

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

GUY DE MAUPASSANT

PIERRE İLE JEAN

DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

FRANSIZ KLÁSİKLERİ: 144

PIERRE İLE JEAN

GUY DE MAUPASSANT

PIERRE İLE JEAN

Bu eser Bedi KÖSEMİHAL dilimize çevirmiştir.

İSTANBUL 1947 — MİLLÎ EĞİTİM BASİMEVİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ÖNSÖZ

R O M A N

Maksadım hiçbir zaman biraz sonra burada okuyacağınız küçük roman tarzını müdafaa etmek değildir. Bilâkis, anlatmağa çalışacağım fikirler *Pierre ile Jean*'da giriştiğim psikolojik inceleme nev'inin bir çeşit tenkidi olacaktır.

Geniş mânada romandan bahsetmek istiyorum.

Yeni bir kitap çıktı mı, muayyen tenkidcilerin basmakalıp itirazlarına uğrıyan yalnız ben değilim.

Muayyen kalemelerin methedici cümleleri arasından hep şunlara raslarım:

— Bu eserin en büyük kusuru tam mânasiyle roman dediğimiz şeye uymamasıdır.

Buna gene aynı delille şöyle bir cevap verilebilir:

— Tenkidikle şeref duyduğum muharririn de büyük bir kusuru var: tenkidci değil...

Peki öyleyse tenkidcinin başlıca vasıfları neler olmalı?

Tarafıllık etmeden, peşin fikirlere düşmeden, okul fikirlerine takılmadan, hiçbir sanat zümresine bağlanmadan en zıt, temayülleri, en zıt mizaçları anlamalı, birbirinden ayırmalı, anlatmalı ve her çeşit sanat tetkiklerini de kabul edebilmelidir.

İmdi tenkidci; Manon Lescaut, Paul et Virginie, Don Quichotte, Les Liaisons Dangereuses, Werther, Les Affinités Électives, Clarisse Harlowe, Emile, Candide, Cinq-Mars, René, Les Trois Mousquetaires, Mauprat, Le Père Goriot, La Cousine Bette, Colomba,

Le Rouge et Le Noir, Mademoiselle de Maupin, Notre-Dame de Paris, Salammbô, Madame Bovary, Adolphe, M. de Camors, L'Assommoir, Sapho, v.s. den sonra: "Filân romandır, filân roman değildir." diye yazmağa kalkışırsa erbab kişilere yakışmıyacak bir şey söylemiş olur.

Umumiyetle bu çeşit tenkidciler roman deyince, birincisi teşhir, ikincisi vaka, üçüncüsü de sonuç olan üç perdelik bir tiyatro eseri tarzında hazırlanmış az çok hakikata uyan bir macera anlarlar.

Bu tarz bir yazı pekâlâ makbul sayılabilir. Şu şartla ki, bütün diğer tarzlarda yazılmış yazıları da makbul saymak lâzım.

Roman yazmanın kendine mahsus birtakım kaideleri var mıdır ki, yazılan herhangi bir hikâye bu kaidelere uymuyor diye roman denmesin de, başka bir ad takılsın?

Don Quichotte bir roman ise *Le Rouge et Le Noir* roman değil de ne? *Monte-Cristo* bir roman ise *L'Assommoir* başka bir şey mi? Gœthe'nin *Affinités Électives*'ini, Dumas'ın *Les Trois Mousquetaires*'ini, Flaubert'in *Madame Bovary*'sini, O. Feuillet'in *M. de Camors*'unu, Zola'nın *Germinal*'ini birbirleriyle mukayese etmek mümkün mü? Bu eserlerden acaba hangisi romandır? Romanın bu meşhur kaideleri nelerdir acaba? Bu kaideler nereden çıktı? Kim kurdu? Bütün bu kaideler hangi esasa, hangi otoriteye, hangi mantığa dayanıyor?

Böyle olmakla beraber bu tenkidciler bir yazının roman olup olmadığını kati bir şekilde şüphe etmeden biliyor görünmekteler. Bu, kısaca şunu ifade eder: bütün bu tenkidciler yaratıcı olmadıkları halde bir okula saplanmışlardır ve tıpkı romancılar gibi kendi estetiklerinin dışında meydana gelmiş ve tasavvur edilmiş bütün eserleri hiçe sayıp bir tarafa atarlar.

Halbuki akıllı bir tenkidci bunun tersine olarak bir yazıda şimdiye kadar yazılmış romanlara en az benziyen tarafları aramalı ve gençleri mümkün olduğu kadar yeni yollar üzerinde teşebbüste bulunmağa sevk etmelidir.

Victor Hugo, Zola gibi muharrirler kompozisyonun mutlak ve münakaşa götürmez kaidelerini — yani şahsî sanat görüşlerine göre müşahade ve tasavvur etmeği — ısrarla ileri sürdüler. İstidat orijinallikten doğar, orijinallik de hususi bir tarzda düşünmek, görmek, anlamak ve muhakeme etmektir. İmdi sevdiği romanlardan edindiği fıkrlara göre romanı tarife kalkışan ve kompozisyonun değişmez kaidelerini kuran tenkidci daima, yeni bir tarz getiren artist mizaciyle çarpışacaktır. Tenkidci adını hakkıyla taşımağa lâyık olanlar, önüne konan sanat eserinin sadece artistik değerini takdir eden bir tablo eksperı gibi, hiçbir temayüle, hiçbir tercihe, hiçbir ihtirasa kapılmıyan bir tahlilci olmalıdır.

Tenkidci, her şeyi kavramağa elverişli olan idrakiyle, sevmediği kitapları bile bir yargıç taraf-sızlığıyla ortaya çıkarp methedebilmesi için şahsiyetini kâfi derecede silmesini bilmelidir.

Fakat tenkidcilerin çoğu okuyuculardan farksızdırlar. Onun için ya bizı haksız yere azarlarlar, yahut ölçüsüz olarak kayıtsız şartsız methederler.

Bir kitaptan, ruhunun sadece tabii temayülle-rini tatmin etmeğe çalışan bir okuyucu, muharrir-den hâkim zevkine hitabedilmesini ister: okuyucu, herhangi bir kitabı veya bir parçayı idealist, şen, şuh, kederli, hayalperest veya müspet muhayyilesine uygun buldu mu, onu hemen harikulâde veya iyi yazılmış diye vasıflandırır.

Hâsılı okuyucular birçok zümrelerden teşekkül etmiştir. Her biri bir hava çalar; kimi:

- Beni teselli et.
- Eğlendir.

- Kederlendir.
- Bende merhamet uyandır.
- Kimi de:
- Beni hayallere boğ.
- Beni güldür.
- Titret.
- Ağlat.
- Düşündür, der.

Yalnız bunlar arasında birkaç güzide, sanatçıdan şunu ister:

— Bana dilediğiniz şekilde, mizacınıza uygun güzel bir şey yaratınız.

Sanatçı da bunu dener, ya muvaffak olur, ya olmaz.

Tenkidci, hükmünü cehdin mahiyetine göre vermelidir. Sanatçının temayülleriyle uğraşmağa hakkı yoktur.

Bu belki bin kere yazılmıştır. Ama gene de daima tekrar etmeli.

Hayatı acayip, insanüstü, şairane, tesirli, sevimli veya harikulâde göstermek isteyen edebiyat okullarından sonra bize hakikati, sadece hakikati, bütünüyle göstermek isteyen bir realist veya natüralist okul doğdu.

İnsan, bu birbirinden ayrı sanat teorilerini eşit bir ilgi ile karşılamalı ve bu teorilerin kaynağı olan umumi fikirleri a priori bir şekilde kabul ederek meydana getirdikleri eserleri sadece sanat değeri bakımından muhakeme etmelidir.

Bir muharrire şairane veya realist bir eser yazmak hakkını vermemek, onu mizacını değiştirmeye zorlamak, orijinallliğini reddetmek, tabiatın kendisine bahsettiği görüş ve zekâyı kullanmasına müsaade etmemek demektir.

Onu, etrafı güzel veya çirkin, küçük veya dasitanî, lâtif ve korkunç gördüğü için beğenmemek, fîlân veya falan şekle uymuş olduğu için beğenmemek,

bizim görüşümüze uygun bir görüşe sahibolmadığı için beğenmemek demektir.

Onu serbest bırakalım, dilediği gibi anlasın, görsün, tasarlasın, yeter ki sanatçı olsun. Bir idealist hakkında mı hüküm vereceğiz; şairane bir coşkunluğa bürünelim, hayalinin bayağı, âdi olduğunu kâfi derecede ateşli veya harikulâde olmadığını ona göstermeğe çalışalım. Bir natüralist hakkında hüküm verirken de eserindeki hakikatle hayattaki hakikat arasındaki farkı gösterelim.

Çeşitli okulların birbirine taban tabana zıt bir takım kompozisyon usulleri kullandıkları meydandadır.

İstisnai ve çekici bir macera çıkarmak için yeknesak kaba ve hoş gitmiyen hakikati tahrif eden romancı, okuyucuların hoşuna gitsin, onları tahrik etsin, müteessir etsin diye hakikate pek fazla aldır-mıyarak hâdiseler üzerinde dilediği gibi oynamalı, onları dilediği gibi hazırlamalı, düzenlemelidir. Böylece, romanının plânı, ustalıkla neticeye götüren mahirane birtakım kombinezonların zincirlenmesi olur, ikinci derecedeki hâdiseler, ana ve katî vakıayı teşkil eden en yüksek noktaya, yani bitişin bırakacağı tesire doğru derece derece artırılarak dizilmişlerdir; bu bitiş başlangıçta uyanan bütün tecessüsleri tatmin eder, alâkaya set çeker, ve anlatılan hikâyeyi o kadar mükemmel bir şekilde tamamlar ki, en fazla bağlandığımız şahısların bile ertesi günü ne olacaklarını artık düşünmez oluruz.

Hayatı olduğu gibi canlandırmak isteyen romancı ise, bilâkis, istisnai görülen vakıalar silsilesinden büyük bir dikkatle sakınmalıdır. Bu romancıların gayesi bize bir hikâye anlatmak, bizi eğlendirmek veya müteessir etmek değildir, belki bizi, vakıaların gizli ve derin mânalarını anlamaya, ve bunlar üzerinde düşünmeğe zorlamaktır. O, artık göre göre, düşünce düşünce, kâinata, eşyaya, hâdiselere ve in-

sanlara hususî bir görüşle bakar; bu görüş düşünceli müşahedelerin birikmiş bir mahsulüdür. İşte hayat hakkındaki bu şahsi görünüşü bir kitapla canlandırarak bize duyurmak ister. O zaman hayat hâdiseleri karşısında kendisi nasıl heyecanlandıysa bizi de aynı şekilde heyecanlandırmak için bu hâdiseleri gözümüzün önünde büyük bir titizlikle, olduğu gibi canlandırmalıdır. Hâsılı eserini o kadar ustaca, o kadar değişik, o kadar sade görünür bir şekilde yazmalıdır ki, ne plânı göstermek veya kavramak, ne de mak-sadı keşfetmek mümkün olsun.

Romancı bir macera tertibedip, bunu, sonuna kadar ilgi çekici bir tarzda, hikâye edeceğine şahıs veya şahıslarını hayatlarının muayyen bir devresinde ele almalı ve tabîi bir şekilde daha sonraki devresine geçmelidir. Bu suretle kâh muhitin tesiriyle ruhların nasıl değiştiğini, kâh hislerin, ithirasların nasıl geliştiğini, sevimlinin, karşılıklı nefretin nasıl doğduğunu, sosyal hayatın her safhasında nasıl bir boğuşmanın hüküm sürdüğünü; politika, aile, para, burjuva menfaatlerinin nasıl çarpıştığını göstermiş olur.

Artık plânındaki ustalığı heyecanda veya cazibede, çekici bir başlangıçta veya heyecanlı bir neticede değil de, esere katî mânayı verecek olan küçük küçük sabit vakıaların toplanışında aramak icabedecek. Üç yüz sahifeye bir insanın on senelik bir hayat devresinde etrafını saran varlıklarla olan münasebetini, karakteristik noktalarını, hususiyetlerini sığdırmak isteyen bir muharrir; her gün geçen sayısız küçük küçük vakıalar arasından lüzumsuz olanlarını atmasını bilmeli, kitabın umumi değerini, gayesini belirtecek olan ve pek keskin görüşlü olmalarıyla öyle kolay kolay sezemiyecekleri vakıaları da hususi bir tarzda aydınlatabilmelidir.

Kolaylıkla kavranabilir bir yol tutan eskilerin tarzından bu derece ayrılan bir kompozisyon usulünün neden tenkidcileri bu kadar şaşırttığı artık ko-

layca anlaşılır. Çünkü eskilerin mevzu dedikleri biricik kalın sicim yerine modern sanatçıların kullandıkları gözle görülemeyecek derecede, incecik gizli iplerini fark edemiyorlar.

Hulâsa dünün romancısı hayatın buhranlı devrelerini, ruhun ve kalbin hâd hallerini seçmeğe ve anlatmağa çalıştığı halde, bugünün romancısı normal halde bulunan bir kalbin, bir ruhun, bir zekânın hikâyesini yazıyor. Erişmek istediği tesiri hâsıl etmek, yani sade olan hakikatin heyecanını duyurmak ve bundan elde etmek istediği artistik bilgiyi çıkarmak için, başka bir ifadeyle muasır insanın, bütün çıplaklığıyla, gözünün önünde nasıl tecessüm ettiğini anlatmak için, reddedilemeyecek derecede doğru ve sabit vakaları ele alması lâzımdır.

Fakat insan, bu realist sanatçıların görüşüne taraftar olsa bile gene de "Hakikatten başka bir şey yoktur, sadece hakikat vardır." şeklinde hulâsa edilmesi mümkün olan teorilerini hemen kabul etmemeli, üzerinde münakaşa etmelidir.

Maksatları sabit ve cari bazı vakıaların felsefesini ortaya koymak olduğuna göre vakıaları ihtimalin lehine ve hakikatin aleyhine olarak ekseriya düzeltmek mecburiyetinde kalacaklardır. Çünkü:

Hakikat bazan hakikate benzemez olabilir.

Realist, eğer bir artist ise, bize hayatın bayağı bir fotoğrafını göstermeğe çalışmayacaktır, belki bize realitenin daha tam, daha heyecan verici, daha sağlam bir görüşünü verecektir.

Gerçekten hayatı bütün teferruatıyla anlatmağa imkân yoktur. Çünkü hayatımızı dolduran binbir çeşit mânasız hâdiselerin her birini birer birer sıralamağa kalkışırsak her gün için en aşağı bir cilt yazmak icabeder.

O halde bir seçme yapmaktan başka çare kalmadığına göre "Sadece hakikat vardır." esasına dayanan teori böylece ilk silleyi yemiş olmaz mı?

Üstelik hayat en farklı, en hatıra gelmiyen, en zıt, en insicamsız şeylerden mürekkeptir; son derecede haşındır, parça parça, bağısız anlatılamaz musibetlerle doludur, mantığa girmez; tenakuz içindedir. Hâsılı bütün bunları, ancak “çeşitli vakıalar” adı altında toplamak mümkün olur.

İşte bunun içindir ki, sanatçı mevzuunu seçtikten sonra, tesadüflerle ve lüzumsuz şeylerle dolu olan bu hayattan sadece mevzuu için en lüzumlu karakteristik teferruatı almalı, geriye kalanları, bütün etrafında olanları da atmalıdır.

İşte binlerce misalden bir tane:

Şu dünyada her gün kaza neticesi ölenler bir hayli yekûn tutar. Fakat hikâyede bir kaza yaratmak icabedince mevzuumuzun kahramanını, başına bir kiremit düşürerek veya onu bir arabanın tekerlekleri altında ezerek öldürebilir miyiz?

Hayatta bütün vakalar aynı plândadır, ya bir çırpıda meydana gelir veya uzadıkça uzar. Halbuki sanatta bir hazırlık, bir ihtiyat vardır, bir hâdiseden ötekine gizli kapaklı ustaca geçişler vardır, sadece terkip ustalığı sayesinde, belirtilmek istenilen hususi hakikat ruhları iyice sarssın diye asli vakalar mümkün mertebe aydınlatılır, ötekiler de ehemmiyet derecelerine göre canlandırılır.

O halde hakikati yaratmak demek vakıaların mûtat mantığına göre hakikatin tam bir hayalini kurmaktır; yoksa karmakarışık bir şekilde akıp giden vakıaların tıpatıp bir kopyasını meydana getirmek değildir.

Onun için istidatlı realistlere, hayalci (illusioniste) demek bence daha doğrudur.

Her birimiz uzuvlarımızda ve zihnimizde kendimize ait olan bir hakikati taşıdığınıza göre, hakikate (réalité) inanmak ne kadar çocukça bir şey! Dünyada ne kadar insan varsa gözlerimiz, kulaklarımız, ağızımız, burnumuz da o kadar farklı hakikat-

ler yaratırlar. Başka başka intibalar olan bu uzuvlarla beslenen ruhlarımız da sanki başka başka ırklara mensupmuş gibi her biri başka türlü anlar, başka türlü tahlil eder, başka türlü muhakeme eder.

Demek ki her birimiz, bu dünyanın sadece bir hayalini yaratıyoruz; herkesin mizacına göre de bu hayal bazan şairane, bazan hisli, bazan şen veya hüznü, bazan da soluk veya kasvetli olur. İşte muharririn öğrenip de ortaya koyabileceği bütün sanat vasıtalarını kullanarak bu hayali sadakatle tekrarlamaktan başka yapacağı bir iş yoktur.

Beşerî bir icat olan güzellik hayali! İnsandan insana değişen çirkinlik hayali! Değişmez hakikat hayali! Bunca insanı çeken soysuzluk hayali! İşte büyük sanatçılar insanlığa bu hususi hayallerini kabul ettirebilenlerdir.

Artık hiçbir teoriye kızmıyalım; çünkü bu teorilerden her biri kendi kendini tahlil eden bir mizacın umumileştirilmiş bir ifadesinden başka bir şey değildir.

Bütün bu teorilerden bilhassa iki tanesi üzerinde çok münakaşa edilmiştir. Bunlardan biri sırf tahlile dayanan roman telâkkisi, biri de objektif roman telâkkisidir. Bu telâkkilerin ikisi de kabul edilip üzerlerinde münakaşa edileceğine bilâkis ikisi birbirlerinin karşısına konularak münakaşa edilmiştir. Tahlile taraf-tar olanlar; muharrirden asıl vakalara ikinci derecede bir ehemmiyet göstererek bilhassa ruhun en ince taraflarıyla hareketlerimizi tâyin eden en gizli âmilleri göstermesini isterler. Romanın varacağı nokta, basit çerçevesi, gayesi, bundan ibarettir. O halde bunlara göre muhayyile ile müşahedenin karıştığı bu dakik ve hulyalı eserler bir filozofun ruhiyat kitabı tarzında olmalıdır; en uzak kaynaklarına kadar bütün sebepler ortaya konulmalı, bütün isteklerin sebepleri anlatılmalı, ilcaların, alâkaların, ihtirasların, içgüdülerin tesiri altında meydana gelen

ruh tepkileri arasındaki farklar birer birer gösterilmelidir.

Objektifliğe (ne biçimsiz söz) taraftar olanlar ise ötekilerin aksine olarak hayatta geçen vakaların bize tam bir tasavvurunu vereceklerini iddia ederek her çeşit karışık izahlardan, âmiller üzerinde herhangi bir fikir yürütmekten kaçınırlar, gözümün önünde sadece şahısları ve vakıaları canlandırmağa çalışırlar.

Bunlara göre, psikoloji nasıl hayatta vakıaların arkasında gizlenmişse kitapta da aynı şekilde gizli kalmalıdır.

Bu tarzda tasavvur edilen bir roman, alâkayı artırır, hikâyeye hareket verir, renk verir, canlandırır.

Böylece objektif muharrirler bir şahsın ruh halini uzun uzadıya anlatacaklarına; bu şahsın bu ruh hali, muayyen vaziyetler karşısında gayriiradi olarak nasıl bir jest veya nasıl bir hareket takınır, işte bunu araştırırlar. Eserin başından sonuna kadar şahısları o tarzda hareket ettirirler ki bütün bu fiilleri ve hareketleri iç âlemlerinin, düşüncelerinin, iradelerinin, tereddütlerinin tam bir ifadesi olur. Hâsılı ruh âlemi ortaya konacak yerde gizleniyor; eserin âdeta iskeleti oluyor; nasıl ki görünmiyen kemikler insan vücudunun iskeletini teşkil eder. Portremizi yapan ressam iskeletimizi gösterir mi hiç?

Bana öyle geliyor ki bu tarzda yazılmış bir roman samimilikten kazanır. Her şeyden önce de hakikate uyar, çünkü etrafımızda dolayan insanlar hangi âmillerin tesiri altında hareket ettiklerini bize anlatmazlar.

Nihayet şunu da unutmamak lâzımdır ki insanları müşahede ede ede herhangi bir vaziyet karşısında nasıl hareket edeceklerini önceden kestirecek kadar tabiatlarını kavrasak katiyetle "Filân mizaçta olan filân adam filân vaziyette şöyle davranır." de-

sek bile; gene de bundan; zihninin bize tamamen yabancı olan gizli taraflarını; içgüdülerinin bizimkilere hiç benzemiyen esrarlı kışkırtmalarını, hâsılı uzuvları, sinirleri, kanı, eti bizimkilerden tamamen farklı olan bir bünyenin müphem duygularını birer birer gösterebiliriz, mânası çıkarılmamalıdır.

Sadece ilmi ve çalışmayı seven zayıf, yumuşak, ihtirassız bir adam, dehası ne olursa olsun, hiçbir zaman güçlü kuvvetli, taşkın, şehvetli, sert, her çeşit zevke, kötülöklere düşkün bir insanı, kendisinden bu kadar farklı mizaçta olan bir adamı anlamak ve en derin duygularını ilcalarını göstermek için, fiillerini ne kadar iyi kavırsa kavırsın, ne kadar iyi anlattırsa anlatsın, gene de böyle bir adamın ne ruhunu, ne de bedenini tam mânasıyla kendinde duyamaz.

Hulâsa sırf ruh tahliliyle uğraşanlar, romanlarında muhtelif vaziyetlere göre ileri sürdükleri şahsiyetlerle ancak kendilerini ortaya koymuş olurlar; çünkü bizimle dış âlem arasında biricik vasıta olan, bize idraklerini kabul ettiren, hassasiyetimizi meydana getiren, bizi saran şeylerden büsbütün farklı bir ruh yaratan, uzuvlarını değiştirmelerine imkân yoktur. Derin ve meçhul benliklerine nüfuz ettiğimizi iddia ettiğimiz şahsiyetlere, bu dünya hakkında ancak duyularımız vasıtasıyla edindiğimiz bilgiyi, hayali nihayet hayat hakkındaki kendi fikirlerimizi intikal ettirebiliriz. O halde bir kıralın, bir kâtibin, bir hırsızın veya bir namuslu adamın, bir aşiftenin, bir rahibenin, bir genç kızın veya haldeki satıcı bir kadının şahsında hep kendimizi gösteririz; çünkü meseleyi kendi kendimize şu şekilde ileri sürmeğe mecburuz: "Bir kıralın, bir kâtibin, bir hırsızın, bir aşiftenin, bir rahibenin, bir genç kızın, bir satıcı kadının yerinde olsaydım acaba ne yapardım, ne düşündüm, nasıl hareket ederdim?"

Biz eserlerimizdeki kahramanları; tabiatın aşılamaz uzuv setleriyle çevrelediği benliğimizin, ancak

yaşını, sinsiyetini, içtimai vaziyetini ve diğer hayat şartlarını değiştirerek meydana getirebiliriz.

İşte ustalık, çeşitli gizleme vasıtalarıyla bu benliği okuyuculara belli etmemektir.

Hakikate tıpatıp uymaması bakımından belki sırf psikolojik tahlile itiraz olunabilir, ama bu bize diğer edebi metotlar kadar güzel sanat eserleri ve-remez demek değildir.

İşte bugünkü simbolistlerin artistçe tahayyül-leri niçin hürmetle karşılanmasın? Bunların en dikkate değer tarafları da sanatın harikulâde güç bir şey olduğunu anlamış ve yaymış olmalarıdır.

Gerçekten bugün bir insanın yazı yazmağa kal-kışması için ya iyice deli veya cüretkâr; yahut da adamakıllı kendini beğenmiş veya aptal olması lâ-zımdır. Bu kadar farklı mizaçta ustalardan, bunca dâhilerden sonra yapılmadık ve söylenmedik ne kal-mıştır acaba? İçimizden kim daha önce az çok ben-zeri yazılmamış bir sahife veya cümlesiyle övüne-bilir. Bütün vücudumuzun kelimelerle yoğrulmuş bir hamurdan meydana geldiği intıbânı bırakacak kadar Fransız edebiyatına gömülmüş olan bizler, okurken bize munis gelmiyen, hiç olmazsa müphem bir şekilde içimizde yaşamıyan bir tek satıra rash-yor muyuz hiç?

Bilinen vasıtalara dayanarak halkı sadece eğlen-dirmeği düşünen bir kimse, bayağılığının huzuru için-de, emniyetle, cahil ve eşsiz halk için yazı yazar. Fakat geçmiş yüzyılların edebiyatını yüklenmiş olanlar, bir türlü tatmin olamıyanlar, daha iyisini tasavvur ettikleri için hiçbir şeyden hoşlanmıyanlar, hiçbir şeyde tazelik göremiyenler, eserlerini mânasız ve alelâdeymiş gibi görenler; en büyük ustaların ancak bazı sahifelerinde aydınlandığı görülen edebiyat sa-natının, kavranılamaz esrarlı bir şey olduğuna hük-mederler.

Bir hamlede içimize doğan, okunan yirmi mısra veya yirmi cümle sanki ilhama kapılmış gibi bizi ta kalbimize kadar sarsar; ama daha sonra gelen mısralar, daha sonra gelen satırlar hep bildiğimiz mısralara, hep bildiğimiz satırlara benzer

Dâhilerin hiç şüphesiz bu çeşit ıstırapları, sıkıntıları yoktur. Çünkü onlar içlerinde her türlü engeli yıkan bir yaratıcı kuvvet taşırlar, kendi kendilerini kontrol etmezler. Halbuki bizim gibiler, sadece şuurlu inatçı birer işçi olanlar ancak devamlı cehitleri sayesinde karşılaşacakları cesaret kırıcı hallerle mücadele edebilirler.

İki kişi, sade ve aydınlatıcı dersleriyle, bana bıkmadan yeni yeni teşebbüslere girişmek kuvvetini verdi. Bunlardan biri Louis Bouilhet, öteki de Gustave Flaubert'dir.

Edebiyata başlayıp da kendilerine lüzumundan fazla itimatsızlık gösteren bazı gençlere, birkaç satırla hulâsa edilen bu nasihatler belki faydeli olur diye burada onlardan ve kendimden bahsediyorum.

Flaubert'in dostluğunu kazanmadan aşağı yukarı iki sene önce oldukça samimi bir şekilde ahbablık ettiğim Bouilhet, kusursuz yazılmış yüz mısra, hattâ daha da azı, ikinci derecede bir adamın istidat ve orijinallliğini ihtiva etse bile gene de bir sanatçıyı meşhur kılmağa yeter, diye diye nihayet şu fikri kafama iyice yerleştirdi. Mütemadiyen çalışan ve zanaatını adamakıllı bilen bir kimse, anlayışlı, kudretli ve iyi bir gününde mesut bir tesadüfle ruhunun bütün temayülleriyle kaynaşan bir mevzu ile karşılaştı mı, yaratabileceğimiz o biricik mükemmel kısa eseri doğurmamasına hiçbir sebep kalmaz.

Artık anladım ki, en meşhur muharrirler bile ekseriya bir tek eser vermişlerdir. Bu eseri vermek için de her şeyden önce önümüze yığılan hadsiz heşapsız malzeme arasında bütün melekelerimizle, bü-

tün değerlerimizle, bütün artistik kudretimizle kaynaşabilecek olan mevzuu bulup ortaya atmak yolunu bulmalıdır.

Daha sonra Flaubert de beni sevdi. Kendisini arasına görürdüm. Ona birkaç yazımı vermek cüretini gösterdim. Lûtfedip okuduktan sonra dedi ki: "İstidadınız var mı bilmem, getirdikleriniz anlayışlı bir adam olduğunuzu gösteriyor. Ama delikanlı — Buffon'un dediği gibi — istidat büyük bir sabırdır, bunu hiçbir zaman unutmayınız. Çalışınız."

Çalıştım, hoşuna gittiğimi anladığımı için de sık sık evine gittim. Çünkü bana gülererek öğrencim demeye başlamıştı.

Tam yedi sene şiirler, hikâyeler, küçük hikâyeler, hattâ bir de çok kötü bir dram yazdım. Bugün onlardan eser kalmadı. Hoca hepsini okuyor, ertesi pazar yemek yerken de tenkidlerini yapıyordu. Böylece sabırla uzun uzun anlatılan derslerinden iki üç fikir zihnimde iyice yer etti. "Şayet insanda orijinallik varsa onu ortaya koymalı, yoksa onu edinmeğe bakmalı." derdi.

— İstidat büyük bir sabırdır. — Bir şey ifade edilmek istendi mi, şimdiye kadar hiç kimse tarafından görülmemiş ve söylenmemiş bir taraf bulunmaya kadar o şeyi dikkatle uzun uzadıya gözden geçirmek lâzımdır. Her şeyde keşfedilmemiş bir taraf vardır. Gözlerimiz her şeyi bizden öncekilerin zihnimizde bıraktığı hâtıralarıyla görmeğe alışıktır. Halbuki en ufak bir şeyde bile meçhul bir taraf vardır. İşte onu bulalım. Yanan bir ateşi veya ovadaki bir ağacı tasvir etmek için bu ateşin veya ağacın önünde hiçbir ateşe veya ağaca benzemiyecek bir taraf bulunmaya kadar duralım.

İşte insan ancak bu şekilde orijinal olur.

Üstelik yeryüzünde iki kum zerresinin, iki sineğin iki elin, iki burnun bile birbirlerine benzemedikleri hakikatini ortaya koyduktan sonra; beni,

bir mahlûku veya eşyayı iyice hususileştirecek, aynı ırktan veya aynı cinsten olan mahlûklardan veya eşyadan ayırdettirecek birkaç cümle bulmağa zorlardı.

Bana şöyle derdi: "Kapısının önünde oturan bir bakkalın, piposunu tüttüren bir kapıcının veya bir fayton durağının önünden geçerken; bu bakkalın, bu kapıcının hareketlerini, ustaca tasvir sayesinde mânevi cephesiyle birlikte bütün maddi taraflarını o şekilde canlandır ki, onu hiçbir bakkalla, hiçbir kapıcıyla karıştırmıyayım; ve filân fayton atının neden önünde, arkasında duran diğer elli fayton atına benzediğini bana bir tek kelimeyle anlat."

Üslûp hakkındaki fikirlerini başka bir yerde uzun uzadıya anlatmıştım. Şimdi ileri sürdüğüm müşahede teorisiyle üslûp hakkındaki fikirleri arasında sıkı bir münasebet vardır.

Söylenmek istenen şey ne olursa olsun, muhakak ki onu ifade edecek bir tek kelime, canladırarak bir tek fiil, vasıflandıracak bir tek kelime vardır. İşte insan, bu kelimeyi, bu fiili, bu sıfatı buluncıya kadar uğraşmalı; hiçbir zaman takribilikle iktifa etmemeli, hiçbir hileye, hattâ muvaffak dahi olsa, gene de güçlüğü yenmek için dil şaklabanlıklarına başvurmamalıdır.

Boileau'nun:

Yerli yerine konan bir kelime, iktidarı gösterir. mısraını tatbik etmekle en ince şeyleri göstermek ve ifade etmek mümkündür.

Zihnin bütün inceliklerini tesbit için bugün, sanatçı yazısı adı altında ileri sürülen acayip, karışık, kalabalık, Çince kelimelere lüzum yoktur. Sadece bir kelimenin işgal ettiği yere göre aldığı çeşitli mânaları titizce bir anlayışla ayırmak yeter. Anlaşılamıyacak olanlarını atarak az kelime, az fiil, az sıfat kullanalım, ama buna karşılık ustalıkla biçilmiş ahenk dolu vezinli, türlü türlü yapıda çeşitli

cümleler kuralım. Kelime koleksiyonculuğu yapacak yerde üslubumuzu güzelleştirmeye çalışalım.

Gerçekten cümleleri dilediğimiz şekilde işlemek, ona her şeyi, hattâ ifade etmediğini bile söyletmek, kapalı ifadelerle, henüz ifadesi bulunmamış gizli tasavvurlarla doldurmak; yeni yeni tâbirler icad etmekten veya kimsenin bilmediği eski kitaplar arasından kullanmadığımız, mânalarını bilmediğimiz ve bizim için ölü birer sözden başka bir şey olmıyan bu kelimeleri bulmaktan muhakkak ki çok daha güçtür.

Zaten Fransız dili, o kadar berrak bir sudur ki, onu şimdiye kadar hiçbir uydurma muharrir bulandıramadığı gibi, bundan sonra da hiç kimse bulandıramaz. Her asır bu berrak suya, yeniliklerini, eski iddialı üslup tarzını, yapmacıklarını atmıştır, ama bu lüzumsuz teşebbüslerin, bu mânasız cehtlerin hepsi de kaynamış gitmiştir. Bu dilin yapısı açık, mâkul ve kuvvetli olmaktadır. Zayıf düşmesine, bulanmasına, bozulmasına meydan vermez.

Bugün mücerret mefhumlara dikkat etmeden tasvirler yapanlar, tertemiz camlara dolu veya yağmur yağdıranlar, meslektaşlarının sadeliklerine de taş atabilirler. Böylece bu taşlar belki birer bedenî olan meslektaşlarına çarpar, ama bedeni olmıyan sadeliğe hiçbir zaman dokunmaz.

Guy de MAUPASSANT

La Guilette, Etretat Ekim 1887

PIERRE İLE JEAN

I

Denize saldığı oltayı arasına hafif hareketlerle yoklıyan Baba Roland, bir çeyrekten beri gözleri suda, dikkat kesilmişti. Birdenbire: “Tu... Allah cezasını versin” dedi.

Balık avına davet edilen madam Rosémilly’nin yanında uyuklıyan madam Roland o sırada uyanıverdi, kocasına dönerek:

— Ne o, ne oluyor Gérôme? diye ses’endi.

İhtiyar hiddetle:

— Artık balıklar oltaya vurmaz oldu. Öğleden beri bir şeycik tutamadım. Av dediğın erkeklerle olur. Kadınlar işe karıştı mı geç kaldın gitti.

Oğulları, Pierre ile Jean, olta iplerini şahadet parmaklarına dolamış, biri sandalın sağına, biri de soluna oturmuşlardı. Bu söz üzerine ikisi birden kıs kıs gülmeğе başladılar. Jean:

— Baba, misafirimize hiç de nazik davranmıyorsun, dedi.

M. Roland utandı, özür diledi.

— Kusura bakmayın madam Rosémilly, ben üste böyleyim. Hanımları davet ederim, çünkü aralarında bulunmak hoşuma gider. Ama bir de altımda suyu gördüm mü artık balıktan başka bir şey düşünmem.

Madam Roland iyiden iyiye uyanmıştı, deniz ve kayalıkların kapladığı ufka mahmur mahmur bakarak yavaşça:

— Ama yine epeyce avlamışsın, dedi.

Kocası “hayır” der gibi başını sallarken, üç erkeğin yakaladığı balıkların bulunduğu sepete keyifli keyifli baktı. Balıklar, yapışkan pulların, kalkık kanadların, bitkin ve gevşek çabalamalarının, öldürücü hava içindeki gerinmelerin çıkardığı yumuşak hışırtılarla hâlâ hafif hafif titreyo-
lardı.

Baba Roland sepeti dizlerine aldı, eğdi, dibindekileri görmek için gümüşü balık dalgalarını sepetin kenarına kadar silkti; hayvancıkların can çekişmeleri, çırpınmaları büsbütün arttı; dolu sepetten etrafa keskin bir balık kokusuyle taze bir deniz kokusu yayıldı.

İhtiyar balıkçı bu kokuyu sanki bir gül kok-
lar gibi derin derin içine çekti ve:

— Vay canına! ne tazeymiş be!... dedi. Son-
ra da:

— Doktor, sen kaç tane yakaladın?

Siyah favorileri tıpkı yargıçlar gibi kesilmiş, sakalı bıyığı traşlı, otuz yaşındaki büyük oğlu Pierre cevap verdi:

— Çok bir şey değil, üç dört tane!...

Bu sefer küçüğe döndü:

— Ya sen Jean?

Sarmın, uzun boylu, sık sakallı, kardeşinden çok daha küçük olan Jean gülümsüyerek dedi ki:

— Aşağı yukarı ben de Pierre kadar... Üç dört tane...

İkisi de her defasında Baba Roland'ı sevin-diren aynı yalanı uyduruyorlardı.

Baba Roland, oltanın ipini küreklerden bi-rinin ıskarmozuna doladı, kollarını kavuşturarak:

— Bir daha öğlenden sonra balık tutmağa kalkışmıyacağım... Saat onu geçti miydi nafile!... Çapkınlar bir türlü oltaya vurmuyorlar.. Gü-neşte serilip uykuya dalıyorlar...

İhtiyar etrafını saran denize bir mal sahibi göziyle memnun memnun baktı.

Baba Roland eskiden Paris'te kuyumcu idi; geliriyle mütevazı bir hayat sürecektir hale gelir gelmez, denize, balığa olan çılgınca aşkı onu tez-gâh başından ayırmıştı.

Böylece Havre'a çekildi, bir sandal aldı, gemici oldu çıktı. Oğulları, Pierre ile Jean, tah-sillerini tamamlamak için Paris'te kalmışlardı; zaman zaman izinle gelir, babalarının eğlencele-rini paylaşırlardı.

Jean'ın beş yaş büyüğü olan Pierre, koleji bitirince birçok mesleklere heves etmiş, hemen he-men beş altısını denemiş, hepsinden çarçabuk usan-mış, yeni emeller peşinde koşmuştu. En sonunda doktorluk hoşuna gitti, o kadar canla başla işe sarıldı ki, bakandan alınan sınıf atlama müsaa-desiyle kısa bir tahsilden sonra çabucak doktor-luk hakkını kazandı. Olmıyacak hayaller kurar, felsefi fikirler yürütür, heyecanlı, akıllı, gelgeç inatçı idi.

Jean, ağabeyesine hiç benzemezdi. Jean ne kadar sarıysa büyüğü o kadar esmer, o ne kadar sakinse öteki o kadar coşkun, küçük ne kadar yumuşaksa, büyük o kadar kinciydi. Hukuk tahsilini rahatça yapmış, Pierre doktor çıkarken, o da lisans diplomasını almıştı.

İkisi de şimdi aileleri yanında biraz dinliyorlar, işlerine gelirse “Havre”de yerleşmeyi düşünüyorlardı.

Ama aralarında bir kıskançlık vardı; kız veya erkek kardeşler arasında olgunluk çağına kadar göze görünmeden artan, birbirinin evlenmesi veya saadetiyle birdenbire patlak veren sinisi bir kıskançlık onları birbirlerine karşı tetik üzerinde tutuyordu; birbirlerine zararsız, kardeşçe bir düşmanlık besliyorlardı. Sevişmiyor değillerdi ama birbirlerini gözetlemekten de geri kalmıyorlardı. Jean doğduğu zaman Pierre beş yaşında idi; ana ile babanın kolları arasında beliren, sevilen, okşanan bu küçük yavruya, o güne kadar şımartılmış öteki yavru kinle bakmıştı.

Jean, çocukluğundan beri, yumuşaklık, iyilik, uysallık, örneğiydi; Pierre onun bu yumuşaklığını gevşeklik, iyiliğini budalalık, hoş görürlüğünü de körlük sayıyordu. Bu tombul çocuğun habire methini işitmek onu gitgide sınırlendiriyordu. Kendi halinde insanlar olan ana, baba, oğulları için şerefli, ortahalli birer mevki hayal ediyorlardı. Pierre’in kanasızlıklarını, coşkunluklarını, olmayacak gırginliklerini, yüksek fikirlere, göste-

rişli mesleklere karşı o'lan âciz hamlelerini hoş görmüyorlardı.

Delikanlı, adam olalıdan beri artık ona:

“Jean’a baksana, sen de onun gibi ol” demiyorlardı ama “Jean şunu yaptı, Jean bunu yaptı” gibi sözleri işittikçe bu kelimelerin altındaki gizli mânayı, imayı sezmiyor değildi.

Müşfik, tahsildar ruhlu, derli toplu, idareli, hassasça bir burjuva olan anneleri, her gün, durmadan bu yetmişkin çocuklar arasında ki boy ölçüşmeleri, birlikte yaşamının doğurduğu ufak tefek geçimsizlikleri yatıştırmaya çalışıyordu. Zaten bu sırada ufak bir hâdisе rahatını kaçırmıştı, mesele çıkacak diye korkuyordu. Çünkü kışın oğulları tahsildeyken Mme. Roland, komşuları Mme. Rosémilly isiminde bir dulla tanışmıştı. Kadıncağızın kocası kaptanmış, iki sene evel uzun bir deniz yolculuğunda ölmüş; yirmi üç yaşındaki bu taptaze dul, hayatı sezişleriyle anlıyan kafalı bir kadındı. Her çeşit hâdiseyi, sanki görmüş, geçirmiş, anlamış, tartmış gibi, sağlam ve iyi niyetli bir kafayla muhakeme ediyordu. Akşamları kendisine çay ikram eden sevimli komşularında bir parça kaneviçe işlemeyi, çene çalmayı âdet edinmişti.

Denizcilik işlerinde gösteriş yapmak hevesine kapılan ve bu hevesi de günden güne artan Baba Roland bu yeni dosta, ölen kaptan hakkında birçok şeyler soruyor, o da, sakın sakın, hayatı seven, ölümü sayan mâkul, mütevekkil bir kadın gibi,

kocasından, seyahatlerinden, eski hikâyelerinden bahsediyordu.

İki kardeş, döndükleri zaman, güzel dolu evlerine yerleşmiş bulunca, hemen ona kur yapmağa başladılar, maksatları kadına hoş görünmekten ziyade birbirleriyle yarış etmektir.

İhtiyatlı, işini bilen anneleri, oğullarından birinin bu işi başaracağını umuyordu; çünkü kadın zengindi; ama açıkta kalacak olanın da üzülmesine gönlü razı değildi.

Madam Rosémilly mavi gözlü, sarışın bir kadındır. En ufak bir rüzgârla havalanan, başını bir taş gibi çerçevesiyen incecik saçlarıyla yılmaz, cüretli, cerbezeli hali ağırbaşlılığına hiç de yakışmıyordu.

Daha şimdiden Jean'ı beğenir gibiydi. Onu kendine yakın hissediyordu, çünkü tabiatları pek uygundu; zaten beğenmesi sesindeki, bakışındaki sezilmiyecek derecedeki ince farktan, bir de ara sıra ona akıl danışmasından anlaşılıyordu. Kafaca Jean'la uyuşacağını, ama Pierre'le anlaşamayacağını kestiriyordu. Doktorun siyaset, felsefe, sanat hakkındaki fikirlerinden bahsederken de ikide bir: "Kuruntularınız!" diyordu. O zaman Pierre onu kadınların — bu zavallı mahlûkların — dâvasına bakan bir hâkim soğukluğuyla süzerdi.

Baba Roland, oğulları dönmeden önce bir ke-recik bile olsun Mme. Rosémilly'yi balık avına davet etmiş değildi; zaten karısına da getirmezdi. Çünkü sandala gün doğmadan önce binmesini sever, yanına da denizin yükselip alçalma saatlerinde

raslayıp ahbabolduğu kaptan Beausire'le Jean Bart lâkaplı ihtiyar gemici Papagris'i alırdı. Beausire vaktiyle uzun seferlere çıkmış müteakıt bir kaptandı; Papagris de kayığa bekçilik eden bir ihtiyardı.

Bir hafta evel Mme. Rosémilly onlarda yemekteydi. Bir ara: "Balık avı eğlenceli olsa gerek" demişti. Zayıf tarafından yakalanmanın ihtiyar kuyumcu, avı ona, tıpkı iman aşılıyan papazlar gibi aşılama hevesine kapılarak:

— Bizimle gelmez misiniz? dedi.

— Gelmez olur muyum?

— Bu salıya olmaz mı?

— Hay hay.

— Sabahın beşinde yola çıkmayı göze alabilir misiniz?

Mme. Rosémilly hayretle:

— Amma da yaptınız! diye haykırdı.

Roland ümitsizliğe düştü, soğudu, birdenbire kadının hevesinden şüphelendi. Ama yine de dayanamadı sordu:

— Peki, kaçta çıkabilirsiniz?

— Kaçta mı?... Dokuzda...

— Daha önce olmaz mı?

— Yok canım, bu bile erken...

İhtiyar tereddüt içindeydi. Hiçbir şeyin tutamayacağını kestirmişti. Çünkü güneş bir kere etrafı ısıttı mı, bitti... Artık balık oltaya vurmaz. O sırada gezintiyi tertibetmeğe can atan iki kardeş hemencecik işi bir düzene ve tertibe koyuvermişlerdi.

Böylece ısalı günü “Perle”, “Hève” burnunun beyaz kayalıkları dibinde demir atmıştı. Öğleye kadar balık tuttuktan sonra biraz güneşte kestirmişler, sonra da yine hiçbir şey yakalayamadan ava devam etmişlerdi. Roland Baba neden sonra Mme. Rosémilly’nin avdan ziyade deniz gezintisinden hoşlandığını anlamıştı. Oltaların da kılmıdamadığını görünce sabrı tükenmiş, kendini tutamıyanak “Tu... Allah cezasını versin.” deyivermişti. Bu söz sade yakalanmıyan balıklar için değil, kayıtsızca duran bu kadın içindi de.

Şimdi yakaladığı balığa, balığının, bir hasis sevinciyle bakıyor, üzerine titriyordu. Gözlerini gökyüzüne çevirince, güneşin alçaldığını gördü.

— Çocuklar geri dönsek ne dersiniz?

İkisi de oltalarını çektiler, sardılar, temizlenmiş olta iğnelerini mantarlara taktılar, beklediler.

Roland Baba ayakta, bir kaptan tavriyle ufku gözden geçiriyordu.

— Delikanlılar dedi, rüzgâr kesildi, yapışın bakalım küreklere...

Kuzeyi göstererek ilâve etti:

— Bak, bak, Southampton gemisi..

Mavi bir kumaş gibi dümdüz serilen koca deniz, altın, alev rengindeki akislerle pırıl pırıldı. Pembe gökyüzünde, gösterdiği bir noktada, siyahımsı bir bulut yükseliyor, altında da uzaktan küçücük gözüken Southampton gemisi fark ediliyordu.

Güney taraflarında da birçok duman kümeleri gözüküyor, bunlar, uzaktan bir boynuz gibi dikilen feneriyle beyaz bir çizgi halinde, güçlkle görünen Havre mendireğine doğru ilerliyorlardı.

Roland sordu:

— “Normandie” bugün gelecekti değil mi?

Jean:

— Evet baba.

— Dürbünümü ver, uzaktan görünen o olacak.

Bakır mahfazayı açtı, dürbünü gözüne yerleştirdi, ayarladı, gemiyi görünce birdenbire sevinerek:

— O, ta kendisi; bacalarından tanıdım: Mme. Rosémilly siz de bakın isterseniz?

Mme. Rosémilly dürbünü aldı, uzaktaki transatlantığe doğru baktı. Ama bir türlü ayar edemiyor, hiçbir şey göremiyor, sadece bir mavilik, renkli bir daire, yusuvarlak bir gökkuşağı, tuhaf tuhaf şeyler, başını döndüren bir sürü karaltılar görüyordu, dürbünü geri verdi:

— Zaten bu aleti kullanmayı hiçbir zaman beceremedim. Bu halim, saatlerce pencereden gemilerin gelip geçişini seyreden kocamı da pek kızdırırdı.

Roland sitemle:

— Bu kusur Madam sizin gözlerinizde olsa gerek; dürbünüm fevkalâdedir.

Sonra dürbünü karısına uzattı:

— Bakmak ister misin?

— Hayır, teşekkür ederim, beceremiyeceğimi bilirim.

Kırk sekizlik bir kadın olduğu halde yaşını hiç göstermiyen Mme. Roland, gezintiden, sona eren bugünden herkesten fazla hoşlanmış gözüküyordu.

Kestane rengindeki saçları daha yeni beyazlanmağa başlamıştı. Sakin, mâkul bir tavrı, göze hoş görünen iyi, mesut bir hali vardı. Oğlu Pierre'in her zaman dediği gibi, o paranın kıymetini pek bilirdi, fakat bu asla hayallerin zevkını tatmağa engel olmazdı. Okumağa, romanlara, şiirlere bayılır, bunları sanat kıymetleri için değil de, okurken tatlı, hüzünlü hayaller uyandırdığı için severdi. Çok defa kötü, alelâde bir mısra, kendi tâbirince ince tellerini hoplatır, ona âdeta esrar dolu bir arzu yaşatırdı. Hesap defteri kadar muntazam ruhunu hafifçe bulandıran bu küçük heyecanlardan pek hoşlanırdı. "Havre" a geldikten sonra incecik ve kıvrak olan endamını hantallaştıran bir şişmanlık sarmıştı.

Bu deniz gezintisine bayılmıştı. Kocasını, ona karşı sert davranırdı; ama içinde öfke, kin, kötülük yoktu. Bu hali, alışverişte küfretmeyi mubah sayan zorba dükkân sahiplerine benzerdi. Yabancılar yanında kendini tutar, ama evde ağzını açar gözünü yumardı, bir zebellâ kesilirdi. Gürültüden, hâdiseden, boş lâkırdılardan çekinen karesi daima ona boyun eğdi, ondan hiçbir şey istiyemezdi. Hattâ bu yüzden epey zamandan beri Roland'dan bir deniz gezintisi istemeğe bile cesaret edememişti.

İşte o şimdi bu fırsatı sevinçle karşılamış, kırk yılda bir ele geçen bu yepyeni zevkin tadını çıkarıyordu. Yola çıkalıdan beri bütün varlığını, düşüncelerini, bedenini su üzerindeki bu tatlı süzülüşe kaptırmış, hiçbir şey düşünmüyor, ne hâtıraların, ne de ümitlerin peşinde. Gönlü de tıpkı vücudu gibi sanki onu sallıyan, uyuşturan, yumuşak, akıcı, hoş bir şey üzerinde yüzüp gidiyordu.

Baba “Haydi kürek başına” diye dönüş emrini verince, delikanlılar ceketlerini çıkarıp gömleklerinin kollarını sıvadılar, Mme. Roland da gülümsiyerek onları seyrediyordu.

Kadınlara daha yakın oturan Pierre sağ, Jean da sol küreği aldı. Reisin “ileri” emrini beklediler. Babaları manevraların muntazam yapılmasını isterdi.

İkisi de, aynı gayretle, kürekleri suya daldırdılar, olanca kuvvetleriyle asılarak arkaya doğru yaslandılar, kuvvetlerini göstermek için bir savaştı başlandı. Gelirken yelken açıp ağır ağır gelmişlerdi, ama şimdi rüzgâr kesilmişti. İki kadeşin erkeklik gururları birdenbire kabarmış, boy ölçüşmek hevesine düşmüşlerdi.

Balık avına babalarıyla yalnız başına çıktıkları zaman, tek başlarına kürek çekerler, dümeni kimse idare etmezdi; çünkü Roland Baba bir taraftan oltaları hazırlar, bir taraftan da tek bir kelime veya hareketle meselâ: “Jean yavaş!” — “Sen Pierre kuvvetli!” yahut “haydi bir numara!... haydi iki numara” yahut “biraz kolları yağla” diyerek sanda'nın gidişini kollar, işi idare ederdi.

Böylece dalga geçen, küreğe daha çok asılır, kapıp koyuveren de biraz frenler, sandal da doğrulurdu.

Bugün ikisi de kuvvetlerini göstereceklerdi. Pierre'in kolları kıllı, zayıfça ama sinirliydi; Jean'inkilerse derisi altında yuvarlanan adale yumrularıyla dolu, yağlı beyaz ve pembeçeydi.

Kendini göstermek fırsatı önce Pierre'e düştü. Dişlerini sımsıkı kilitlemiş, kaşlar çatık, bacaklar gergin, küreklere yapışmış, her hareketiyle onları boydan boya kıvrıyor, Perle'i sahile doğru yaklaştırıyordu.

Baba Roland arka sırayı boydan boya kadınlara bırakmak için ön tarafa oturmuş "bir numara, yavaş! iki numara, kuvvetli!" diye kumanda vermek için nefes tüketiyordu. Bir numara öfkeleniyor, kuvvetini artırıyor. İki numara ise bu düzensiz kürek çekişi karşılamıyordu.

Nihayett reis "Dur!" diye emir verdi. Küreklerin ikisi birden kalktı, Jean, babasının emri üzerine birkaç dakika tek başına çekti. Fırsat şimdiki onun eline geçmişti. Canlanıyor, kızışıyordu. Beri tarafta Pierre bütün kuvvetini tüketmiş; nefesi kesilmiş, bitkin, yorgun bir hale gelmişti. Büyüğe biraz nefes aldirmek, ve dönen sandalı doğrultmak için Baba Roland dört defa üst üste "Dur!" emrini verdi. Alnı ter içinde kalan, benzi sapsarı kesilen doktor, öfkeyle karışık bir utama ile:

— Nem var bilmiyorum. Kalbim çarpıyor. İlkın sıkı gittiğim için midir, nedir kollarım kesildi.

Jean sordu:

— İstersen kürekleri tek başıma çekeyim?

— Yok, teşekkür ederim, geçer.

Annenin canı sıkılmıştı:

— Peki Pierre, kendini bu hale sokacak ne var, çocuk değilsin ya, diyordu.

Pierre omuz silkip tekrar küreklere yapıştı.

Mme. Rosémilly bunları görmemezlikten, anlamamazlıktan, işitmemezlikten geliyordu. Küçük sarışın başı sandal sarsıldıkça arkaya doğru sevimli sert bir hareket yapıyor, şakaklarındaki incecik teller havalanıyordu.

Baba Roland: “Bakın, işte Prince-Albert bize yetiştı.” diye bağırdı. Hepsi baktı. Yanak gibi tostoparlık iki tane sarı davlunbaziyle upuzun, alçacık Southampton gemisi bacalarını arkaya yatırmış, bütün hızıyla geliyordu. Güverte, şemsiye açmış yolcularla doluydu. Gürültüyle hızlı hızlı dönen çarkları, suları çalkalıyor, etrafa köpükler saçıyor; bu haliyle sanki gecikmiş, telâşlı telâşlı giden bir postacıya benziyordu; iki tarafa incecik şeffaf dalgacıklar serpen burnu, suları dümdüz yarıp gidiyordu.

Gemi “Perle” e yaklaştığı zaman Baba Roland şapkasiyle onu selâmladı, kadınlar da mendil salladı: yolculardan beş altısı şemsiyelerini hızlı hızlı sallıyarak onlara cevap verdi. Gemi pırıl

pırıl yanan durgun denizde arkasından sakın dalgalar bırakarak uzaklaştı.

Başlarına sanki dumandan birer külâh giymiş daha bir sürü gemi ufkun her köşesinden beliriyor, onları bir ağız gibi birbiri arkasından yutan küçük mendireğe doğru koşuşturuyorlardı. Görülmiyecek kadar ufak römorkörlerle çekilen balıkçı kayıkları, incecik direkli yelkenliler gökyüzünde süzülerek kimi çabuk, kimi ağır, hepsi bu obur deve doğru ilerliyorlardı; o da zaman zaman, doymuş görünerek, posta vapurlarından, çift direkli yelkenlilerden, deniz kırlangıçları denilen hafif gemilerden, karışık kereste yüklü üç direkli gemilerden meydana gelen bir filoyu denizin ortasına salıveriyordu. Hızlı hızlı işliyen buhar gemileri Okyanusun dümdüz böğründe sağa sola koşuşurken bir taraftan da muğların yedekte çekip şimdi başıboş bıraktıkları yelkenliler hareketsiz duruyorlardı; hepsi de, grandi çanaklığından prova babafingosuna kadar, batan güneşin altında kızıl renkler alan açık veya koyu yelkenlere bürünmüşlerdi.

Mme. Roland gözlerini hafifçe kapatarak:

— Allahım şu denizin güzelliğine bakın, diye mırıldandı.

Mme. Rosémilly hiç de kederli gözükmeyen uzun bir iç çekişiyle cevap verdi:

— Evet ama bazan da çok fenalığı dokunur.

Roland:

— Bakın, bakın, işte Normandie ağızda gözükyor, ne kocaman şey değil mi?

Sonra karşı sahil, Seine nehri ağzının öteki kıyısı hakkında izahat verdi, bu kavşak 20 kilometredir, diyordu.

Villerville, Trouville, Houlgate, Caen nehri, Luc, Arromanches ve Cherbourg'a kadar seferleri tehlikeli kılan Calvados kayalıklarını gösterdi. Denizin her yükseliş alçalışında yer değiştiren, hattâ günü gününe geçit gözden geçirilmezse Quillebœuf gemicilerini bile yanıltan Seine'in kum setlerinden bahsetti. Havre'in yüksek Normandiya'yı alçak Normandiya'dan nasıl ayırdığına işaret etti. Alçak Normandiya'da düz olan sahil, meralar, çayırlar, kırlar halinde denize kadar uzanıyordu. Yüksek Normandiya sahili ise, aksine, dikti; girintili çıkıntılı, dış dış, muhteşem, kocaman sarp bir kayalık halinde Dunkerque'e kadar beyaz geniş bir duvar teşkil ediyordu, her bir kıvrımında da Etretat, Fécamp, Saint-Valery, Le tréport, Dieppe gibi ya bir köy veya bir liman bulunuyordu.

Kadınlar onu dinlemiyordu, rahatlıktan uyuşmuş bir haldeydiler; gemilerle dolu Okyanusun manzarası karşısında kendilerinden geçmişlerdi; bu gemilerin âdeta inleri etrafında koşuşan hayvanlara benziyordu. İkisi de güneşin sükûnet veren o muhteşem batışı karşısında bu geniş su ve hava ufku altında biraz ezilmiş olarak susuyorlardı. Roland durup dinlemeden konuşuyordu; hiçbir şeye aldırımıyan cinstendi. Kadınlar daha sinirli olmalı ki, bazan lüzumsuz bir gü-

rühtü onları kaba bir hareket kadar sinirlendirir, ama niçin sinirlendiklerini kendileri de bilmezler.

Pierre'le Jean artık yatışmışlardı, kürekleri yavaş yavaş çekiyorlardı; kocaman gemilerin yanında ufacık kalan "Perle" limana doğru ilerliyordu.

İskeleye yanaştıkları zaman onları bekliyen gemici Papagris kadınları ellerinden tutup indirdi; şehre daldılar. Her gün sahilin yükselip alçalma saatlerinde mendireğe gezmeğe giden sessiz bir kalabalık şimdi evlerine dönüyordu.

Mme. Roland'la Mme. Rosémilly önden yürüyor, üç erkek de arkalarından geliyordu. Kadınlar Paris sokağını çıkarken bir şapka veya mücevhere bakmak için ikide bir ya bir moda mağazası, ya da bir mücevherci dükkânı önünde durup fikir yürüterek yollarına devam ediyorlardı.

Borsa meydanı önüne geldikleri zaman Roland her günkü gibi gene gemilerle dolu ticaret havuzunu seyre daldı. Daha birçoklariyle birleşerek uzayıp giden bu havuzun içinde kocaman tekneler karın karına vermiş, sıra sıra dizili duruyorlardı. Rıhtım boyunca birkaç kilometrelik bir saha üzerine dizilmiş bu sayısız direkler, sayısız seren, ok ve ip'leriyle şehrin ortasındaki bu boşluğu, kurumuş bir orman haline çevirmişti. Bu yapraksız orman üzerinde martılar suya atılan süprüntülerin üzerine bir taş gibi diklemesine düşüp saldırmak için fır fır dönüyorlardı; bir kontra babafingonun tepesine makara bağlayan

küçük bir gemici sanki orada bir yuva araştırıyordu. Mme. Roland, Mme. Rosémilly'ye:

— Akşam yemeğini de şöyle hep birlikte Allah ne verdiyse yesek? Geceyi de beraber geçirmiş oluruz, ne dersiniz? diye sordu.

— Hay hay, memnuniyetle! Zaten sizi yabancı saymıyorum, bu akşam eve tek başına dönmek hoş olmalıyacak.

Bu sözleri işiten ve genç kadının kayıtsızlığından sinirlenen Pierre, yavaşça: “Tamam, dul karı şimdi de postu seriyor.” dedi; birkaç günden beri ona “dul” adını takmıştı. Bu kelime mânasızdı ama kötü ve iğneleyici ahengiyle Jean'ı sinirlendirmeğe yetiyordu. Eve ayak basıncıya kadar üç erkeğin de ağızlarından tek kelime çıkmadı, oturdukları yer “Belle Normande” sokağında iki katlı dar uzun bir evdi. Az bir parayla tutulmuş on dokuz yaşlarında köylü bir kızcağız olan hizmetçileri “Joséphine” gelip kapıyı açtı. Köylülere has, son derece yabani, şaşkın bir halı vardı; kapıyı tekrar kapatıp birinci kata kadınlar efendilerinin peşi sıra çıktıktan sonra:

— Sizleri bir bay üç defa aradı, dedi.

Ona küfretmeden, hırlamadan söz söyleyemiyen Roland Baba, bağırarak:

— Allahın belâsı, kimmiş bu gelen?

O, efendisinin bu bağırıp çağrılarmaya alışık.

— Noterin yanından gelen bir bay, dedi.

— Hangi noterin?

— Mösyö Lecanu'nün yanından.

— Peki, bu bay ne dedi?

— Mösyö Lecanu'nün, yemekten sonra bizzat geleceğini söyledi.

Mösyö Lecanu, noterdi, Roland Baba'nın az buçuk dostuydu; işlerine bakardı. Yemekten sonra tekrar geleceğine göre, herhalde iş mühim ve aceleydi. Bu haberi Roland ailesi şaşkınlıkla karşıladı. Ortahalli ailelerde, noterin işe karışması, kontrat, miras, dâva gibi akla bir sürü korkulacak veya sevindirecek fikirler getirir. Dördü de birbirlerine baktı, birkaç dakika susulduktan sonra Baba Roland:

— Nedir acaba? dedi.

Mme Rosémilly gülümsemeğe başladı.

— Mirasa kondunuz. Şüphem yok. Ayağını uğurludur.

Miras bırakabilecek hiçbir ölüm ummuyorlardı, Mme. Roland'ın akrabalık işlerinde fevkalâde bir hâfızası vardı; hemen kocasının kendinin akrabalarını araştırmaya, dedelere kadar uzanan akrabalık kollarını incelemeğe başladı. Şapkasını bile çıkarmadan sordu:

— Söylesene baba, (kocasına evde baba. bazan da yabancılar yanında mösyö Roland derdi.) söylesene canım, "Joseph Lebru" nun ikinci kızı kim di hatırlıyor musun?

— Ha evet, küçük bir "Duménil"di; bir kâğıtçı kızı.

— Ondan çocuğu oldu mu?

— Zannederim ki oldu, en aşağı dört beş tane.

— Öyleyse o taraftan bir şey yok.

Bu araştırma ile daha şimdiden heyecanlanıyor, az da olsa havadan gelen bu refah ümidi-ne daha şimdiden bel bağlıyordu. Pierre annesini çok severdi, onun hayale ne kadar düşkün olduğunu, şayet havadis asılsız çıkarsa ne kadar üzü-lüp sıkılacağını pek iyi bildiği için sözünü kesti.

— Boş yere kafanı yorma anne. Artık Ame-rika'da amca falan kalmadı. Bence bu Jean için bir evlenme işi olsa gerek.

Buna herkes şaşı. Jean, Mme. Rosémilly'nin yanında böyle bir şeyden bahsettiği için kardeşi-ne biraz kırıldı.

— Niçin kendini değil de beni ileri sürüyor-sun. Senin için böyle bir şey düşünmek akla daha yakın değil mi? Sen büyüğünsün, bu iş benden önce sana düşer; sonra ben evlenmek istemiyorum ki...

Pierre güldü.

— Öyleyse âşıksın!

Bu söz Jean'ın hoşuna gitmedi.

— Daha evlenmek istemiyorum demekle in-san âşık mı olurmuş?

— Hah, işte, "daha" sözü her şeyi açığa vu-ruyor, demek bekliyorsun?

— Mademki böyle istiyorsun, pekâlâ, bekle-diğimi farz et.

Deminden beri dinleyip düşünen Baba Ro-land birden, akla en uygun gelen fikri buldu.

— Deminden beri boşuna kafa patlatıp du-ruyoruz.

Mösyö Lecanu dostumuzdur: Pierre'in bir muayenehane, Jean'ın da bir yazıhane aradığını biliyor; ikinizden birine yer buldu...

Bu buluş o kadar sade ve olağandı ki herkesin aklı yattı.

Hizmetçi:

— Yemeğe buyrun, dedi.

Hepsi sofradan önce ellerini yıkamak için odalarına çıktı on dakika sonra alt kattaki küçük yemek odasında yemek yiyorlardı. Önce hiç konuşmadılar, biraz sonra Roland, noterin bu ziyaretine yine şaşıtı:

— Niye bir şey yazmadı canım? Ne diye kâtibini üç defa gönderdi? Niye kendi bizzat geliyor?

Pierre tabii buluyordu:

— Hemen bir cevap lâzımdı herhalde; belki de bize söyleyeceği birtakım mahrem mukavele şartları var, olur a, yazı ile bildirmek istemez.

Dördü de dalgın duruyordu; bu yabancı kadını bu akşam davet etmenin sırası mıydı ya; çekişmelere, verilecek kararlara engel olacaktı, canları sıkıldı.

Noterin geldiği haber verildiği sırada, salona henüz çıkmışlardı. Roland yerinden fırlayarak:

— Günaydın aziz üstat!...

Mösyö Lecanu'ye "üstat" diyordu. Çünkü noter adlarının başına "üstat" sözü katılırdı.

Mme. Rosémilly ayağa kalktı:

— Ben gidiyorum, çok yorgunum, dedi.

Kalınası için yalancıkdan yalvardılar, razı olmadı. Erkekler onu geçirmedi, yalnız başına çıkıp gitti.

Mme. Roland, yeni misafirin etrafında pervane gibi dönüyordu:

— Bir fincan kahve emreder misiniz beyfendi?

— Hayır teşekkür ederim, şimdi yemekten kalktım.

— Bir çay da içmez misiniz?

— Hayır demiyeceğim, yalnız biraz sonra, önce işimizi bitirelim.

Bu konuşmalardan sonraki sessizlik içinde asma saatin ahenkli hareketiyle, aşağı katta kapıdan bile dinlemeyi akıl etmiyecek kadar budala olan hizmetçi kızın yıkadığı kapkacak gürültüsünden başka bir şey işitilmiyordu.

Noter:

— Siz hiç Paris'te bay Maréchal "Léon Maréchal" adında bir zatla tanışmış mıydınız?

Karı koca aynı hayret çığlığını kopardı:

— Tabii!...

— Dostlarınızdan mıydı?

Roland:

— Hem de en iyilerinden!... Ama o koyu bir Parisli'dir. Bulvardan pek ayrılmaz, maliyede büro şefidir. Başkentten ayrıldığından beri de onu göremedim; sonra mektuplaşmayı da kestik, bilirsiniz ya insan gözden irak olunca gönülden de irak olur.

Noter ciddiyetle:

— Bay “Maréchal” ölmüştür... dedi.

Karı köca âni bir teessür gösterdiler, bu gibi haberler karşısında ister içten gelsin, ister yap-mekik olsun, hep böyle davranılır.

Mösyö Lecanu devam ederek:

— Paris'teki meslektaşım vasiyetnamenin başlıca hükümlerini bildiriyor. Bu hükümlere göre Bay Maréchal bütün malını oğlunuz Jean'a, Bay Jean Roland'a bırakmış. Buna o kadar şaş-tılar ki cevap verecek bir tek kelime bulamadılar. Kendini ilkönce toparlıyan Mme. Roland oldu:

— Allahım, zavallı Léon... zavallı dostumuz Léon öldü ha!...

Kadınların içten gelen ve yanaklardan akan o sessiz göz yaşlariyle ısırap damlalarıyla gözleri yaşırdı.

Fakat Roland, ölüm haberinden ziyade miras meselesini düşünüyordu. Mukavelenin şartlarını, servetin miktarını da hemencecik sormağa cesaret edemiyordu. Asıl mevzua geçmek için de:

— Zavallı “Maréchal” neden öldü acaba?

Mösyö Lecanu'nün de bundan haberi yoktu.

— Bildiğim bir şey varsa o da doğrudan doğ-ruya hiçbir vârisi bulunmıyan müteveffa bütün servetini, yüzde üç faizli ve yirmi bin frank ge-lirli hisse senetlerini, elinde doğup büyüdüğü ve teberrüe lâıyk bulduğu küçük oğlunuza bırak-mıştır. Miras mösyö Jean tarafından kabul edil-mediği takdirde kimsesiz çocuklara verilecektir.

Roland baba artık sevincini saklıyamadı:

— Vallahi, işte candan dostluk buna derler. Çocuklarım olmasaydı ben de bu mert dostu şüphesiz unutmazdım.

Noter gülümsüyordu:

— Meseleyi bizzat gelip haber verdiğim için inemnunum, iyi haber getirmek daima zevklidir.

Hiç düşünmemişti ki, bu iyi dediği haber, bir dostun, Roland babanın en iyi dostlarından birinin ölüm haberi idi. Biraz evvel inançla söylenen bu samimiyeti Roland da birdenbire unutuvermişti.

Sadece Mme Roland'la oğulları kederli bir yüz takınıyorlardı; kadıncağız durmadan mendiliyle gözlerini silerek için için ağlıyor, sonra da derin iç çekişlerini sanki bastırmak için mendiliyle ağzını tıkıyordu.

Doktor:

— Çok merhametli, mert bir adamdı; kardeşimle beni sık sık yemeğe çağırırdı.

Jean, pırlıl pırlıl yanan gözlerini açmış, lâübalı bir tavırla güzel sarışın sakalmı sağ ayucunun içinde sanki uzatarak inceleyecekmiş gibi son kılına kadar sıvazlıyordu; tam iki defa münasip bir cümle söylemek için dudaklarını kıpırdattı, uzun zaman araştırdıktan sonra ancak şunu bulabildi:

— Gerçekten beni pek severdi, her gidişimde öperdi. Babanın akıllı fikri daha şimdiden öz malları sayılan mirasta, kapının ağzına gelmiş, biraz sonra, yarın, bir kelime ile içeri girecek paradaydı; sordu:

— Hiçbir güçlük çıkmıyacak mı acaba? dâva, itiraz filân?

Mösyö Lecanu sakın görünüyordu:

— Hayır, Paris'teki meslektaşım bana vaziyeti pek açık olarak bildiriyor; bize sadece... mösyö Jean'ın "Kabul ediyorum." demesi lâzım.

— İyi öyleyse... yalnız servet iyice belli mi?

— Belli.

— Bütün muameleler tamam mı?

— Tamam.

Eski kuyumcu, bu işi öğrenmekte acele ettiğini sezdi, içten gelen, ama geçici hafif bir utanma duydu:

— Anlıyorsunuz ya, bütün bunları hemen soruşumdaki maksat oğlumu önceden görünmiyen gailelerden kurtarmaktır; olur a, bazan borç, kötü bir vaziyet, ne bileyim ben! insan içinden çıkılmaz çetrefil bir işe saplanır; kısaca, ben her şeyden önce küçüğü düşünüyorum. Mirasa ben konacak değilim ki!... Jean, ağabeylerinden çok daha uzundu ama evde onu gene de hep "küçük" diye çağırırlardı.

Mme Roland birdenbire rüyadan uyanır gibi oldu; ta eskiden işittiği, unutulmuş, şimdi pek emin olamadığı uzak bir şeyi hatırlar gibi oldu. kekeliyerek:

— Ne diyordunuz? Küçüğüme bizim zavallı "Maréchal" miras mı bıraktı diyordunuz?

— Evet Madam.

Sükûnetle devam etti:

— Çok hoşuma gitti doğrusu, bu hareketi bizi ne kadar sevdiğini gösteriyor.

Roland ayağa kalkmıştı:

— Aziz üstadım, kabul kâğıdını oğlum hemen imzalamı mı?

— Hayır hayır yarın, mösyö Roland; isterseniz yarın saat ikide dairemde buluşuruz.

— Olur olur, pekâlâ.

Demin göz yaşları döken madam Roland şimdi gülümsüyordu. Ayağa kalktı, notere yaklaştı, elini kanepesinin arkasına dayadı, gözlerinde minnettar bir annenin müşfik bakışları vardı, sordu:

— Çayınızı artık içmez misiniz mösyö Lécaneu:

— Şimdi memnuniyetle içerim Madam.

Çağrılan hizmetçi kız önce derin teneke kutular içinde kuru pastalar getirdi; bunlar tatsız tuzsuz, gevrek İngiliz hamur işlerindendi. San-ki papağanlar gagalasın diye pişirilmiş, devriâlem seyahatine çıkan yolcular için teneke kutulara lehimlenmişti; sonra da gidip dörtköşe katlanmış küçük kurşuni çay peçetelerini getirdi. Bu peçeteler fakir ailelerde asla yıkanmazdı. Bir üçüncü defa da elinde şekerlik ve çay fincanlarıyla geldi, su ısıtmak için yine çıkı: herkes onu bekliyordu.

Kimse ağzını açamıyordu, düşünülecek şey çoktu ama söylenecek söz yoktu. Sade madam Roland lâf olsun diye konuşuyordu. Balık avı

gezintisini anlatıyor, Perle'i, madam Rosémilly'yi övüyordu.

Noter de:

— Ne güzel, ne güzel deyip duruyordu.

Roland kışın ateş yanarken yaptığı gibi, belini şöminenin marmetine dayamış, eller cepte, ısıklık çalar gibi dudaklarını oynatıyor, sevinçten kabına sığamıyor, bir türlü yerinde duramıyordu.

İki kardeş, orta masanın iki tarafındaki karşılıklı eş koltuklara geçmiş, bacak bacak üstüne atmışlardı. Vaziyetleri aynı idi ama, kıpırdamadan öne bakan gözlerin ifadeleri başka başkaydı.

Nihayet çay geldi, noter fincanı aldı, şekerini attı; dişlerinin kesemediği ufak bir galetayı fincanına ufaladıktan sonra çayını içti.

Sonra kalktı, ellerini sıktı, çıktı.

Roland:

— Demek yarın saat ikide, sizde buluşacağız, dedi.

— Evet yarın ikide.

Jean'ın ağzından bir tek kelime çıkmamıştı. Noter gittikten sonra yine herkes sustu, derken Baba Roland gelip iki eliyle küçük oğlunun omuzlarına vurdu:

— Ey Allahın talihli kulu! Babanı öpmiyecek misin?

Jean gülümsedi:

— Bilmem, lâzım mı? diyerek öptü.

İhtiyar sevinçten kabına sığamıyordu, yürüyor, beceriksizce parmaklarını tıkırdatıyor, fır fır dönüyor, durmadan da:

— Ne talih, ne talih! İşte talih buna derler... diyordu.

Pierre:

— Demek evelce “Maréchal” ile adamakıllı ahbablık ediyordunuz!

Babası:

— Elbette! Her akşam bizdeydi. Tatil günleri seni mektepten alıp, yemekten sonra tekrar götürdüğünü hatırlamıyor musun? Bak sahi, Jean’ın doğduğu sabah koşup doktoru çağıran da oydu. Annenin ağrıları başladığı sırada o bizde kahvaltı ediyordu. Vaziyeti anladık, o koşu koşu gitti. Aceleyle kendi şapkası diye benimini giymiş; öyle gülüşmüştük ki... Hiç unutamam. Son nefesinde bile belki bunu hatırlamıştır. Mirasçısı da olmadığı için herhalde “Bu küçüğün doğuşuna yardım ettim, servetimi ona bırakayım.” demiştir.

Madam Roland, kocaman derin bir koltuğa gömülmüş, hâtıralariyle başbaşaydı.

Düşündüklerini yüksek sesle söyler gibi:

— Ah! ne vefalı, sadık, mert bir dosttu o; artık böyle dostları zor bulunur.

Jean ayağa kalkarak:

— Ben biraz gezineceğim, dedi.

Babası şaşırdı, alakoymak istedi, konuşulacak şeyler, kurulacak projeler, verilecek kararlar vardı. Delikanlı sözlü olduğunu ileri sürerek inadetti. Miras işi için konuşmağa, görüşmeğe daha çok zaman vardı. Düşünmek için yalnız kalmak istiyordu, çıktı gitti.

Biraz sonra Pierre de kardeşinin peşisıra çıkıp gitti.

Roland karisiyle başbaşa kalınca, onu kolları arasına aldı, hen bir yanağından belki onar defa öptükten sonra karısının sık sık yaptığı bir siteme cevap olarak:

— Şekerim, görüyorsun ya, dedi. Para havadan geldi. Çocuklar için boş yere Paris'te daha senelerce kalacak, kendimi harabedecektim. Halbuki bak burada sıhhatimi kazandım.

Madam Roland ciddileşmişti:

— Bu havadan gelen para Jean için, peki Pierre ne olacak?

— Pierre mi? O doktor... kazanır... sonra, elbette kardeşi onun için de bir şeyler düşünür.

— O, buna razı olmaz ki! Miras Jean'ın, sadece onun. Pierre bu işte çok zararlı doğrusu.

İhtiyar şaşaladı:

— Öyleyse ona daha fazla mal bırakırız.

— Yoo... bu da doğru olmaz.

Roland bağırdı:

— Ee... iyi vallahi!... ne yapayım?... Sen zaten hep böyle tatsızlıklar çıkarır, keyfimi kaçırırsın. İşte gidip yatıyorum, gecen hayırlı olsun!... Ne yapalım, onun başına devlet kuşu kondu.

Bu kadar cömert davranarak ölüp giden dostuna, ağzından hayırlı bir tek kelime bile çıkarmadan gene keyifli keyifli kalkıp gitti.

Madam Roland, tüten lâmba önünde yeniden düşünceye dalmıştı.

II

Pierre dışarı çıkar çıkmaz, Havre'in ana caddesine, canlı, gürültülü, pırıl pırıl yanan Paris caddesine doğru yürüdü. Sahilin serin havası yüzünü okşuyordu; bastonunu koltuğuna almış, eller arkada, ağır ağır yürüyordu.

İnsan kötü bir haber alınca kendinde bir ağırlık, hoşnutsuzluk duymaz mı? İşte o da böyleydi, kendini hiç iyi hissetmiyordu. Ortada onu üzen bellibaşlı bir düşünce yoktu ama, yüreğine çöken bu ağırlık, vücudundaki bu uyuşukluk neydi, nereden geliyordu, kestiremiyordu. Bir yeri ağrıyordu ama yer belli değildi. Üzerinde acıyan bir nokta, hissedilmiyecek derecede hafif bir bere vardı; sanki yerleri bulunmayan, insanı rahatsız eden, yoran, üzen, kızdıran, belirsiz, hafif bir acıydı bu... bir keder başlangıcı gibi bir şey.

Tiyatro meydanına geldiği zaman Tôrtoni kahvesinin ışıkları onu çekti. Camekâna doğru yürüdü, tam gireceği sırada, içeride arkadaşların, bildiklerin, konuşulması gereken kimselerin bulunacağını hatırlıyarak vazgeçti; bu bayağı fincan ve kadeh arkadaşlığına karşı bir tiksinti duydu, geri dönerek limana giden ana caddenin yolunu tuttu.

O andaki ruh haline uygun bir yer araştırıyor, “Acap nereye gitsem.” diye düşünüp duruyordu. Bulamıyordu, çünkü yalnızlıktan sinirlendiği kadar herhangi bir kimseye raslamaktan da çekiniyordu. İskeleyle gelince tekrar durakladı, nihayet mendireğe doğru yürüdü. Yalnız kalmaya karar verdi.

Dalgakıran üzerindeki sıralardan birinin önüne gelmişti, bitkin bir halde hemen oraya çöküverdi; daha şimdiden bu gezintiden usanmıştı.

“Bu akşam bana ne oluyor böyle?” diye kendi kendine sordu. Ateşin sebebi nasıl hastadan soruşturulursa, o da yakalandığı bu derdin sebebinin kendi hâtıralarında aramağa koyuldu.

Hem heyecanlı, hem de muhakemeli bir ruhu vardı. Heyecana kapılır, sonra muhakeme eder, taşkınlıklarını bazan doğru, bazan da yersiz bulurdu. Fakat sonunda ilk tabiat en kuvvetli çıkardı, his tarafı akıl tarafını hep yenerdi. O, bu sinirliliğin, isteksizliğin, içindeki bu mânasız taşkınlığın, sabit fikirden kurtulmak için birine raslamak arzusunun, raslıyacağı insanlara, söyleyeceği şeylere karşı da bu tiksinden nereden geldiğini anlamağa çalışıyordu.

Kendi kendine: “Sakın Jean’ın mirasa konması sebebolmasın?” dedi. Öyle ya, bütün bu olup bitenler niye sebebolmasın! Noter bu haberi getirdiği zaman kalbinin hızla çarptığını duymamış mıydı? İnsan her zaman kendine hâkim olmaz ya! bazan da içten gelen, musallat he-

yecanlara kapılıverir, sonra da onları yenebilmek için boş yere çabalar durur.

Herhangi bir hâdisenin insiyaki varlıkta uyandırdığı bu fizyolojik muammayı, zekânın terbiyesiyle kendini aşan mütefekkir varlığın isteklerine, iyi ve doğru saydığı şeylere tamamen aykırı olarak içinde bir sürü acı ve tatlı hisler, fikirler uyandıran bu muammayı çözmek için derin derin düşündü.

Büyük bir servetin mirasına konan bir evlâdın ruh halini gözünün önüne getirdi. Bu servet sayesinde şimdi bu evlât istediği birçok zevkleri tadacaktı, sevilen, acınan bir babanın hasisliği nice zamandır onu bu erişmek istediği zevklerden alıkoymuştu. Kalktı, tekrar mendireğin öbür ucuna yürüdü. Şimdi kendini daha iyi hissediyor, kendini anladığından, doğru yakaladığından, içindeki öz benliğini meydana çıkardığından memnundu. Düşündü:

— Demek Jean'ı kıskanıyorum!... Doğrusu bu alçakça bir şey!... Şimdi artık eminim: çünkü o anda aklıma ilk gelen şey Jean'ın madam Rosémilly ile evlenmesi oldu. Bununla beraber, insanı sağduyu ile usluluktan iğrendirmek için yaratılmış bu akıllı küçük hindiyi sevdiğim de yok... Bu sadece sebepsiz bir kıskançlık, kıskançlığın ta kendisi, özü... sırf kıskançlık için duyulan bir kıskançlık... Bunun çaresine bakmalı!...

O sırada limandaki suyun yükseldiğini gösteren işaret direklerinin tam önüne gelmişti. Ge-

lecek seferdeki deniz yükseliğinde limana girecek olan açıktaki gemi listesini okumak için bir kibrit çaktı. Brezilya'dan, Plata'dan, Şili'den, Japonya'dan gelecek vapurlarla, iki Danimarka tipi yelkenli, bir Norveç tipi deniz kırlangıcı, bir de Türk vapuru bekleniyordu. Bu sonuncusu Pierre'i bir "İsviçre" vapuru okumuş kadar şaşırttı. Acayip bir rüya içindeydi sanki: geniş şalvarlariyle iplere tırmanan sarıklı adamlarla dolu büyük bir gemi gözünün önünde belirdi. Sonra:

— Ne saçma!... diye düşündü. Türkler gemici bir millet değil mi?

Birkaç adım daha attıktan sonra körfezi çeyretmek için durdu.

Sağında, "Sainte-Adresse" in üstündeki, tek gözlü korkunç ikiz devi andıran "Héve" burun-
nun çifte elektrik fenerleri denize uzun kudretli nazarlarını dikmişti. Bir çift kuyruklu yıldızın dev gibi kuyruklarına benzeyen, yanyana iki mih-
raktan çıkmış bu iki paralel ışık, düz ve sonsuz bir bayırı yalıyor tepelerden ufuklara kadar iniyordu.

Sonra iki mendirek üzerinde, dev gibi ışıkların ancak çocukları olabilecek diğer iki küçük ışık "Havre" in geçidini aydınlatarak yol gösteriyordu.

Ta orada, uzaklarda "Seine" nehrinin öbür tarafında misafir sever yüzünün canlı birer gözüymüş gibi açılıp kapanan veya bir düziye yanan daha birçok ışıklar gözüküyordu, limanların

bu sarı kırmızı, yeşil ışıkları tıpkı birer göz gibi, kapaklarının muntazam, değişmez mihanikî hareketiyle: “Ben Trouville’im, ben Honfleur’üm, ben Pont-Andemer nehriyim” diyorlardı. Uzaktan bir seyyare sanılacak kadar yüksekte olan “Etouville” in havai feneri, ötekîlerini bastırarak büyük nehrin kavuşağındaki kum setleri arasından “Rouen” yolunu aydınlatıyor, yol gösteriyordu.

Gökyüzünden daha koyu derin, uçsuz bucaksız suyun üstünde, şurada burada sanki yıldızlar gözüküyordu. Beyazlı, kırmızılı, yeşilli bu uzaklı, yakınlı küçücük şeyler gecenin sisi içinde titreyiyorlardı. Hepsi de hareketsizdi, yalnız içlerinden birkaç tanesi koşuşuyordu sanki. Bunlar denizin yükselmesini bekliyen demir atmış, yahut da atmak için yer arıyan hareket halindeki gemilerin ışıklarıydı.

Tam o sırada ay nehrin arkasından yükseldi; bu haliyle o, sonsuz gerçek yıldızlardan meydana gelen filoya yol göstermek için gökyüzünde yanmış kocaman ilâhî bir fenere benziyordu.

Pierre âdeta yüksek sesle:

— “Hele bak, beş paralık değeri olmıyan şeyler için nasıl üzüldüğümüz.”

Birdenbire yanbaşımda, mendireklerin arasından açılan, geniş, kapkara boşluğun içinde kocaman hayal gibi bir şey süzüldü. Granitten yapılmış korkuluğun üzerinden başını sarkıtınca bir balıkçı kayığı gördü. Gerili, koyu renk yüksek yelkenini açık denizin rüzgârlarına vermiş, ha-

fifçe süzülüyor, dalga, kürek patırdısı çıkarmadan, sessiz sessiz limana giriyordu.

Kendi kendine: “İnsan ömrünü şöyle bir kayıkta geçirebilse kim bilir ne rahat eder!...” diye düşündü. Birkaç adım daha ilerledi, gözüne rıhtımın ucuna oturmuş bir adam ilişti. Kim acaba? Hayalelre dalan bir insan mı? Bir âşık mı? Bir bilgin mi? Mesut, yahut da bedbaht biri mi? Kim?

Münzevinin yüzünü yakından görmek için merakla yaklaştı; tanıdı, kardeşiydi.

— Aa!... Sen misin Jean?

— Aa!... Pierre için ne burada?

— Biraz hava alıyorum, ya sen?

— Ben de...

Pierre, kardeşinin yanına oturdu:

— Şu güzelliğe bak!

— Evet!...

Jean'ın hiçbir şeye bakmadığını sesinden fark etmişti:

— Buraya her gelişimde içimde nasıl delice bir arzu uyanır... Gördüğün bu gemilerle kuzeye, güneye kaçıp gitmek isterim, bu âdeta, içimi yer... Düşün bir kere, şu uzakta duran, küçük birer kıvılcıma benzeyen bu gemiler dünyanın dört bucağından gelmişler... Kocaman çiçekleri, solgun, bakır renkli güzelleri olan memleketlerden, arı kuşlarının, fillerin, hür aslanların, zenci kırallarının diyarından gelmişler... Bizim peri masallarımızda dinleyip de inanmadığımız o Beyaz Kedinin, koruda uyuyan Güzelin ülke-

sinden gelmişler!... Oraları şöyle bir dolaşmak! ne hoş olurdu kim bilir? Ama bu işte de gene para lâzım... hem de çok para...

Birdenbire sustu. Kardeşinin şimdi bu paraya sahibolduğunu hatırladı. Şimdi o, bütün dertlerden, çalışma hayatından kurtulmuş, serbestti; mesut, neşeli, dilediği yere gidebilirdi... Sarışınlar diyarı İsveç'e, esmerler diyarı Havana'ya gidebilirdi...

Birdenbire aklına sanki ikinci bir ruhtan gelen önüne geçilmez bir fikir geldi: "Adam sen de! Jean budaladır, diye düşündü. Gider küçük Rosémilly'yi alır." Onda, bu tarzda elde olmıyan düşüncelere sık sık raslanır. Sonra bu düşünceler o kadar âni ve çabuk gelirdi ki ne önceden kestirmek, ne önlemek, ne de değiştirmek mümkün olurdu. Ayağa kalktı:

— Seni istikbaline ait düşüncelerinde başbaşa bırakıyorum, benim yürümeğe ihtiyacım var, gidiyorum, dedi.

Kardeşinin elini sıktı, içten gelen bir sesle gene:

— Ee Jean'cığım, işte zengin oldun gitti! Bilmezsin bu işe ne kadar sevindim. Tebrik etmek için seni bu akşam burada yalnız bulduğuma öyle memnun oldum ki... seni ne kadar sevdiğimi bilemezsin Jean...

Pek müşfik, yumuşak tabiatlı olan Jean heyecanla:

— Teşekkür ederim... teşekkür ederim Pierre'ciğim... sağ ol... dedi.

Pierre, bastonunu koltuğuna sıkıştırıp ellerini arkaya attı, geriye dönerek her zamanki ağır adımlarla, şehrin yolunu tuttu

Pek kısa süren bu gezintiden hiç hoşlanmamıştı; kardeşinin orada bulunması ona denizi haram etmişti, şehre geldiği zaman yine kendi kendine ne yapacağını sordu.

Birdenbire aklına bir fikir geldi:

“Gidip baba Marowsko’da bir kadeh likör içmek” tekrar Ingouville mahallesine doğru yürüdü.

Baba Marowsko’yla Paris’te hastanelerde tanışmıştı. İhtiyar bir Polonyalı olan baba Marosko’yu herkes siyasi bir mülteci diye tanırды; söylediklerine göre memleketinde başından geçmedik şey kalmamış, yeniden bir sürü imtihanlar geçirdikten sonra ancak Fransa’ya, eczacılık yapmak için gelebilmişti. Geçmiş hakkında hiçbir şey bilinmiyordu, böylece hastanedeki leylî, nehari stajyerler, az sonra da komşular arasında ihtiyar hakkında bir sürü menkıbeler dolaşmış durmuştu. Marowsko’nun gizli teşkilâtçılık şöhreti, nihilistlik, rejim düşmanlığı, hiçbir şeyden yılmıyan vatanseverliği, mucizeyle ölümden kurtuluşu tarzındaki şöhreti Pierre Roland’ın canlı, macera seven muhayyilesini teshir etmiş, hayran bırakmıştı. İhtiyar Polonyalının ağzından, geçmişe ait hayatı hakkında hiçbir şey öğrenemeden onunla dost olmuştu. Pierre’in bulacağı müşterilere güvenerek genç doktor sayesinde gelip Havre’a yerleşmişti.

Şimdi o, esnafa ve ameleyle ilâç satarak mütevazı eczanesiyle fakirce geçinip gidiyordu

Pierre, sık sık akşam yemeklerinden sonra onu görmeğe, bir saat kadar çene çalmağa giderdi. Marowsko'nun uzun uzun susuşlarında bir derinlik görür, sakin yüzünden, nadir sohbetinden hoşlanırdı.

Küçük şişelerle dolu tezgâhının üzerinde bir tek havagazı lâmbası yanar, dükkânın önündekiler masraf olmasın diye daima sönmük dururdu. Tezgâh arkasında, iskemlede, bacaklarını üst üste koyarak uzanmış, başı öne sarkık, kabak kafalı bir adam derin bir uykuya dalmıştı, alnının altında uzıyan kocaman gaga burnuyla düşünceli bir papağanı andırıyordu.

Zilin gürültüsüyle uyandı, kalktı, doktoru tanıdı, elini uzatarak onu karşıladı.

Şurup ve asit lekeleriyle benek benek olmuş, küçük sıksa vücuduna bol gelen siyah redingotu eski zaman cüppelerine benziyordu. İhtiyar, tam bir Polonyalı şivesiyle konuşuyor, bu şive incelik sesine çocukça bir eda, yeni konuşmağa başlıyan çocuklara mahsus pelteklığe benzeyen bir hal veriyordu.

Pierre oturduktan sonra Marowsko:

— Ne var ne yok, doktorcuğum? diye sordu.

— Hiç, hep bildiğin gibi...

— Bu akşam keyfiniz pek yok?

— Bende öyle her zaman şenlik mi artıyorsun?

— Hadi, hadi canım, bırakın bunları, bir kadeh likör içmez misiniz?

— İçerim elbette...

— Öyleyse size yepyeni bir tertip tattıracağım. İki aydan beri bununla uğraşıyorum. Şimdiye kadar frenk üzümünden yalnız şurup yapılırdı, ben işte bundan bir şeyler çıkarmak için çalıştım, hele şükür buldum... nefis bir likör... ama enfes, enfes bir şey!...

Hayran hayran dolaba doğru gitti açtı, içinden bir şişe seçip getirdi. Hareketlerinde hep bir aksaklık vardı, ne kollarını, ne de bacaklarını adamakıllı uzatabilir, ne de tam ve katî bir harekett yapabiliyordu. Fikirleri de hareketlerine benzerdi: bir fikri ileri sürer, tasarlar, telkin eder, fakat aslını esasını söylemezdi. Hayatta işi gücü şurup, likör yapmaktı, hep: “İyi bir şurup veya likör yaptın mı zengin oldun gitti!” derdi. Bir tanesini bile piyasaya süremeden yüzlerce şekerli müstahzarat icadetmişti. Marowsko, Pierre’e “Marat”¹ yı hatırlattı. Dükkânın arkâ tarafından iki küçük kadeh alarak ilâçların yapıldığı masa üzerine koydu, ikisi de kadehlerini lâmbaya doğru kaldırarak likörün rengini gözden geçirdiler, Pierre:

— Ne güzel, yakut gibi, dedi.

— Öyle, değil mi?

¹ Fransız inkılâbında tanınmış bir gazeteciydi. Charlotte Corday tarafından öldürülmüştü.

Papağan kafalı ihtiyar Polonyalı'nın yüzünü sevinç sardı. Doktor likörden bir yudum aldı, tadına baktı, düşündü, bir yudum daha aldı, gene düşündü ve:

— Çok güzel, çok güzel, bambaşka bir çeşnisi var, bu bir buluş azizim! dedi.

— Sahi mi, çok sevindim doğrusu.

Marowsko, bu yeni liköre bir isim takmak için ondan akıl danıştı. Ona “Groseille¹ esansı”, “nefis groseille”, yahut da “groselia”, “groseline” adını takmak istiyordu.

Pierre bu isimlerden hiçbirini beğenmiyordu. İhtiyarın aklına bir şey geldi:

— Biraz evvel söylediğiniz “yakut” kelimesi pek hoşuma gitti, liköre bu adı koysak?

Doktor, bu ismi kendi bulduğu halde yine de beğenmiyordu. “Groseillette” ismini tavsiye etti; Marowsko buna bayıldı.

İkisi de şımsuyordu, havagazının tek kandili altında birkaç dakika oturduktan sonra nihayet Pierre istemiyerek:

— Bu akşam bak başımıza ne tuhaf bir şey geldi, dinle: Babamın dostlarından biri ölürken malını mülkünü kardeşime bırakmış.

Eczacı önce bir şey anlamamış gözükte, biraz düşündükten sonra, doktorun da mala ortak olduğunu zannetti, fakat meselenin içyüzü ortaya çıkınca şaşırıp kaldı, kızdı. Genç dostunun bu işe kurban gittiğini gördü, memnun olmadı:

¹ Graseille: Frenk üzümü, bu isimden uydu-rulmuş birçok kelimeler.

“Bu iş etrafa karşı hiç hoş kaçmıyacak.” diye söylendi durdu.

Tekrar sinirlenmeğe başlayan Pierre, Marowsko’nun bu cümleyle ne kastettiğini anlamak istedi. Niye hoş kaçmıyacakmış? Kardeşinin aile dostlarından birinin mirasına konması etrafta niye fena bir tesir bırakacakmış? bunu bir türlü anlıyamıyordu; pek temkinli olan ihtiyar, bu mesele üzerinde fazla durmadı, sadece:

— Bu gibi hallerde miras iki kardeşe birden bırakılır, size yine söylüyorum bu iş etrafta hoş bir tesir bırakmıyacak.

Doktorun sabrı tükenmişti, gitti, yattı. Bir ara Jean’ın bitişik odada usul usul gezinip durduğunu duydu, iki bardak su içtikten sonra nihayet uyuya kaldı.

III

Doktor, ertesi sabah uyandıĝa zaman artık katî kararını vermişti, zengin olacaktı.

Zaten şimdiye kadar, çok defa bu kararı vermiş, hiçbir zaman da becerememişti. Yeni bir işe başladı mı, zengin olmak ümidiyle önce bir zaman gayret ve güveni elden bırakmaz, ama bir zorluĝa rasladı mı, muvaffakiyetsizliĝe uğradı mı, hemen yolu deĝiřtirirdi.

Sıcacık yataĝının içine gömülmüş, düşünüyordu: kaç doktor şimdiye kadar çabucak milyoner oluvermişti! Biraz beceriklice isen zengin oldun gitti!... Talebeyken en meşhur doktorların eşekliklerini görmüş, ne mal olduklarını anlamıştı. Onlar kadar, hattâ onlardan üstün olamaz mıydı? Şayet herhangi bir vasıtayla “Havre”ın zengin ve kibar müşterilerini çekecek olursa, senede yüz bin frank kıvırmak işten bile deĝil... kazancını santimi santimine hesaplamaĝa başladı: sabahleyin çıkıp hastalarına gidecek, günde on hastaya baksa, her birinden de yirmi frank alsa, senede yetmiş iki bin frank, hattâ yetmiş beş bin frank kazanmış olur. Çünkü hesabımı on hastaya göre tutmuştu ki bu çok azdı. Öğleden sonraları muayenehanesinde on franktan on hasta daha kabul edecek, bu da otuz altı bin frank eder... Hasılı

yuvarlak hesap yüz yirmi bin franklık bir yekûn... Gerçi eski müşterisi ve dostları için yapacağı iskontolar — çünkü eski müşterilerin ve dostların ayağına giderse on franka, muayenehanesine gelirse beş franka bakacak — bu yekûnu biraz düşürür ama, yapacağı konsültasyonlarla mesleğin gündelik ufak tefek kârları bunu önler.

Buna erişmekten kolay ne var!... Ustaca bir reklâm, Paris ilim âleminin, “Havre” li genç mütevazı âlimin yaptığı hayret verici birtakım tedavi usulleriyle alâkadar olduğunu Figaro gazetesine bir aksettirdin mi tamam...

Kardeşinden hem daha zengin, hem daha meşhur olacaktı, buna seviniyordu, çünkü bu serveti kendi alın teriyle kazanmış olacaktı. Oğlunun şöhretiyle iftihar edecek, ihtiyar ana babasına karşı da cömert davranacaktı. Hayatını tek kadınla, can sıkı tek bir kadınla geçirmek istemiyordu, evlenmiyecekti; müşterilerinin güzellerinden metresler seçecekti.

Muvaffakiyetinden o kadar emindi ki, hemen o anda her şey olup bitecekmiş gibi yatağından fırladı, şehirde elverişli bir apartman bulmak için giyindi.

Sokaklarda dolaşıp dururken, hareketlerimizi tâyin eden sebeplerin ne kadar entipüften şeyler olduğunu düşünüyordu. Hiç şüphesiz ki kardeşinin miras meselesinden sonra onda böyle birden bire uyanan bu karar daha önce verilebilirdi, vermesi de lâzımdı.

Alelâde ilânlara aldırıyor, sadece güzel veya lüks apartmanlara asılı kiralık yaftalar önünde duruyordu. Tepeden bakan bir tavırla onları geziyor, tavanlarının yüksekliklerini ölçüyor, cep defterine evin plânını, teşkilâtını, giriş çıkış vaziyetini çiziyor; doktor olduğunu, çok hastası bulunduğunu söylüyordu. Merdivenlerin geniş ve düzgün olması lâzımdı, zaten ancak birinci katlar işine geliyordu.

Yedi sekiz adres kaydettikten, iki yüz kadar evi de not ettikten sonra eve yemeğe, bir çeyrek gecikerek döndü.

Daha taşlıkta tabak çanak gürültüsüyle karşılaştı. Demek onu yemeğe beklememişlerdi. Niçin acaba?... Evde bugüne kadar böyle intizam yoktu... Biraz alıngandı, kırıldı, canı sıkıldı. İçeri girer girmez Roland:

— Haydi Pierre... Allah aşkına çabuk ol... Biliyorsun ki bugün saat ikide notere gideceğiz... Sallanmanın sırası değil.

Doktor annesini öptü, babasının kardeşinin elini sıktı, cevap vermiyerek yerine oturdu. Kayık tabakta kendisine ayrılan pırzolayı aldı; et soğuk ve kuruydu; en kötüsü olsa gerek, fırında bekletilebilirdi, büyük oğullarını bu kadar unutturacak, onları bu kadar şaşkına çevirecek ne vardı? O içeri girince susmuşlardı, tekrar konuşmağa başladılar.

Madam Roland, Jean'a dönerek:

— Ben olsaydım hemen ne yapardım biliyor musun? Debdebeli bir hayat sürerek etrafın dik-

katini çeker, kendimi kibar âlemine tanıtır, ata biner, sonra da adliyyede iyi bir mevki tutmak için alâka uyandıracak bir iki dâvanın müdafaa-sına üzerime alırdım. El üstünde tutulan amnatör bir avukat olurdum. Allaha şükür bugün hiç kimseye ihtiyacın yok, bir mesleğe girsen bile, bunu sırf öğrendiklerini unutmamak için yapacaksm; zaten bir erkek hiçbir zaman işsiz güçsüz kalmamalı.

O sırada armut soyan Baba Roland dedi ki:

— Vallahi oğlum ben senin yerinde olsaydım, bizim gemicilerinki gibi güzel bir kotra alır, Senegal'e kadar uzanırdım...

Sıra Pierre'e gelince şunları söyledi:

— Sözün kısası, para insanı ne âlim yapar, ne de ahlâklı. Bayağı ruhları alçaltır, kuvvetli-lerin eline de kudretli bir manivelâ verir; zaten böyleleri pek nadirdir. Jean gerçekten üstün bir adamsa hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını asıl şimdi göstermeli, asıl şimdi yüz misli fazla çalışmalıdır. Bir dul veya yetimin lehine veya aleyhine de olsa müdafaada bulunup, dâva kazanılsın kazanılmasın bir yığın parayı cebe indirmek iş değildir ki; meşhur bir hukuk âlimi, bir hukuk rehberi olmağa bakmalı.

Netice olarak ilâve etti:

— Bende para olsaydı, kadavraları parçalamaya sarf ederdim.

Roland baba omuzlarını silkerek:

— Hoppala!... Bence hayatı tatlı tatlı geçir-meğe bakmalı, işin doğrusu bu. Biz insanız, bu

dünyaya hayvan gibi çalışmağa gelmedik. İnsan fakir doğunca çalışmağa katlanır, bunu anlarım ama, gelirli oldu mu aptal olmalı ki boş yere çalışsın, didinsin...

Pierre gururla:

— Her insanın temayülü bir değildir. Ben dünyada sadece bilgiye ve akla hürmet ederim, ötesi beş para etmez...

Baba oğul arasında hiç eksik olmıyan bu çeşit çatışmaları her zaman madam Roland yatıştırmağa çalışırdı. İşte gene geçen hafta “Bolbec-Nointot” daki cinayetten bahsederek mevzuu değiştirdi. Zihinler hemen cinayet hâdisesiyle meşgul olmağa başladı, böylece cinayetlerin korkunç ve esrarlı cazibelerine kapıldılar; bu çeşit vakalar ne kadar âdi, utandırıcı, iğrenç olursa olsun yine de insan tecessüsü üzerinde umumiyetle garip bir cazibesi oluyor. Ama Baba Roland gene de ikide bir saatine bakmaktan kendini alamıyordu:

— Haydi bakalım, diyordu. Yola düşmek zamanı geldi.

Pierre alaylı bir gülüşle:

— Daha saat bire gelmedi. Bana et ısıtmadan yedirmeğe değdi mi?

Annesi:

— Notere gelmiyor musun? diye sordu.

Pierre soğuk, soğuk:

— Benim işim ne? Gelip de ne yapacağım?

Jean, sanki bütün bunlar ona ait değilmiş gibi sessiz duruyordu. Bolbec cinayetinden bah-

sedildiği zaman hukukçu sıfatıyla ortaya bazı fikirler atmış, cinayet ve caniler hakkında da bazı iddialar ileri sürmüştü. Şimdi gene susuyordu. Gözlerinin parlaklığı, yanaklarının allığı, sakalının pırıltısı, bütün bunlar saadetini ifade ediyordu.

Hepsi çıkıp gittikten sonra yalnız kalan Pierre, gene sabahki gibi kiralık apartmanlar ana-
mağa koyuldu. İki üç saat bir sürü merdiven inip çıktıktan sonra, nihayet I. François bulvarında güzel bir şey buldu: birinci katta, başka başka yollara açılan iki kapılı, kocaman bir daireydi; iki salonu, hastaların sıra beklerken çiçekler arasında dolaşabileceği camekânlı bir dehlizi, denizi gören yuvarlak, sevimli bir yemek odası vardı.

Tam kiraliyacağı sırada, üç bin frank zihnini kurcaladı: ilk taksiti peşin vermek lâzındı, halbuki elinde beş parası bile yoktu.

Babasının biriktirdiği para kendisine ancak sekiz bin franklık bir gelir temin etmişti, meslek seçmekteki kararsızlıkları, başladığı bir şeyi daima yarıda bırakması, durmadan yeniden tahsile başlaması ailesini çok sarsmıştı, şimdi bu yaptıklarına pişman olmuştu. İki güne kadar bir cevap getiririm diyerek çıkıp gitti. Aklına kardeşi geldi: bu üç aylığı, hattâ altı aylığı, tutsun tutsun on beş bin frank, bu parayı Jean mirasa konar konmaz istiyecekti.

“Bu ancak birkaç aylık bir borç olacak; belki de sene sonundan önce öderim. Bundan kolay

ne var, hem o bunu seve seve yapar.” diye düşündü.

Daha saat dörde gelmemişti, başka hiçbir işi de yoktu, gidip parkta oturdu, gözlerini yere dikmiş, hiçbir şey düşünmüyordu; gitgide üzüntü halini alan bir bitkinlik içinde saatlerce sıranın üzerinde oturma kaldı.

Baba evine döndüğünden beri günlerini hep böyle geçirmişti ama, işsizlikten, hayatındaki bu boşluktan hiçbir zaman bu kadar acı duymamıştı. Her gün sabahdan akşama kadar nasıl vakit geçirmişti? Vakti yollarda, kahvelerde, Marowsko’da, denizin yükselme zamanlarında rıhtımda, şurada burada geçip gitmişti. Bugüne kadar tahammül ettiği bu hayat, işte şimdi birdenbire ona menfur, çekilmez olmağa başlamıştı. Biraz parası olsaydı, bir araba alır, kırlarda dolaşır, karaağaçlarla, kayınlarla gölgelenmiş çiftliklerin yolları boyunca gezer dururdu; fakat bir bardak biranın veya bir posta pulunun parasını hesaplamağa mecburdu. Onun bu çeşit eğlencelere hakkı yoktu. Otuzunu geçmiş bir adam için kızarak arasına annesinden bir altın istemek... birdenbire bunun ne ağır bir şey olduğunu düşündü; bastonunun uciyle top-rağı kazarak:

— Ah param olsaydı! dedi.

Kardeşinin miras meselesi tıpkı bir eşek arısının sokuşu gibi gene onu iğneledi; kendini kıskançlık meyline kaptırmamak için bu fikri hemen zihninden attı.

Etrafında, çocuklar yolların tozu içinde oynuyorlardı. Hepsi sarıgındı, uzun saçları vardı.

Bir tekmeyle devirmek üzere, ciddi bir tavırla kumdan küçük tepeler yapıyorlardı.

Pierre'in, insanın içine gömülüp ruhunun bütün köşelerine baktığı, her bir kıvrımını didik didik ettiği mahzun günlerinden biriydi. Düşündü: "İşlerimiz tıpkı bu küçüklerin çalışmalarına benziyor." Acaba, hayatta bu küçükçük faydasız mahlûklardan bir iki tanesini dünyaya getirip, sonra da büyüüp yetismelerini merak ve sevinçle seyretmekten daha akıllıca bir şey var mıdır? diye düşündü. İçinden evlenme arzusu geçti. Yalnız olmamak daha iyi galiba. Hiç olmazsa keder ve kararsızlık anlarında bir can yoldaşının bulunduğunu duyabilirsin; ıstırap çekerken bir kadının bulunması ve onunla senli benli konuşabilmek yine bir şeydir, diyordu.

Kadınları şöyle bir düşündü:

Onları pek az tanıyordu. "Quartier Latin" de on beşer gün yaşadığı birtakım kadınlar vardı, bunlar aylık bitince bırakılan, ertesi ay tekrar gidilen veya değiştirilen kadınlardı.

Ama yeryüzünde çok iyi, çok yumuşak, çok candan mahlûklar da olmalıdır. Annesi evin akıl hocası, süsü değil miydi? Bir kadınla, gerçek bir kadınla tanışmayı ne kadar isterdi!...

Madam Rosémilly'yi şöyle bir ziyaret etmek üzere ayağa kalktı.

Birdenbire vazgeçti, yine oturdu. Ondan hoşlanmıyordu, niye acaba? Onun bayağı ve kaba

bir tarafı vardı. Sonra “Jean”ı tercih eder gözükmüyor muydu? Dul, onu seçmekle zekâsının düşkünlüğünü göstermiyor muydu? Pierre bunu açıkça itiraf etmiyordu ama, kardeşini ne kadar sevse yine de onu âdi görmekten, kendini üstün bulmaktan vazgeçemiyordu.

Karanlıklara kadar orada kalamazdı, her zamanki gibi yine acı acı: “Ne yapacağım?” diye kendi kendine sordu.

Şu dakikada ruhunun heyecana ihtiyacı vardı, kucaklanmak, teselli edilmek istiyordu, ama teselliye sebep ne? bilemiyordu, yorgun ve zayıf anlarından biriydi, bir kadının mevcudiyetine, okşayışına, elbisesinin sürtünüşüne, siyah veya mavi bir gözün tatlı bakışına ihtiyacı vardı.

Aklına bir akşam evine götürdüğü, arasıra görüştüğü küçük bir birahane hizmetçisi geldi. Gidip bu kızla bir duble içmek için gene kalktı. Ona ne söyleyecekti? O, ona ne diyecekti? Şüphesiz ki hiç... Ne çıkar canım, birkaç dakika elini tutsa yeter... Kız ondan hoşlanır gözüküyordu; niye gidip onu daha sık görmüyordu?...

Onu, hemen hemen boş denecek kadar tenhalanmış birahanenin, bir sandalyesinde uyuklar buldu. Üç sarhoş, dirseklerini meşe masalara dayamış, pipolarını tütürüyorlardı! Ceketini çıkaran patron, bir yandan küçük bir iskemlede iyice uyuklarken, kasadar da eline bir roman almış okuyordu.

Kız, Pierre’i görünce yerinden fırladı, koştu: — Günaydın, nasılsın?

— İyiyim, sen nasılsın?

— Ben mi? Çok iyiyim. Sizi görenler ne olur?

— Haklısın. Vakit bulamıyorum, doktor olduğumu biliyorsun.

— Hele bak, bana söylememiştiniz! Bilseydim, geçen hafta hastalığınızda size muayene olurum. Ne içersiniz?

— Bir duble bira, sen?

— Mademki ısmarlıyorsun, ben de bir duble içerim.

Kız bu ikramdan yüz bularak onunla senli benli konuşmağa devam etti. Karşılıklı geçip çene çaldılar. Okşayışlarını bile parayla satan kızların pişkinliğiyle onun arasına elini avucuna alıyor, süzgülün gözlerle bakıp:

— Cicim sana bayılıyorum, niçin daha sık uğramıyorsun? diyordu.

Fakat Pierre, daha şimdiden ondan tiksinimişti... Onu aptal, âdi, aşağılık buluyordu; kendi kendine: kadınlar bize bir hulya veya bir lüks hâlesî içinde görünmelidirler... Ancak o zaman bayağılıkları şiirleşir...

Kız:

— Geçen sabah buradan geçerken yanında güzel, sarışın, kocaman sakallı biri vardı, kimdi o, kardeşin mi? diye sordu.

— Evet.

— Pek güzel delikanlı.

— Öyle mi?

— Tabii, sonra çok neşeli gözüküyor.

Jean'ın miras meselesini bu birahane hizmetçisine anlatmak ihtiyacı bilmem böyle birdenbire nasıl doğdu? Yalnız kaldığı zaman ruhunu sıkmak korkusuyla içinden atmağa çalıştığı bu fikir neden dudaklarının ucuna gelmişti? Sıkıntıdan bunalan içini yine dökmek için neden bunları ağzından kaçırmıştı?

Bacak bacak üstüne atarak:

— Kardeşimin yaman talihi var, yirmi bin frank gelir getiren bir mirasa kondu.

Kız, para canlısı mavi gözlerini fal taşı gibi açarak:

— Vay! bu mirası ona böyle kim bıraktı? Büyük anne, hala falan mı?

— Hayır, eski bir aile dostu.

— Sadece bir dost mu? Olamaz! Sana da bir şey bıraktı mı?

— Yok, ben onu pek tanımazdım.

Biraz düşündükten sonra acayip hafif bir gülüşle:

— O! kardeşin talihliymiş ki bu çeşit dostlar edinmiş, sana bu kadar az benzeyişine şaşmamalı doğrusu!

Sebebini bilmiyordu ama, içinden onu tokatlamak geliyordu, dişlerini sıkarak:

— Bununla ne demek istiyorsun?

Kız aptal, sâf bir tavır takınarak:

— Ben mi? Hiç. Demek istiyorum ki senden talihliymiş.

Masa üzerine bir frank fırlattı ve çıktı.

Kendi kendine tekrarlıyordu: “Sana bu kadar az benzeyişine şaşmamalı doğrusu!” Ne düşünmüştü; bu kelimelerin altında ne gizliydi? Altında bir fenalık hınzırlık, alçaklık olduğu belliydi; kız, Jean’ın Maréchal’dan olduğuna inanmıştı.

Herkeste annesine karşı uyanan bu şüphe aklına gelince öyle fenalaştı, heyecanlandı ki, durdu, etrafına bakındı, oturmak için yer aradı.

Karşıda başka bir kahve vardı, girdi, bir sandalye çekti, garson karşısına dikilince: “Bir bardak bira! dedi.

Kalbinin çarptığını duyuyor, tüyleri diken diken oluyordu. Birdenbire Marowsko’nun bir gün evel söylediklerini hatırladı: “Bu iyi bir tesir yapmıyacak!” O da mı bu tuhaf kız gibi aynı şeyi düşünmüş, şüphelenmişti?

Bardağının üzerine eğilmiş, beyaz köpüklerin çıtırdıyarak eriyişlerini seyrediyordu; kendi kendine: “İnanılacak şey mi hiç?” diyordu.

Kafalarda bu çirkin şüpheyi uyandıran sebepler şimdi ona apaçık, aşikâr olarak birer birer gözüküyor, simirlendiriyordu. Vârissiz bekâr bir ihtiyar malını dostlarından birinin iki çocuğuna bıraksın, bundan daha basit, daha tabii bir şey olamaz; ama tekmil malını çocuklardan sade bir tanesine versin, elbette o zaman, buna herkes şaşar, dedikodu yapar, bıyık altından güler. Nasıl oldu da bunu önceden sezemedi? Nasıl oldu da babası hissedemedi, annesi anlıyamadı? Beklenmedik bu paradan o kadar mesut olmuşlardı ki

böyle bir şey akıllarından bile geçmemişti; sonra bu namuslu insanlar nasıl böyle alçakça bir iftiradan şüphelenebilirlerdi?

Fakat etraf, konu komşu, bakkal çakkal, bütün tanıdıklar bu iğrenç şeyi ağızlarında dolaştırıp durmıyacaklar mıydı? Alay edip eğlenmiyecekler miydi? Babasına gülüp annesini kötülemeyecekler miydi?

Birahane kızının dediği gibi, iki kardeşin, yüzce, tavırca, hareketçe, kafaca birbirlerine hiç benzemeyişleri, birinin sarışın, ötekinin esmer oluşu, bütün bunlar şimdi herkesin gözüne batacak, etrafı kuşkulandıracaktı. Roland'ın oğullarından bahsedilince: "Acaba hangisi öz oğlu?" denecekti.

Kardeşine haber vermek, annelerinin namusunu kirleten bu korkunç tehlikeye karşı koymak kararıyla kalktı. Ama Jean buna ne yapabiliirdi? Şüphesiz en sade yol şuydu; haliyle fakirlere kalacak olan mirası reddetmek; bu işten haberdar olan eşe dosta da sadece, kabul edilemez şartlarla, mânilerle dolu vasiyetnamenin Jean'ı mirasçı tanımaması şöyle dursun, üstelik bir de borç'u çıkaracağını yaymak...

Eve girerken kardeşiyle başbaşa kalmayı düşünmüştü; ötekilerin yanında böyle bir şeyden bahsedemezdi.

Daha kapıdan içeri girerken salonda bir sürü sesler, kahkahalar işitti. Tam içeri girerken, Roland'ın bu uğurlu haberi kutlamak için bera-

berinde getirdiği, yemeğe de alakoyduğu madam Rosémilly ile kaptan Beausire'in sesini duydu.

İştah açsın diye vermutla apsent ikram edilmiş, önceden şöyle bir neşe yaratılmıştı.

Kaptan Beausire denizlerde yuvarlana yuvarlana küçücük, tostoparlak bir adam halini almıştı, fikirleri de sahillerdeki çakıllar gibi dolgun gözükürdü; gırtlaktan kahkahalar savurur, hayatın daima iyi tarafını görürdü. Jean, kadınlara iki dolu bardak daha ikram ederken, o da Roland'la kadeh dokuşturuyordu. Madam Rosémilly, bardağı reddedince merhum kocasını tanıyan kaptan atıldı:

— Hadi, hadi Madam, halk dilinde şöyle bir söz vardır: “Bis repetita placent.” yani “İki vermut asla bir şey yapmaz.” Benden ibret alın! Denize çıkmıyalıdan beri her gün yemekten önce kendimi şöyle bir yalpalandırırım, yemek üstüne bir yalpa daha yaptım mı, artık bütün gece sallan dur! Ama işi fırtınaya kadar vardırmam, bindirmekten korkarım doğrusu.

Bu eski kurt, Roland'ın denize karşı olan düşkünlüğünü ateşlemişti, Roland içkinin tesiriyle daha şimdiden yüzü kıpkırmızı kesilmiş, gözleri mahmurlaşmış, katıla katıla gülüyordu. Kocaman bir göbeği vardı. O kadar kocamandı ki sanki bütün vücudu oraya sığınmıştı, daimi oturan adamlara has yumuşak kocaman bir göbekten başka bir şey gözüküyordu. Ortada ne kalça, ne göğüs, ne kol, ne boyun kalmıştı, sadece göbek kesilmişti.

Beausire tersine, kısa boylu şişman olduğu halde gene de bir yumurta gibi dolgundu, topuz gibiydi.

Madanı Roland, daha birinci kadehini bile bitirmemişti, saadetten yüzü pembeleşmiş, gözleri pırıl pırıl yanıyor, hayranlıkla oğlu Jean'ı seyrediyordu.

Jean'ın sevincine diyecek yoktu. İşler olup bitmiş, imzalar atılmış, yirmi bin franklık bir gelire konmuştu. Gülüşünde, şakrak konuşuşunda, insanlara bakışında, pervasız, emin hallerinde paranın verdiği güven seziliyordu.

Yemeğe buyurun denildi. Roland tam kolunu madam Rosémilly'ye uzatırken, karısı: "Yo, olmaz baba, bugün her şey Jean'a aittir!" dedi.

Masada alışılmamış bir süs ve zenginlik göze çarpıyordu. Babasının yerine geçen Jean'ın tabağının önünde ipek kordelerle bağlı bir buket çiçek tıpkı bir kubbe gibi yükseliyordu; hakiki bir merasim buketiydi; dört yanı, çukur tabaklarla çevrilmiş, birinde tepeleme nefis şeftaliler, ikincisinde çarpma kremaya gömülü döğül-müş şekerdan yapılmış küçücük çanlarla örtülü muazzam bir pasta, sanki bisküitten bir katedral; üçüncüsünde berrak bir şurupta yüzen ananas dilimleri, dördüncüsünde de görülmemiş bir lüks, sıcak memleketlerden gelme siyah üzüm.

Pierre masaya otururken:

— Vay canıma! Bugün Zengin Jean'ın tahta çıkma merasimini kutluluyoruz!...

Çorbadan sonra “madère” şarabı ikram edildi; daha şimdiden bir curcunadır gidiyordu. Beausire “Saint-Dominique”te zenci bir generalin sofrasındaki bir akşam yemeğini anlatıyor; Roland baba dinliyor, bir taraftan da arkadaşlarından biri tarafından “Meudon”da verilen ve davetlileri on beş gün hasta yatıran bir ziyafetin hikâyesini sıkıştırmağa çalışıyordu. Madam Rosémilly ile Jean, ve annesi, “Saint-Jouin” de yapacakları bir gezintinin ve öğle yemeğinin programını hazırlıyorlardı, şimdiden bu onlara sonsuz bir zevk vadeliyordu; Pierre de bütün bu gürültüleri, gülüşüp oynaşmaları, onu sinirlendiren bu taşkınlıkları önlemek için deniz kenarındaki küçük lokantada niçin yalnız başına oturup karnını doyurmıdığına esef ediyordu.

Jean’ın kabul ettiği, şimdiden tadını çıkarmağa başladığı, sarhoşluğunu duyduğu bu serveti, reddetmesini, şimdi kardeşine nasıl teklif edecekti. Endişelerini ona nasıl anlatacaktı. Bu acı olacaktı ama, ne çare, yapmak lâzımdı, tereddüdedemezdi, ortada annesinin namusu vardı.

Ortaya kocaman bir levrek balığının gelişi Roland’a balıkçı hikâye’lerini hatırlattı. Beausire Gabon’da, Saint-Marie’de Madagaskar’da, bilhassa Çin ve Japonya sahillerinde insanlar gibi balıkların da acaip yüzler taşıdıklarını anlattı. Renklerini, kocaman sarı gözlerini, kırmızı yeşil karnılarını, yelpazeye benzeyen acayip yüzgeçlerini, hilâl biçimi kuyruklarını anlatıyor, yüziyle taklitlerini öyle hoş bir şekilde yapıyordu ki, din-

lerken herkes katılıyor, gözlerinden yaşlar geliyordu.

Sadece Pierre, bu işe inanmıyor gözüüküyor-
du, yavaşça:

— Normandiyalılara, kuzeyin Gaskonyalılarıdır diyenlerin hakları varmış.

Balıktan sonra tavuk kızartması, yeşil fasulye, bir de “paté d’alouette de Pithivier” geldi. Madam Rosémilly’nin hizmetçisi sofraya yardım ediyordu. Birinci şampanya şişesinin mantarı patlar patlamaz, Roland baba coştı, ağziyle güriültüyü taklidetti, ve:

— Bunu tabanca fişegine değişmem, dedi.

İyiden iyiye sinirlenen Pierre alaylı bir gülüşle:

— Bu senin için belki fişekten daha tehlikeli!

Tanı çekeceği sırada, Roland, dolu bardağını masaya bırakarak sordu:

— Neden?

Babası çok zamandır sıhhatinden, halsizliğinden, baş dönmesinden, nereden geldiği bilinmiyen ağrılardan şikâyet edip duruyordu.

Doktor:

— Tabancanın kurşunu yanibaşından geçebilir ama, şarap doğru midene iner.

— Sonra?

— Sonrası mideni yakar, sinir sistemini bozar, kan dolaşımını ağırlaştırır, en sonunda da inme iner. Senin bünyende olan insanları hep böyle bir âkıbet bekler.

Eski mücevhercinin artan neşesi rüzgârla dağılan bir duman gibi birdenbire kayboluverdi. Gözlerini dikmiş, endişeyle, oğlunun alay edip etmediğini anlamağa çalışıyordu.

Beausire:

— Ah bu mübarek doktorlar! Hepsi de birbirine benzer: yemeyin, içmeyin, sevişmeyin, çalıp oynamayın derler, ama bütün bunlar mariz insanlara göre; ben bunların hepsini dünyanın her köşesinde, her yerinde alabildiğine yaptım ama gene de sıhhatim yerinde, buna ne buyrulur sayın Bay?

Pierre haşince:

Kaptan, önce siz babamdan daha kuvvetlisiniz; sonra bütün zevk düşkünleri son güne kadar hep böyle konuşurlar; ve ertesi günü de tedbirli doktorlara gelip; “Hakkınız varmış!” demeye vakit kalmaz. Babanın böyle muzır, tehlikeli şeyler yaptığını görünce pek tabii ikaz ederim, zaten başka türlü yapsam, kötü bir evlât sayılırım.

Madam Roland üzümlere araya girdi:

— Pierre, canım, sana ne oluyor böyle? Bir defacıkla bir şey olmaz. Bugünün bizim için ne büyük bir bayram olduğunu unutuyorsun. Onun keyfini kaçırarak, hepimizi de üzecek ne var; iyi yapmıyorsun!

Omuzlarını silkerek:

— İsteddiğini yapsın! Benden söylemek.

Roland baba içmiyor, dibindeki hafif gazları

küçük balonlar halinde hızlı hızlı yukarı uçuşan şarapla dolu bardağına bakıyordu.

Tıpkı cansız bir tavuk bulunca, avını koklayan bir tilki itimatsızlığıyla onu seyrediyordu.

Tereddütle sordu:

— Çok mu dokunur dersin?

Pierre azap duydu, surat ederek başkalarını üzdüğü için kendi kendine kızdı.

— Yok, hadi, bir defa olmak üzere içebilirsin, ama fazla kaçırma, ve alışma.

Roland baba kadehini havaya kaldırdı, ağzına götürmeğe daha karar vermemişti. Onu korku ve iştahla içi yana yana seyrediyordu, önce kokladı, tattı, yüreği üzüntü, zaıfla dolu olarak oburlukla yudum yudum, tadını çıkara çıkara içti, son damlasından sonra pişman olmuştu.

O sırada Pierre birdenbire madam Rosémilly ile göz göze geldi. Bu bakışların açıkça ne demek istediğini sezdi, basit, dikkatli bu küçük kadının öfkeli düşüncesini hissetti, gözlerinden okudu; bu bakış ona: “Kıskanıyorsun, bu yaptığın ayıptır!” der gibiydi.

Yemeğine devam ederek, başını öne eğdi. Acıkmamıştı, her şeyi kötü görüyordu. Gitmek, artık bu insanlar arasında bulunmamak, konuşmalarını, alaylarını, gülüşmelerini artık bir daha duymamak arzusu için kemiriyordu.

Şarabın tesiriyle kendinden geçmeğe başlayan baba Roland oğlunun nasihatlerini daha şimdiden unutmuştu; gözlerini tabağın yanındaki dolu

şampanya şişesine dikmiş, tatlı tatlı seyrediyordu. Yeni bir azarlanmadan korkarak açıkça dokunamıyor ama Pierre'e sezdirmeden şeytanlıkla, elçabukluğıyle şişeyi yakalamak çaresini araştırıyordu. Akına yayet basit bir kurnazlık geldi:

Ehemmiyet vermiyormuş gibi davranarak şişeyi dibinden yakaladı, masanın üstünden uzatarak doktorun boş bardağına boşalttı. Öteki bardaklara da gezdirdikten sonra sıra kendisinininkine gelince, bir yandan bardağını doldurmağa, bir yandan da yüksek sesle konuşmağa başladı, böylece şayet görülürse, aklısına herkes dalgınlıkla yaptığına hükmedecek. Halbuki kimse işin farkında bile olmadı.

Pierre durmadan alabildiğine içiyordu. Kibarlıklar fışkıran berrak canlı mayiyle dolu uzun kristal bardağını sinirli sinirli, canı sıkılmış bir halde, şuursuz bir hareketle her dakika ağzına götürüyordu. Uçan gazın dil üzerindeki tatlı ıgneleyici tesirini duymak için içkiyi ağzına ağır ağır akıtıyordu.

Gitgide vücudunu tatlı bir sıcaklık kapladı.. Karnından başladı, göğsünü, kollarını, bacaklarını sardı, neşe, hayat veren ılık bir dalga halinde her tarafına yayıldı. Şimdi kendini daha iyi hissediyor, daha sabırlı, daha az kötümser buluyordu; hattâ bu akşam kardeşiyle konuşma kararı bile suya düşer gibi oluyordu, vazgeçmiş değildi,

sadece hissettiği huzuru böyle çabucak kaçırmak istemiyordu.

Beausire şerefe içmek için ayağa kalktı, kahdehiyle etrafı selâmladıktan sonra:

— Pek zarif bayanlar, baylar! Dostlarımızdan birine isabet eden mesut bir hâdiseyi kutlamak için burada toplanmış bulunuyoruz. Eskiden talihin gözü kördür derlerdi; bu doğru değil, bence talih sadece miyop veya muziptir; şu sırada mükemmel bir çift denizci dürbünü satın almış olacak ki Havre limanındaki Perle'in kaptanı mert dostumuz Roland'ın oğlunu seçti.

Yaşa sesleri, arkasından da alkışlar yükseldi; baba Roland cevap vermek için doğruldu; sesini çatallaşmış, dilini ağırlaşmış hissediyordu, öksürükten sonra:

— Teşekkür ederim kaptan, oğlum için de, benim için de sana sonsuz teşekkürler... bu hareketinizi asla unutamıyacağım, şerefine içiyorum. Yüzü gözü yaş içindeydi, söyleyecek başka bir şey bulamıyarak tekrar oturdu.

O sırada gülen Jean dedi ki:

— Bugün bana karşı olan sevgilerini büyük bir incelikle gösteren bu sadık emsalsiz (Madam Rosémilly'ye bakıyordu) dostlarıma asıl ben teşekkür etmeliyim. Şükranlarım sadece lâfta kalmıyacak, bunu onlara hayatımın her anında, yarın, daha sonra, her zaman ispat edeceğim, zira dostluğumuz geçici dostluklardan değildir.

Annesi heyecanla:

— Aferin evlâdım, diyordu.

Beausire yüksek sesle:

— Haydi madam Rosémilly! lâtif cinsiniz namına birkaç söz söyleyin...

Kadın bardağını kaldırdı, kederle karışık sevimli bir sesle:

— Ben, dedi mösyö Maréchal'ın aziz hâtırasına içiyorum.

Her duadan sonra yapıldığı gibi birkaç dakika sükûn ve isticrak içinde geçti, methetmesini pek kolay beceren Beausire hemen:

— Böyle incelikleri sade hanımlar bulur işte! dedi. Sonra baba Roland'a dönerek:

— Sahi bu Maréchal de kimdi? Onunla herhalde çok samimiydiniz?

İhtiyarı içki müteessir etmiş, ağlamağa başlamıştı; anlaşılmaz bir sesle acele acele:

— Biliyor musun, o kardeş gibi bir dosttu, eşi emsali bulunamayacaklardan biri... birbirimizden hiç ayrılmazdık, her akşam bizde yerdik... arasına bizi tiyatroya götürürdü.. hasılı size şu kadar söyleyeyim ki... bir dost hakiki bir dosttu, vesselâm... değil mi Louise?

Karısı sadece:

— Ebet, sadık bir dosttu, dedi.

Pierre, annesiyle babasını seyrediyordu; fakat başka şeylerden lâf açılınca tekrar içmeğe koyuldu.

Bu gece eğlencesinin sonuna ait hiçbir şey hatırlamıyordu. Kahveler, likörler içilmiş, gülüp söylenmiş, alıy edilmişti. Gece yarısına doğru altüst olmuş, başı şişmiş bir halde yattı. Ertesi gün saat dokuza kadar leş gibi uyudu kaldı.

IV

Şampanya ve şartrözle tütünlenen bu uyku onu herhalde yumuşatmış, sakinleştirmiş olacak ki, uyandığı zaman her şeye karşı iyimser bir ruh taşıyordu. Bir taraftan giyiniyor, bir taraftan da bir gün önceki heyecanlarının hakiki, gizli, ve şahsi sebepleriyle haricî sebeplerini de açıkça bulmağa çalışarak onları şöyle kısaca göz önüne getiriyor, ölçüp biçiyordu.

Bu birahane kızı, Roland'ın oğullarından yalnız birinin meçhul birisinden miras yediğini işitince aklına, böyle kötü, orospuca bir fikir getirebilir; ama bu çeşit mahlûklar, ortada en ufak bir sebep yokken, namuslu kadınlara karşı hep böyle şüpheyeye düşmezler mi?

Ne zaman, bu iffetli kadınlardan bahsedilse, sövüp saydılarını, iftira edip onları lekelediklerini işitmiyor muyuz? Birinin namusundan bahsedildi mi, hakarete uğramış gibi, sinirlenerek: "Senin evli dediğin kadınların ne mal olduklarını biliriz! Onların âşıkları bizden çoktur ama gizlerler, müraidirler, zıh ne maldır onlar!..." demezler mi?

Bu kıskançlık kurdu içini kemirmeseydi, bu kadar iyi, kendi halinde, namuslu, zavallı anne-

cığına söylenen bu çeşit imalı sözleri anlamak şöyle dursun, hatırlıdan bile geçirmezdi. Belki de onun kızgın ruhu, kızın aklından bile geçirmediğı birçok çirkin şeyleri elinde olmıyarak ona yüklemiş, kardeşine zarar getirecek hiçbir fırsatı kaçırmamış olabilirdi. Olabilir ki dizginlerini zaptedemediğı, elinden mütemadiyen kaçıp kurtulan içindeki o kuruntu, başını alarak kurnazlıkla hür, cüretli, macerasever, sonsuz tasavvurlar âlemine kaçıyor, oradan da tıpkı çalınan eşyalar gibi, ayıp, açığa vurulmaz şeyler getiriyor, ve bunları ta içinde, ruhunun erişilmez kıvrımlarında gizliyordu. Olur a, bu korkunç şüpheyi yaratan, icadeden sadece onun kuruntusuydu.

Kalbinin de elbette kendine göre sırları olacaktı; incinen bu kalb, kardeşini kıskanarak, onu mirastan mahrum etmek için, bu iğrenç şüpheyi üret etmemişmiydi acaba? Vicdanlarını sorguya çeken dindarlar gibi, o da şimdi içinin bütün sırlarını yoklıyarak kendinden şüphe ediyordu.

Madam Rosémilly'nin zekâsı mahduttu, ama yine de kadınlara mahsus bir kıyaseti, feraseti, ince bir duygusu vardı. Büyük bir sâflıkla "Maréchal"ın mübarek hâtırası için kadeh kaldırıp içtiğine göre, böyle bir şey aklına gelmemiş olacak, azıcık şüphesi olsaydı böyle davranmazdı. Şüphesi artık silinmişti, içindeki o vesvesenin artmasına, kardeşinin miras meselesiyle annesine karşı duyduğu taparcasına sevgi sebeb olmuştu; bu vesveseler, tapan adama yakışan, hürmete lâyık şeylerdi ama mübalâğalıydı.

Bu neticeye vardktan sonra iyi bir iş başarmış gibi sevindi. Herkese karşı nazik davranmağa karar verdi. Bu işe önce iptilâları, bön fikirleri, âmiyane mütalâaları, göze batan basitlikleriyle onu durmadan sinirlendiren babasından başlıyacaktı.

Bu sefer eve yemeğe vaktinde geldi. Nük-teler yaptı, gülyüz gösterdi, herkesi eğlendirdi.

Annesi hayran hayran:

— Pierre’ciğim, canın isterse herkesi eğlen-dirmeyi öyle bir bilirsin ki... o kadar cana yakın olursun ki... demekten kendini alamıyordu.

Konuşuyor, lâkırdı buluyor, eş dostun mükemmel taklitlerini yaparak herkesi güldürüyordu. Beausire’in taklidi başta geliyordu; madam Rosémilly’ninkini kapalı geçiyor, ama öyle hınzırca yapmıyordu; kardeşine bakarak da, içinden: “Hadi ne duruyosun budala! onu müdafaa et-sene! ne kadar zengin olursan ol, canım isterse yine seni gölgede bırakırım...” diyordu.

Kahveler içilirken babasına:

— “Perle”i bugün kullanacak mısın?

— Hayır oğlum.

— “Jean Bart”la birlikte onu kullanabilir miyim?

— Tabii... istediğin kadar...

Rasladığı ilk tütüncüden bir püro satın aldı, neşeli neşeli limana doğru yürüdü.

Berrak, aydınlık, mavimsi, meltem rüzgârlarıyla yıkanmış, tazelenmiş, gökyüzünü seyre-

diyordu. Jean Bart diye çağırılan gemici Papagris, sandalın içinde uyukluyordu; sabahları balığa çıkılmazsa, öğleden sonra onu hazır bulundurmağa mecburdu.

Pierre:

— Bugün ikimiziz, reis!... diye bağırdı. İskelenin demir merdivenlerinden inerek kayığa atladı.

— Ne rüzgârı esiyor? diye sordu.

— Hep akıntı tarafından esiyor, mösyö Pierre, açıklarda iyi bir meltem yakalınız... dedi.

— Öyleyse haydi sefere baba!...

Prova direğini hissa edip, demiri aldılar, sandal serbestçe, limanın sakin suları üzerinde ağır ağır mendireğe doğru süzülmeğe başladı, sokak aralarından gelen hafif bir rüzgâr yelkene o kadar yavaş dokunuyordu ki, hiçbir şey hissedilmiyordu. Perle, sanki içinde saklı esrarlı bir kuvvetle itiliyor, sanki sandallara has bir canlılık'a ilerliyordu. Pierre, ağzında püro, dümenin başına geçmiş, bacaklarını uzatmış, güneşin kamaştırıcı ışıkları altında gözlerini kırparak mendireğin katrana bulanmış kocaman direklerinin, yanbaşından geçişini seyrediyordu.

Mendireğin kuzeyi siperliyen burnunu geçip de açık denize çıktıkları zaman, daha taze esen meltem rüzgârı serin bir okşayışla doktorun yüzünü, ellerini yalıyor ciğerlerine doldu; Perle'in, pupalaşan koyu renk yelkenini de şişirerek, onu çevikleştiriyor, yana yatırıyordu.

Jean Bart, birdenbire üç köşesi rüzgârla şişen kanada benzer floku hissa etti, iki adımda kıça geçerek direğe bağlı bocurum yelkenini de çözünce, birdenbire yana yatan ve şimdi bütün hızıyla süzülen kayığın yan tarafında kaynaşan, kayıp giden tatlı ve canlı bir su fısırtısı işitildi.

Kayığın burnu, tıpkı bir saban demiri gibi, delice denizi yarıyor, kabaran dalgalar, köpükten bembeyaz olmuş, yumuşak bir şekilde, tıpkı sürü'len tarlaların koyu renk okkalı toprakları gibi, kubbeleşiyor, tekrar çöküyordu.

Dalgalar kayığa çarptıkça — bunlar kısa ve sıkı — Perle'i, flokundan Pierre'in elinde titriyen dümenine kadar sarsıyordu; rüzgâr biraz fazla esti mi dalgalar kayığa batıracakmış gibi kenarına kadar yükselerek yalıyordu. Liverpool'dan gelen bir kömür gemisi demir atmış, sularını yükselmesini bekliyordu. Arkasından dolaşarak limandaki gemileri sırayla gözden geçirdiler, sonra da sahilin yayılmasını uzaktan seyretmek için biraz daha açıldılar.

Pierre bu tahta ve bez yığınına, parmağının ucunda fırır çevirerek, istediği gibi oynatarak, tam üç saat, keyifli keyifli rahatça, kaynaşan denizin üzerinde dolaştı durdu. Tıpkı at üzerinde veya gemi güvertesinde hayallere dalar gibi, o da güzel geçecek olan istikbalini, akıllıca yaşamının vereceği keyfi düşünerek hulyalara daldı. Yarından tezi yok, gidip kardeşinden üç ay için bin beş yüz lira borç alacak, sonra da hemen I. Fancois bulvarındaki o güzel apartmana yerleşecekti.

Gemici birdenbire:

— Sis basıyor mösyö Pierre, dönelim, dedi.

Pierre gözlerini kaldırdı, gökyüzünü saran, denizi kaplıyan, tepelerden inip bulut gibi onlara doğru koşan, kuzeye doğru hafif, fakat derinliklere kadar uzanan kurşuni bir gölge gördü. Yandan alabanda etti, rüzgâr kayığı arkadan iterek mendireğe doğru götürüyor, hızla ilerliyen sis de arkadan onları kovalıyordu. Sis, “Perle” e yetişip de olanca ağırlığıyla onu bürüdüğü zaman Pierre’i bir ürpermedir aldı; Pierre deniz sislerinin dumanla küf karışık bu acayip kokusunu, bu buz gibi rutubetli bulutu, içine çekmemek için ağzını kapattı. Sandal lümandaki yerini aldığı zaman şehir baştan aşağı sanki yağmur yağmış gibi ıslanmış, evlerin, sokakların üzerinden sel gibi akıp giden bu incecik buhar tabakasiyle örtülmüştü.

Pierre’in eli ayağı donmuştu, hemen eve koştu, akşam yemeğine kadar şöyle bir kestirmek için kendini yatağa attı. Akşamleyin yemek odasına girdiği zaman annesi Jean’a:

— Göreceksin, galeri ne kadar güzel olacak. Çiçeklerle süsliyeceğiz, onlara ben bakacağım, onları ben yetiştireceğim. Ziyafetler verdiğin zaman peri masallarındaki yerlere dönecek.

Doktor:

— Neden bahsediyorsunuz Allah aşkına? diye sordu.

— Kardeşine mükemmel bir apartman tuttum, bulunur şey değil doğrusu... İki sokağa ba-

kan güzel bir asma kat. İki salonu, camekânlı bir koridoru, bekâr bir erkek için pek şık, yuvarlak, küçücük bir yemek odası var.

Pierre sarardı, hiddetten boğuluyordu.

— Nerede bu? dedi.

— I. François bulvarında.

Artık şüphesi kalmamıştı, içinden: “Eh! artık... bu kadarı da fazla!... dünyada yalnız o mu var?” diye bağırarak geldi.

Annesi neşe içinde durmadan konuşuyordu:

— Düşün bir kere, bunu iki bin sekiz yüz franka tuttum. Üç bin istiyorlardı ama, üç, altı ve dokuz seneñik bir mukavele yapacağımı söyleyerek iki yüz frank indirttim. Kardeşin rahat edecek... bir avukatın şık bir yazıhanesi oldu mu? yükünü tuttu gitti... bu gösteriş müşteri çeker, göz boyar, insanı bağlar, hürmete mecbur eder; hasılı müşteri böyle bir yerde oturan adamın sözlerini pahalıya satınacağını anlar.

Biraz durduktan sonra devamla:

— Sana da buna yakın bir şey bulmak lâzım. Senin paran yok, tabii daha ortahalli bir şey olacak, ama yine de sevimsiz olmayacak; emin ol ki çok işine yarıyacak...

Pierre kibirli bir tavırla:

— Hıh!... ben, gayretimle, ilmimle bunlara erişeceğim...

Annesi ısrarla:

— Anlıyorum ama, güzel bir muayenehane de çok işine yarar.

Pierre, yemeğin ortasına doğru birdenbire sordu:

— Bu Maréchal denen zatı nasıl tanıdınız?

Baba Roland başını kaldırdı, hâtıralarını karıştırarak:

— Dur, pek hatırlamıyorum. Aaradan o kadar vakit geçti ki... ha... evet, buldum. Onunla dükkânda ilkin annem tanışmıştı, değil mi Louise? Bir şeyler ısmarlamağa gelmişti, sonra artık sık sık gelip gitti... Önce müşterimiz, sonra da dostumuz olmuştu.

Börülceleri şişe dizer gibi birer birer çatalının ucuna geçirerek yiyen Pierre tekrar sordu:

— Bu tanışma hangi tarihteydi;

Roland yine düşündü, hiçbir şey hatırlıyamayınca karısının hâfızasına başvurdu:

— Louise, hâfızan kuvvetlidir, unutmamışsındır, söyle bakalım, ne vaktitti? Elli beşte miydi... elli altıda mıydı?... Düşünsene canım, sen benden iyi bilirsin.

Biraz düşündükten sonra annesi emin, sakın bir sesle:

— Elli sekizdeydi dostum, Pierre o zaman henüz üç yaşındaydı. Yanılmadığıma eminim, çünkü çocuk o sene kızıla tutulmuştu, daha pek yeni tanıştığımız “Maréchal” de imdadımıza koşmuştu.

Roland:

— Sahi, sahi, ne kadar takdir edilse yeridir. Annem çok yorulmuştu, bitkindi, bir şey yapamı-

yordu, ben de dükkândan ayrılmadığım için senin ilâçlarını eczaneden o getiriyordu. Hakikaten pek vefalıydı. İyileştiğin zaman bilmezsin ne kadar sevindi, seni ne kadar sevip öptü. O günden beri artık iyice dost olmuştuk.

Pierre birdenbire: “Mademki ilkin beni tanıdı, benim için o kadar fedakârlık etti, beni sever öperdi, ailemle olan dostluğunun yegâne sebebi bendim, niye tekmil malını kardeşime bıraktı da bana bir şey vermedi?” diye düşündü, bu düşünce, kalbini delip parçalayan bir kurşun gibi içine işledi.

Başka sual sormadı, yeni bir fenalığın gizli tohumunu, henüz aydınlanmamış bir endüseyi içinde gizliyerek mahzunlaştı, düşünceli olmaktan ziyade üzerinde kendinden geçmiş bir hal vardı.

Erkenden çıktı, sokaklarda avare avare dolaştı. Etrafı saran sis havayı ağırlaştırmış, donuklaştırmıştı, insana bulantı veriyordu. Bu, yeryüzüne çökmüş bulaşıcı bir dumandı sanki. Havagazı fenerlerinin üzerinden geçerek, onları arasına söndürüyor gibi oluyordu. Kaldırımlar don varmış gibi kayıyor, muhzen, kuyu, pis mutfak kokusu gibi bütün bu kötü kokular, bu serseri sisin iğrenç kokusuyla karışmak için sanki evlerin ta içinden fıkmıyordu.

Pierre, bu ayazda dışarda dolaşmak istemedi, elleri cepte, soğuktan büzülmüş bir halde, doğru Marowsko'ya gitti.

İhtiyar eczacı, sade kendisi için yanan havagazı lâmbasının altında, her zamanki gibi yine

uyukluyordu. Sadık bir köpek sevgisiyle bağlandığı Pierre'i görünce silkindi. Frenk üzümü likörünü ve kadehleri getirmeğe gitti.

Doktor:

— E... likör ne âlemde bakalım? diye sordu.

Polonyalı, şehrin bellibaşlı kahve'lerinden dört tanesinin, likörü piyasaya sürmeğe nasıl razı olacaklarını, "Phare de côte" la "Sémaphore havrais" gazetesi muharrirlerinin ellerine birkaç şişe sıkıştırılmasına karşılık nasıl reklâm yapacaklarını anlattı.

Uzun bir sükûttan sonra Marowsko, Jean'ın nihayet servete temellük edip etmediğini sordu, sonra aynı konu üzerinde yine iki üç müphem soru sordu. Pierre'i çok sevdiği için, bu haksızlığa isyan ediyordu. Pierre, onun ne düşündüğünü âdeta işitiyor, tahmin ediyor, anlıyordu; pek ihtiyatlı utangaç ve kurnaz olan Marowsko'nun dilinin ucuna gelenleri hiçbir zaman söyliyemeyeceğini kestiriyordu, ama bütün bunları gözlerinden okuyor, çekingen konuşuşundan anlıyordu.

Artık şüphesi kalmamıştı, ihtiyar muhakak şöyle düşünüyordu: "Annenize lâf getirecek olan bu mirası ona kabul ettirmemeliydiniz." Hatta belki de Jean'ın "Maréchal" den olduğuna inanıyordu. Elbette öyle zannederdi, bu o kadar mümkün, muhtemel, açık görünüyordu ki nasıl inanmazdı? Hatta kendisi, öz oğlu olacak Pierre bile, üç günden beri canla başla var kuvvetiyle aklına gelenleri yenmeğe çalışmıyor muydu? Bu korkunç şüpheyeye karşı mücadele etmiyor muydu?

Bu meseleyi yalnız başına düşünmek, tek başına münakaşa etmek, bu mümkün ve çirkin şeyi, za'fa, kuruntuya kapılmadan cesurca, mertçe incelemek arzusu içini o kadar kuvvetle sardı ki, frenk üzümü likörünü bile içmeden kalktı, afallıyan eczacının elini sıkıp, tekrar sisli sokağa daldı.

Kendi kendine: "Bu Maréchal denen zat ne diye bütün malını Jean'a bıraktı?" diyordu. Şimdi onu bu meseleyi kurcalamağa sevk eden sebep, ne kıskançlıktı, ne de üç günden beri mücadele ederek gizliyebildiği içten gelen bayağı hasetti. Asıl sebep müthiş bir şeyin korkusuydu: kardeşi Jean'ın bu adamın oğlu olduğuna kendisinin de inanmış olması korkusuydu.

Hayır, buna inanamazdı. Bu canice soruyu soramazdı bile... Fakat bu pek münasebetsiz, aslı astarı olmayan şüphenin bir daha uyanmamak üzere büsbütün aklından silinmesi de lâzımdı. Hakikati bilmesi, şüpheden kurtulması, tam bir emniyet içinde bulunması gerekti: çünkü dünyada annesinden başka kimseyi sevmiyordu.

Gecenin karanlığı içinde, yapayalnız, serse- rice dolaşırken, hâfızasına, mantığına başvurarak inceden inceye araştırmalar yaparak asıl hakikati meydana çıkaracak, sonra da bu iş kapanacak, bir daha aklına bile gelmiyecekti. Gidip yatacaktı.

Düşünmeğe koyuldu: "İlkin vakıaları gözden geçirelim bakalım; sonra onun hakkında bütün bildiklerimi, kardeşime ve bana takındığı

tavır gözümün önüne getireceğim, bu tercihe meydana veren bütün sebepleri araştıracağım... Jean eline doğdu, diyeceksiniz. — Evet, ama beni daha önceden tanıyordu. — Şayet annemi sessizce, içinden sevdiyse beni tercih etmesi lâzımdı, çünkü benim yüzümden, kızıl hastalığım yüzünden annemle babamla samimî dost olmuştu. O halde mantığa vuracak olursak, beni tercih etmesi, beni daha çok sevmesi lâzımı, ama kardeşim elinde büyüdü diye ona karşı içten gelme bir cazibe, bir fazla sevgi duyuyorsa o başka...”

O zaman kendini zorlayarak bütün düşüncesini, zihnî kudretini toparlayıp, Paris’te bulunduğu zamanlar kalbinde hiçbir iz bırakmadan gelip geçen bu adamı, hâtıraları arasında yeniden canlandırmaya, görmeğe, tanımaya, anlamağa çalıştı.

Ama yürümenin, adımları hafif hafif atmanın fikirlerini dağıttığını, tesbit etmeğe engel olduğunu, anlayışını zayıflattığını, hâfızasını bulandırdığını fark etti.

Maziye ve unutulmuş vakaları hiçbir şey kaçırmadan keskin bir bakışla gözden geçirmek için geniş ve loş bir yerde hareketsiz kalması lâzımdı. Geçen akşamki gibi gidip rıhtımda oturmağa karar verdi.

Limana yaklaşırken denizin açıklarından gelen acı ve korkunç bir çığlık işitti, bu, boğa böğürtüsüne benzeyen, ama daha uzun, daha kuvvetli bir sestti. Bir düdük sesiydi, siste yolunu kaybeden gemilerin sesiydi.

Sıkıntı ifade eden bu çığlık, ruhu ve sinirleri üzerinde öyle bir akis yaptı ki bütün vücudu ürperdi, kalbi tıkandı; bu sanki kendi çığığiydı. Sanki biraz ötede ona benzer bir başka ses daha inlemişti, sonra yanibaşında limanın düdüğü onlara cevap vererek iç parçalıyan bir feryat kopardı.

Pierre artık hiçbir şey düşünmüyordu, bu hüznü karanlığa dalmaktan memnundu, geniş adımlarla mendireği boyladı.

Rıhtımın tam ucuna oturduğu zaman, ne limanı aydınlatmağa yarıyan sisle örtülü elektrik fenerlerini, ne de zorla fark edilebilen mendireğin güneyindeki fenerin kırmızı ışığını görmek istedi, gözlerini kapadı. Sonra hafifçe dönerek dirseklerini taşlara dayadı, elleriyle yüzünü örttü.

Dudakları kelimeyi söylemediği halde, düşüncesi sanki hayalini davet ediyormuş gibi “Maréchal... Maréchal...” diye sesleniyordu. Birdenbire kapalı gözlerinin karanlığı içinde onu kalıbiyle olduğu gibi görüverdi. Beyaz, sivri sakallı, sık beyaz kaşlı, altmışlık bir adamdı. Ne iri, ne de ufak tefekti: nazık bir hali, kurşuni ve tatlı gözleri, mütevazı bir tavrı vardı; mert, sade ve müşfik görünüyordu. Pierre’le Jean’a “Sevgili yavrularım!” derdi; onları asla ayırdetmez, yemeğe ikisini birlikte çağırırdı.

Pierre dünyadan göçüp giden bu adamın, sözlerini, hareketlerini, sesini, bakışlarını, silinen bir izin peşinden koşan bir köpek inatçılığıyla, aramağa koyuldu. Yavaş yavaş onu bütün canlılı-

ğiyle kardeşiyle birlikte sofrasına kabul ettiği “Tronchet” sokağındaki apartmanında buluyordu. Uzun zamandan beri “mösyö Pierre”, “mösyö Jean” demeye alışmış iki ihtiyar hizmetçi kadın onlara hizmet ederdi. Maréchal, gençler içeri girince birine sağ, ötekine sol elini gelişigüzel uzatırdı.

— Günaydın çocuklar, evden haber alıyor musunuz? Bana gelince hiç mektup almıyorum, derdi.

Teklifsizce tatlı tatlı, ehemmiyetsiz şeyler üzerinde konuşulurdu. Bu adamda kafaca hiçbir fevkalâdelik yoktu, ama üzerinden hâlâvet, sevimlilik ve zarafet akıyordu. Onlar için o iyi bir dosttu, itimat gösterilen ve üzerine toz kondurulmayan dostlardandı.

Şimdi Pierre’in kafasında hâtırlar gittikçe artıyordu. Maréchal birkaç defa onu endişeli görerek tahsil hayatının fakirliğini sezmiş, hemen birkaç yüz frank kadar ödünç para vermişti; bu alışverişi iki taraf da unutmuş, paralar ödenmemişti. Şu halde bu adam, onu her zaman seviyordu, ihtiyaçlarını düşündüğüne göre onunla alâkardı. Öyleyse... öyleyse niçin bütün malını Jean’a bıraksın? Hayır, asla hiçbir vakit açıktan açığa ne küçüğüne büyüktен fazla muhabbet beslemiş, ne biriyle diğlerinden fazla meşgul olmuş ve ne de berikine ötekinden fazla müşfik davranmıştı. Öyleyse... öyleyse her şeyi Jean’a bağışlamak ve Pierre’e hiçbir şey bırakmamak için ancak ortada mühim ve gizli bir sebebolmalı.

Doktor, son sene'lerde olup bitenleri zihninden geçirdikçe bu ayrılık gayrılığa büsbütün akıl erdiremez oluyordu.

Ve göğsünü, sanki kalbini dışarı uğratacakmış gibi, şiddetli bir ağrı kaplıyor, anlatılmaz bir sıkıntı sarıyordu. Kalbinin sanki zemberekleri kırılmış, kan alabildiğine hücum ediyor, gürültülü bir çarpıntıyla onu sarsıyordu.

Kâbus içindeymiş gibi yavaş sesle: "Öğrenmeliyim, öğrenmeliyim Allahım!" diye mırıldandı.

Şimdi daha uzakları, ailesinin Paris'te bulunduğu seneleri araştırıyor, fakat bir türlü yüzleri gözünün önüne getiremiyordu, bu hal hâtıralarını bulandırıyor, bilhassa Maréchal'in saçının sarı mı, kestane rengi mi, yoksa siyah mı olduğunu hatırlamaya çabalıyordu. Ama adamcağızın ihtiyarlık yüzü bütün ötekilerini sildiği için gençliğini bir türlü hatırlıyamıyordu. Sadece o zaman ellerinin daha narin, daha yumuşak olduğunu, sık sık annesine çiçek getirdiğini hatırladı. Babasının: "Gene mi çiçek!... bu güller sizi batıracak, deli misiniz dostum?" deyişi aklına geldi. Maréchal de: "Bırakın canın, bu benim hoşuma gidiyor." diye cevap verirdi.

Annesinin gülümsüyerek: "Teşekkür ederim dostum!" cümlesi kafasında o kadar vazih bir şekilde belirdi ki o sesi yeniden duyar gibi oldu. Oğlunun hâfızasında böyle yer etmesi için kim bilir annesi bu üç kelimeyi kaç defa tekrarlamış olacak...

Demek o Maréchal, o zengin efendi, o müşteri, bu küçük dükkâncıya, mütevazı mücevhercinin karısına çiçek getiriyordu. Onu sevmiş miydi? Kadını sevmese hiç böyle esnaf takımının dostu olur muydu? Okumuş, anlayışlı, ince fikirli bir adamdı. Kaç kere Pierre'e şiiirden, şairlerden bahsetmişti. Muharrirlere bir sanatkâr göziyle değil, sadece duygulu bir burjuva göziyle bakardı.

O zaman doktor, bu hassasiyetini çocukça bulmuş, çok defa gülümsemişti. Bugün, bu hassas adamın "şiiir" kelimesini aptallık telâkki edecek kadar maddi, bayağı, kaba olan babasıyla asla dost olamayacağını anlamıştı.

O halde bu genç, işsiz güçsüz, zengin, gönlü boş Maréchal bir gün belki tesadüfen, güzel satıcıyı görerek, dükkâna girmişti. Öteberi almış, tekrar gelmiş, günden güne ahbablığı artırmış, sık sık alışveriş ederek âdeta orada oturup kalkmağa, genç kadına gülümsemeğe, evin erkeğiyle tokalaşmağa hak kazanmıştı.

Ya sonra?... amem Yarabbi... ya sonra?... Öteki çocuk dünyaya gelinceye kadar, ilk çocuğu, kuyumcunun çocuğunu sevmiş okşamış,, sonra da ölünceye kadar hiçbir şey sezdirmemiş. Neden sonra mezarı örtülmüş, kendisi çürümüş, adı yaşıyanlar arasından silinmiş, bütün varlığı ebediyen yok olmuş, artık ihtiyatlı olmağa, korkmağa, saklamağa lüzum kalmamış, işte o zaman varını yoğunu bu ikinci çocuğa bağışlamış!... Niçin?... Bu adam budala değildi, bu hareketiyle çocuğun kendisinden olmak

ihtimalinden kurtulamıyacağını önceden anlayıp kestirmesi lâzımı gelmez miydi? Bu hareketiyle bir kadının namusunu lekelemiyor muydu? Jean oğlu olmasa bunu yapar mıydı hiç?

Birdenbire gayet açık ve korkunç bir hâtıra Pierre'i altüst etti. Maréchal, Jean gibi sarışındı. Evelce, Paris'teki misafir odalarının şöminesi üzerinde duran, ama şimdi ortadan kaybolan küçük portreyi hatırladı. Şimdi o nerede? Acaba kayıp mı oldu, yoksa saklı mı?

Ah onu bir saniyecik eline geçirebilse...

Belki de annesi onu aşkın mukaddes yadigârlarının saklandığı çekmeceye gizlemişti.

Bu fikir içini o kadar parçaladı ki, ancak çok şiddetli ısırapların doğurabileceği gırtlaktan gelen kesik bir "of" savurdu. Mendireğin düdüğü sanki çığlığı işitmiş, anlamış da cevap veriyormuş gibi yanibaşında uludu. Ejderha gibi uğuldiyan, yıldırımından fazla gürliyen, rüzgârları, dalgaları sindiren bu korkunç, kudurmuş, vahşi ses sislere gömülü denizin karanlıkları içinde kayboldu.

O zaman sisler arasında, kimi yakından kimi uzaktan gelen buna benzer çığlıklar gecenin karanlığı içinden yeniden yükseldi. Etrafını göremiyen kocaman vapurların bu çığlıkları insana dehşet veriyordu. Sonra yine her şey sustu.

Kâbustan uyanan Pierre gözlerini açınca, orada bulunduğuna şaşıtı, etrafına bakındı.

"Delî miyim, annemden şüphe ediyorum." dedi. Kalbi sevgi, şefkat, nedamet ve kederle doldu. Annesinden ha! Annesini onun kadar

tanıyan olmasın, ondan nasıl şüphelenebilirdi? Bu sâf, temiz, doğru kadının ruhu, sade hayatı, sudan daha berrak değil miydi? Onu yakından görüp tanıyan bir insanın mâsumluğuna hükmetmemesine imkân var mıdır? Halbuki ondan şüphelenen oğluydu. Ah, şu anda onu bir kucaklıyabilse, nasıl sevip okşıyacak, nasıl dizlerine kapamp af dileyecekti...

Hiç o annesi, babasını aldatabilir miydi?... Hoş babası mert, namuslu, işinde doğru bir adamdır ama akli hiçbir zaman dükkânının seviyesini aşamamıştı. Vaktiyle çok güzel olduğunu bildiği, — şimdi de belli ya — bu ince ruhlu sevimli, müşfik kadın kendisine hiç uymıyan bir adamla nasıl nişanlanmış, sonra da onu nasıl koca olarak kabul etmişti?

Nasıl kabul edecek? o da tıpkı ana babanın seçtiği mallı mülklü delikanlılarla evlenen kızcağızlar gibi evlenivermişti. Hemen Montmatre sokağındaki mağazalarına yerleşmişlerdi; genç kadının yeni kurduğu yuvanın verdiği gayretle ve ekseri tüccar ailelerinde olduğu gibi, aşkın hattâ muhabbetin yerini tutan müşterek menfaat hissi, bu mukaddes ve ince hisse kendini kaptıranak kasaya hâkim olmuş, mağazalarından ümid edilen serveti yapmak için ince zekâsını kullanarak canla başla çalışmıştı. Ve bütün bir ömür, böylece yeknesak, sakın, namuslu, sevgisiz geçmişti.

Muhabbetsiz ha! Bir kadın hayatında hiç sevmesin, olacak şey mi bu? Paris'te yaşasın, genç, güzel olsun, kitap okusun, sahnede ihtirasları uğ-

tuna can veren aktrileri alkışlasın da, gençlikten ihtiyarlığa kadar geçen koca bir ömrü bir defacık olsun sevdaya tutulmadan geçirsin. Bu kadın, annesi değil de bir başkası olsaydı buna inanmıyacaktı. Peki annesine niçin inansın?

Elbette herkes gibi o da sevebilirdi! Annesi niye herkesten başka olacaktı?

Genç varlıkların kalbini altüst eden şairane üzüntülerle dolu bir gençlik geçirmişti. Daima ticaretten bahseden kaba bir kocanın dizi dibinde, mağazanın dört duvarı arasında, o hep mehtapların, seyahatlerin, akşam karanlıklarındaki öpücüklerin hayalini kurmuştu, ve bir gün tıpkı kitaplardaki gibi bir adam çıkagelmiş; onunla, onlar gibi konuşmuştu.

Sevmişti. Niçin sevmesin? Bu kadın, annesiydi diyeceksiniz! Peki ama annesi diye, gün gibi aşıkâr olan hakikati saklamak için insan ya kör olmalı, ya budala...

Annesi, ona teslim olmuş muydu? Elbette... Mademki bu adamın başka sevgilisi olmamıştı, mademki uzaklarda kalan, ihtiyarlıyan kadına sadık kalmıştı, mademki bütün malını çocuğuna, çocuklarına bırakmıştı...

Pierre öyle bir öfkeyle titriyerek ayağa kalktı ki, içinden birisini öldürmek geliyordu... Uzanan kolu, gerilen eli, vurmak, öldürmek, ezmek, boğmak istiyordu, ama kimi? Herkesi, babasını, kardeşini, ölüyü, annesini!

Eve dönmek için fırladı, ne yapacaktı?

İşaret direğinin yanındaki kulenin önünden geçerken canavar düdüğünün acı çığlığı kulağını patlatacaktı; o kadar şaşırdı ki az kaldı düşecekti, taş korkuluğa kadar geriledi; bu sarsıntıyla eli ayağı kesilmişti, oracığa çöküverdi.

İşaret düdüğüne ilkönce cevap veren vapur pek uzakta olmasa gerek, sular artık yükseldiği için limana girebiliyordu. Pierre başını çevirdi, sisle örtülü kırmızı ışığını fark etti, sonra limanın karışık elektrik zıyaları altında iki mendirek arasında kocaman siyah bir gölge belirdi. Nöbetçi ihtiyar mütekait kaptanın, kısık sesi işitildi:

— Geminin adı?

Güvertede ayakta duran kılavuzun çatlak sesi sis içinden:

— Santa-Lucia diye cevap verdi.

— Memleketi?

— İtalya.

— Limanı?

— Napoli.

Pierre, bulanık gözleriyle Vezüv'ün ateşten sorgucunu görür gibi oldu. Dağın eteğinde "Sorrente" ve "Castellamare" portakal bahçelerinde ateş böcekleri uçuşuyordu. Sanki bu manzaraları tanıyormuş gibi, hiç de yabancı gelmiyen bu isimleri kaç defa hayalinden geçirmişti... Ah ne olur şimdi hemen gidebilseydi!... Nereye olursa olsun... bir daha dönmek, hiçbir şey yazmamak, ne olduğunu hiçbir zaman belli etmemek üzere gidebilseydi... Ama ne gezer, baba evine dönmesi, gidip yatağın yatması lâzımdı...

Hayır, eve dönmiyecek; sabahı burada edecekti. Canavar düdükleri hoşuna gidiyordu. Tekrar kalktı, güvertede nöbet bekliyen bir subay gibi yürümeğe başladı. Birinci gemiden sonra kocaman esrarengiz başka bir gemi daha yanaştı. Bu Hindistan'dan dönen bir İngiliz gemisiydi.

Daha birçok gemilerin bu göz gözü görmiyen karanlıklardan çıkarak yanaştıklarını gördü. Sis rutubeti çekilmez hale gelmişti. Pierre şehrin yolunu tuttu; o kadar üşümüştü ki, biraz "grog" içmek için bir gemici kahvesine daldı. Biberli, sıcak içki, ağzını burnunu yakınca, içinde ümidin belirdiğini sezdi.

Belki de yanılmıştı böyle saçmalıklar onda hiç eksik olmazdı. Muhakkak ki yanılmıştı. Tıpkı suçlu gösterilmek istenen bir mâsumu kolayca mahkûm edebilmek için hazırlanan bir ithamname gibi o da bütün delilleri toplamıştı. Uykusunu alırsa bambaşka düşünecekti. Eve yatmağa gitti. Kendini zorlıya zorlıya nihayet güçbelâ uyuklamağa başladı.

V

Doktor, rahatsız bir uyku içinde ancak bir iki saat kadar kendinden geçebildi. Havasız ve sıcak kalan odasının karanlığı içinde uyandığı zaman daha kafasını toparlamadan bir gece evdeki ısıtmanın bıraktığı bu acı tesiri, bu ruh sıkıntısını tekrar duydu. Çünkü bir gün önce pek ehemmiyet vermeden geçiştirdiğimiz bir acı o gece sonraki vücudumuza yayılır, bir humma ateşi gibi bizi sarar, harabeder, bitirir. İşte aklına birdenbire yine o hâtıra geldi, doğrularak yatağında oturdu.

Mendireğin canavar düdükları öttüğü müddetçe kalbini altüst eden bütün fikirleri teker teker bir daha muhakeme etti. Düşündükçe şüphesi artıyordu, mantığı sanki boğazından yakalayıp sıkan bir el gibi, onu mütemadiyen tahammül edilmez hakikate doğru sürüklüyordu.

Susamıştı, içi yanıyor, kalbi çarpıyordu. Pencereyi açıp biraz nefes almak için ayağa kalktı, o sırada duvar tarafından gelen hafif bir gürültü işitti.

Jean rahat bir uykuya dalmış, hafif hafif horluyordu. Demek o uyuyabiliyordu!... Hiçbir şey sezmemiş... bir şey anlamamıştı!... Annelerini

tanıyan bir erkek bütün mallarını ona bırakıyor, o da, bu parayı tabii ve haklı bularak alıyordu.

Kardeşinin acı ve sıkıntı içinde çırpındığından haberi bile yok, işleri yolunda, müsterih, uyuyordu. Bu tasasızca, memnun memnun horluyan kardeşine karşı birdenbire içinden bir öfke fışkırdı.

Daha dün gecedен, kapıyı vurmali, içeri girmeli, yatağının başına oturmalı, şaşkınlıkla uyanır uyanmaz da ona şöyle demeliydi: "Jean, yarın, öbür gün annemize söz getirebilecek, ismini lekeliyecek bu mirası asla kabul etmemelisin!" Ama bugün onunla nasıl konuşsun, Jean'a bir babadan olmadıklarını, buna inanmadığını nasıl söylesin. Keşfettiği bu yüz karasını artık saklamak, içine gömmek, meydana çıkan bu lekeyi herkesten gizlemek lâzım geliyordu; bunu kimsenin bilmemesi, hele kardeşinin asla bilmemesi lâzımdır.

Elâlem ne derse desin, onun artık bunlara aldırdığı yoktu. İsterse herkes annesini suçlu bulsun, yeter ki o, sadece kendisini mâsum bilsin... Her gün yanbaşımda bulunmak, onunla yaşamak, ona baktıkça kardeşinin bir yabancının mahsulü olduğunu hatırlamak... buna nasıl dayanılır?...

İyi ama annesi ne kadar sakindi, rahattı, kendinden ne kadar emin görünüyordu. Onun gibi temiz ruhlu, doğru yürekli bir kadın arzularına kapılıp böyle düşsün de, sonrakı hiçbir vicdan azabı çekmesin, altüst olan ruhunda hiçbir iz görülmesin, olacak şey mi bu?... Ah vicdan azabı!

Ah!... İlk zamanlar ona kim bilir neler çekirtmişti!... Ama sonra, her şey gibi o da geçmiştir... Günahı için kim bilir ne kadar çok ağlamıştır, sonra da günden güne unutmuştur. Zaten bütün kadınlarda, bu unutma hassası fevkalâde değil midir? Aradan birkaç sene geçti mi teslim oldukları erkeği güçlkle tanırlar. Öpücükler, yıldırım gibi çarpan aşk, bora gibi gelip geçer. Sonra hayat da gökyüzü gibi tekrar sakinleşir, eskisi gibi devam eder... Geçen bulutu insan hatırlar mı hiç?

Pierre, artık odasında duramıyordu. Bu ev, bu baba evi sanki başma yıkılıyordu. Çatının başına çöktüğünü, duvarlarını, içini boğduğunu hissediyordu. Çok susamıştı, gidip mutfaktaki filtreden bir bardak taze su içmek istedi, mumu yaktı.

En aşağı kata indi, elinde sürahi, don gömlekle yukarı çıkarken, en çok esen bir yere, basamaklardan birine çöktü; bardağa bile lüzum görmeden, yanıktan dönen bir koşucu gibi, sürahiyi dikti. Hareketsiz kalınca evin sessizliğinden ürktü, ama sonra en ufak gürültüleri bile fark etmeğe başladı. İlkim her saniye biraz daha yükselir gibi olan yemek odasındaki asma saatin sesini işitti. Sonra bir horultu duydu, kesik kesik, kısa, zorluk çeken bir ihtiyar horultusu... hiç şüphesiz yok ki, babasının horultusuydu. Aynı çatı altında horlıyan bu baba oğlun, birdenbire birbirlerine yabancı olduğunu düşününce ürperdi; hiçbir bağ, en ufak bir bağ onları birleştirmiyor-

du, bundan ikisinin de haberi yoktu!... Sevgi dolu bir dille konuşuyorlar, kucaklaşıyorlar, sanki damarlarında aynı kan dolaşıyormuş gibi, zevkleri müşterek, heyecanları müşterekti... Halbuki dünyanın başka başka yerlerinde doğmuş iki insan, bu baba oğul kadar birbirine yabancı olamazdı. Seviştiklerini sanıyorlardı, çünkü bu günden güne artan bağlılığın sahte olduğunu, bu karşılıklı sevginin bir yalana dayandığını bilmiyorlardı. Öyle bir yalan ki bunu kendisinden, öz evlâdından, başka kimsecikler bilmiyecekti.

Ama, ya yanılıyorsa? Bunu nasıl anlamalı? Ah! ne olur, babasıyla Jean arasında azıcık olsun bir benzerlik bulunsa!... Bütün bir neslin aynı kandan geldiğini gösteren, dedelerden torunlara giden o esrarengiz benzemelerden biri bulunsa... Kendisi zaten doktordu, en ufak bir şeyden bunu anlıyabilirdi, meselâ: çenenin şekli, burnun kıvrımı, gözlerin mesafesi, diş veya kılların cinsi, ne bileyim, daha da az bir şey: bir jest, bir alışkanlık, bir hareket, soydan gelme bir zevk, herhangi bir ayırtedici alâmet, tecrübeli bir gözden kaçmazdı.

Araştırıyor, benziyen hiçbir şey, hayır, hiçbir şey bulamıyordu. Fakat şimdiye kadar bu belirsiz alâmetleri araştırmak için ortada bir sebep yoktu ki... Onun için böyle bir gözle ne bakmış, ne de tetkik etmişti.

Odasına dönmek için ayağa kalktı, ağır adımlarla, düşüne düşüne merdivenleri çıkmağa baş-

ladı. Kardeşinin kapısı önünden geçerken açmak için kolunu uzattı. İçinde önüne geçilmez bir arzu, hemen Jean'ı görmek arzusu belirmişti. Onu yüzü rahatlaşmış, hatları yumuşamış, hayat kayıtlarından sıyrılmış olarak uykuda yakalamak, uzun uzun seyretmek istiyordu. Böylece yüzünün gizli sırrını, gizli ifdesini yakalayacaktı. Şayet bazı benzerlikler varsa muhakkak ki gözünden kaçmıyacaktı.

Ama ya Jean uyanıverirse? O zaman ne diyecekti? Bu ziyaretini nasıl izah edecekti?

Parmaklariyle tokmağı yakalamış, ayakta duruyor, bir sebep, bir bahane arıyordu.

Birdenbire, sekiz gün önce, diş ağrısını kesmek için kardeşine küçük bir afyon ruhu şişesi verdiğini hatırladı. Olur a, bu gece kendisinin de dişi ağrımış olabilir, gelip ilâcını ister. Korkak adımlarla tıpkı bir hırsız gibi içeri girdi.

Jean, ağzı aralık, derin derin, hayvanlar gibi uyuyordu. Sapsarı saç, sakalı, beyaz garşafklar arasında altın gibi yanıyordu. Uyanmadı ama horultusu da kesilmişti.

Pierre, kardeşine eğilmiş, ona yiyecek gibi bakıyordu. Hayır, bu genç adam, Roland'a benzemiyordu. Ortadan kaybolan Maréchal'in küçük resmini tekrar hatırladı, onu bulmalıydı, görürse belki artık şüphelenmiyecekti.

Kardeşi, onun orada bulunmasından, yahut da gözlerinin içine giren mumun ışığından rahatsız olmalı ki, kıpırdamağa başladı, o zaman doktor ayaklarının ucuna basarak kapıya doğru çe-

kildi, usulca kapıyı tekrar kapadı, odasına döndü, ama artık gözüne uyku girmemişti.

Bir türlü sabah olmuyordu. Yemek odasındaki asma saat, sanki içinde bir kilise çanı varmış gibi, boğuk ve derin bir ses çıkaran bu küçük alet, birbiri arkasından saatleri vuruyordu. Bu sesler boş merdivenleri aşarak, duvarlardan kapılardan geçiyor, odalara kadar giriyor, uykudakilerin cansız kulaklarında kayboluyordu. Pierre, karyolasiyle pencere arasında, bir aşığı bir yukarı mekik dokumağa başladı. Ne yapacağını bilmiyordu; gününü ev halkı arasında geçirmek istemiyordu, altüst olmuştu. Düşünmek, kendine gelmek, tekrar başlayacak olan günlük hayatı için kuvvet toplamak, hiç olmazsa ertesi güne kadar yalnız kalıp dinlenmek istiyordu.

Neyse, Trouville'e gidip, deniz kenarında halkın kaynaşmasını seyretmeğe karar verdi. Bu onu oyalıyacak, kafasındaki fikri dağıtacak, keşfettiği bu çirkin şeyi hazmetmek için zaman bırakacaktı.

Gün ağarır ağarmaz kalktı, elini yüzünü yıkadı, giyindi. Sis dağılmış, hava güzelleşmişti. Trouville'e giden vapur ancak dokuzda kalkacaktı, daha vakit vardı, gitmeden önce annesine bir Allaha ısmarladık demesi lâzım geliyordu.

Annesinin kalkma saatini bekledikten sonra, indi. Elini tokmağa dokununca kalbi öyle çarpmağa başladı ki, nefes almak için durdu. Tokmağa dokunan eli o kadar gevşemiş, öyle titriyordu

ki, çevirip içeri giremedi. Kapıyı vurdu, annesi seslendi:

— Kim o?

— Ben'im, Pierre.

— Ne istiyorsun?

— Allaha ısmarladık demeğe geldim, arkadaşlarla bugün Trouville'e gidiyorum.

— Ama daha kalkmadım.

— Pekâlâ, öyleyse tahatsız olma, akşama öpüşürüz.

Daha şimdiden tasasını çektiği o yalancı öpücüğü yanaklarına kondurmadan, onu görmeden, sıvışıp gitmeyi düşündü, ama olmadı, annesi:

— Dur, şimdi açıyorum, biraz bekle, yatağıma gireyim, dedi.

Döşeme üzerinde çıplak ayaklarını duydu, biraz sonra da açılan kilidin sesini işitti. Annesi:

— Gir, diye seslendi.

Girdi, annesi yatağında oturuyordu, Roland başında ipek takke, sırtı dönük, hâlâ yanında uyuyordu. Onu hiçbir şey uyandıramazdı, kolundan tutup çekmek lâzımdı. Balığa çıktıkları gün, gemici Papagris kararlaştırılan saatte gelir, hizmetçi kızı kaldırırtı. O da efendisini, bir türlü ayılamadığı bu uykusundan uyandıрмаğa uğraşırdı.

Pierre, annesinin yüzüne baka baka yanına yaklaştı. Birdenbire sanki onu, annesini hiç görmemiş gibi oldu.

Annesi yanaklarını uzattı, o da iki tarafından öptü, sonra alçak bir iskemleye oturdu; annesi:

— Bu gezintiye gitmeğe dün akşam mı karar verdin? diye sordu.

— Evet, dün akşam verdim.

— Akşama yemeğe dönecek misin?

— Şimdiden kestiremem ama, beni beklemeyin.

Pierre annesini şaşkın şaşkın, merakla süzüyordu. Bu kadın annesi miydi? Ta, çocukluğundan beri gördüğü bu yüz, etrafı görmeğe başlıyalıdan beri fark ettiği bu gülümseme, o kadar yakından tanıdığı, alıştığı bu ses, birdenbire ona yepyeni, bambaşka göründü. Şimdi anlıyordu, sevgisi ona böyle dikkatle bakmasına mâni olmuştu. İşte bu kadın annesiydi, ta kendisiydi. Pierre, onu yüzünün en ufak teferruatına kadar tanıyordu; fakat bu yüzü tam mânasiyle açık olarak ilk defa şimdi görüyordu. Üzerine titrediği bu yüzü, şu anda endişeyle, dikkatle süzünce büsbütün başka gördü.

Gitmek için ayağa kalktı, fakat birdenbire dünden beri içini yiyen, o önüne geçilemez öğrenmek arzusuna kapılarak:

— Şey, canım, aklımda kaldığına göre bir zamanlar Paris'teyken salonumuzda Maréchal'in küçük bir portresi dururdu.

Annesi bir iki dakika tereddüdetti, yahut da ona öyle geldi, sonra:

— Evet, dururdu, diye cevap verdi.

— Peki, bu portre nêrde?

Daha çabuk cevap verebilirdi:

— Bu portre mi?... ha, dur bakayım... pek hatırlamıyorum... belki de çekmecemde...

— Kuzum onu bana buluver.

— Peki arıyayım. Ne yapacağım?

— Hayır, kendim için sormadım, onu Jean'a vermeyi düşündüm, kardeşimin de memnun olacağını sanıyorum...

— Evet, doğru, iyi düşündün; kalkar kalkmaz arıyacağım.

Pierre çıkıp gitti.

Hava rüzgârsız, gökyüzü masmavi, sokaklardaki insanlar neşeli, işlerine giden tüccarlar, dairelerine giden memurlar, mağazalarına giden satıcı genç kızlar, herkes neşe içinde yüzüyordu. Güzel havanın tesiriyle olacak, bazıları da şarkı mırıldanıyordu.

Trouville vapuru daha şimdiden yolcularla doluyordu. Pierre arkada tahta bir sıraya oturdu.

İçinden:

— Portreyi soruşum onu merak mı düşürdü acaba? Yoksa sadece şaştı mı? Kayıp mı etti? Yoksa bir yere mi gizledi? Nerede olduğunu biliyor mu, bilmiyor mu? Şayet sakladıysa sebebi ne?

Hep aynı noktaya takılan zihni düşüne taşına nihayet şu neticeye vardı:

Bir aile dostunun veya bir âşğın bu portresi kadıncağzın, yani annesinin herkesten önce ilk defa oğluna benzettiğı güne kadar salonda, göz

önünde durdu. Resmin oğluna benzeyip benze-
mediğini kollıyan anne, benzemeğe başladığını
görünce ve günün birinde herkesin de bunu fark
edeceğini anlayınca, bu küçücük tehlikeli şeyi bir
akşam ortadan kaldırıvermişti; yok etmeğe eli
varmadığı için gizlemişti.

Pierre, bu küçük resmin Paris'ten dönmeden
çok önce ortadan kaybolduğunu hatırladı. Jean'ın
saka'ları çikalıdan beri, çerçeve içerisinde gülüm-
sıyen bu gence benziyeliden beri portrenin orta-
dan kaybolduğunu tahmin ediyordu.

Hareket eden vapurun sallantısı fikirlerini
bulandırdı, dağıttı. Ayağa kalkarak denizi seyre
daldı.

Küçük vapur, mendireklerden çıkarak sola
kırıldı, soluya soluya, sallana sallana, sabahın
sisine bürünen karşı sahillere doğru yol aldı. Çar-
şaf gibi denizin üzerinde şurada burada kıpırda-
madan duran yüklü balıkçı gemileri, kırmızı yel-
kenleriyle deniz ortasındaki kocaman kayalıkları
andırıyordu. Rouen'den inen Seine nehri denize
uzanmış bir kol gibi iki karayı birbirinden ayırı-
yordu.

Bir saat bile olmamıştı, Trouville iskelesine
vardılar; tam banyo zamanıydı, Pierre plâja gitti.
Plâj uzaktan, renkli çiçeklerle donanmış bir bah-
çeyi andırıyordu.

Medirekten başlayıp, ta Roches Noires'a
kadar uzanan kocaman sarı kum tepeleri üzerin-
de rengârenk şemsiyeler, çeşit çeşit şapkalar, açık
ve koyu elbiseler göze çarpıyor, ve bunlar kâh

soyutulacak yerlerin önünde kümeler teşkil ediyor, kâh dalgalar boyunca sıra sıra dizilerek, yahut oraya buraya serpilerek ucsuz bucaksız çayırlardaki çiçek kümelerini andırıyordu. Teker teker yükselen, birbirine karışan uzak yakın sesler, bağırıp çağırımlar, denize sokulan çocukların çığlıkları, kadın kahkahaları, bütün bunlar hafif hafif esen me'tem rüzgârına karışarak, insanın içine dolan tatlı, devamlı bir uğultu meydana getiriyordu.

Pierre, yüz fersah açıktaki bir geminin güvertesinden atılsaydı, gene de bu kadar şaşırınıyacaktı, kendini bu kadar yalnız, bu kadar uzak hissetmiyecekti, içini yiyip bitiren bu düşünce, şimdi onu daha fazla boğuyordu. Bu insanlara sürtünerek geçiyor, sözlerini işitiyor, ama dinlemiyordu; erkeklerin kadınlarla konuştuklarını, kadınların da gülümseyerek onlara cevap verdiklerini seziyordu, ama görmüyordu. Fakat, sanki uykudan uyanıyormuş gibi, birdenbire iyice görmeğe başladı. Onları buluyor ve memnun görünce içinde onlara karşı bir kin duydu.

Şimdi kafası yeni fikirlerle dolu olarak, bu insan yığınlarına sürtünerek geçiyor, etraflarında dolayıyor. Kumlar üzerinde, çiçek demetleri gibi yayılan bütün bu rengârenk elbiseler, bu güzel kumaşlar, bu göz alıcı şemsiyeler, sıkılmış bellerin büyüleyici cazibesi, minicik ayakkabıdan tutun da, mükellef şapkalar kadar bütün bu maharetli moda icatları, hareketlerin, tavırların, ses-

lerin, gülüşlerin cazibesi, plâja yayılan bütün bu zarafet ona birdenbire kadının fîsk'üfûcurunun çiçeklenmesi gibi göründü. Bütün bu süslü kadınlar, hoş gitmek, cezbetmek, birini avlamak istiyorlardı sanki. Güzellikleri, sanki artık feth etmeğe lüzum görmedikleri kocalarından başka herkesin, bütün erkeklerindi. Raslanan, dikkati çeken, belki de beklenen meçhul bir âşık için güzelleşiyorlardı sanki. Yanıbaşlarındaki, göz göze, burun buruna konuştukları bu adamlar, onları çağırıyorlar, elde etmek istiyorlar, tıpkı yakalanması kolay gibi görünen, hemen oracıkta gözüktükleri halde tutulamıyan, ele avuca sığmıyan çevik avları kovalar gibi onları kovalıyor, peşleri sıra koşuyorlardı. Bu geniş plâj öyle bir aşk pazarıydı ki, kimi kendini satıyor, kimi teslim oluyor, kimi okşayışlarının pazarlığını yapıyor, kimi de sadece söz veriyordu.

Bütün bu kadınlar başkalarına verilmiş, satılmış, vadedilmiş vücutlarını şimdi daha başkalarının ikram etmek, onları iştahlandırmaktan başka bir şey düşünmüyorlardı. Dünyanın her yerinde de bunun böyle olduğunu düşündü.

Annesi de onlar gibi davranmıştı. İşte o kadar!.. Onlar gibi mi? — Hayır olamaz! Her şeyde istisnalar, hem de çok, pek çok istisnalar vardır. Etrafta gördüğü bu zengin, çılgın, aşk avcısı kadınların hemen hepsi zevk veya para için eğlenen kadınlardı. Zaten bir sürü işsiz güçsüz kadınların dolaştığı bu plâjlarda evlerine bağlı namuslu kadınlara raslanılmıyordu...

Deniz, kıyıdakileri gitgide şehre doğru kovalıyarak yükseliyordu. Köpüklü oylarla saçaklanan sarı dalgalar karşısında, yer yer kalabalığın iskemlelerini yakalayıp fırladıkları, kaçıştıkları görülüyordu. Tek bir ata koşulmuş seyyar localar da geriliyorlardı. **Plâjm bir ucundan öbür ucuna** kadar uzanan piyasa yerinde, şimdi şık bir halk, itişip kakışarak, iki kol halinde, durmadan sel gibi akıyordu. Pierre, bu itişip kakışmalardan sinirlendi, öfkelendi, kendini dışarı attı, şehre daldı, karnını doyurmak için tarlaları yakın bir gazinoda oturdu.

Kahvesini içtikten sonra, kapı önünde, iki sandalyeyi bitiştirilerek üzerine uzandı, gece uykusunu iyi alamamıştı, ıhlamurun gölgesinde biraz kestirdi. Birkaç saat dinlenip kendine geldikten sonra, vapur saatinin yaklaştığını gördü, uyuklarken üzerine birdenbire bir kırıklık çökmüştü, bitkin bir halde yola koyuldu. Şimdi eve dönmek, annesinden Maréchal'in portresini bulup bulmadığını öğrenmek istiyordu. Bakalım meseleyi önce annesi mi açacaktı, yoksa o mu soracaktı? Eğer yine oğlunun sormasını beklerse, muhakkak bu portreyi göstermemekte gizli bir sebep vardı.

Odasına çıktığı zaman, yemeğe inip inmemeyi düşündü. Çok ısırap çekiyordu, daha üzüntüsü yatışacak kadar olmamıştı. Buna rağmen gene inmeğe karar verdi, tam yemeğe oturulacağı sırada, odaya girdi. Herkes neşe içindeydi, Roland:

— Nasıl bakalım alışverişler ilerliyor mu? diye sordu, her şey yerli yerine yerleşsin, ondan sonra görürüm, dedi.

Karısı:

— Tabii, tabii, yalnız iyi bir şey alabilmek için uzun uzadıya düşünmek lâzım, mobilya işi bizi çok yoruyor.

Bütün gün Jean'la birlikte, mobilya mağazalarını, halıcı dükkânlarını gezmişti. Annesi göze çarpsın diye zengin, şatafatlıca kumaşlar istiyordu. Oğlu, aksine, sade, zarif şeylerden hoşlanıyordu. Her ikisi de nümuneler üzerinde fikir yürütüyor. Annesi, müşterilerin, dâvacıların şatafattan hoşlandıklarını, bekleme salonuna girilince zenginliğin göze çarpması lâzım geldiğini iddia ediyordu.

Jean ise sadece kibar ve zengin müşteri çekmek, sade ve emin zevkiyle zarif insanların gönlünü kazanmak istiyordu.

Bütün gün devam eden münakaşa, sofraya oturulur oturulmaz gene başladı. Roland'ın bu hususta hiçbir fikri yoktu, sadece:

— Bana hiçbir şeyden bahsetmeyin, bitince gidip görürüm, diyordu.

Madam Roland, büyük oğlunun fikrini sorarak:

— Sen ne dersin Pierre? dedi.

Pierre'in sinirleri o kadar bozulmuştu ki, söze küfürle başlamamak için kendini güç tuttu, hiddetini belli eden soğuk bir sesle:

— Ben mi? Tamamen Jean'ın fikrindeyim, zevkte sadeliği, karakterde de doğruluğu severim.

Annesi tekrar:

— Zevksiz, tüccar kafalı bir memlekette oturduğumuzu düşün.

Pierre:

— Ne çıkar? budalalara uymak için bu bir sebep mi? Hemşerilerim hayvan veya ahlâksızsa, ben de mi onlar gibi o'acağım? Bir kadın komşularının sevgilisi var diye baştan çıkmaz ya!

Jean gülmeğe başladı:

— Bir ahlâkçının vecizelerinden alınmışa benziyen misaller getiriyorsun.

Pierre cevap vermedi. Ana oğul tekrar kuşaqlardan, koltuklardan bahsetmeğe başladılar.

Onları şimdi, yine, sabahleyin Trouville'e gitmeden önce annesini süzdüğü şekilde süzüyor, onlara bir yabancı göziyle bakıyordu; birdenbire kendini hiç tanımadığı bir ailenin yanına düşmüş gibi hissetti.

Bilhassa babası zihnini kurcalıyor. Bu her şeyden memnun, bön, şişman adam onun babası mıydı? Bu nasıl olur, Jean ona zerre kadar benzemiyor ki...

Demek bu ailesi ha!... İki günden beri sanki meçhul, kötü bir e', bir ölünün eli, bu dört insanı birbirine bağlayan bütün bağları birer birer çekip koparmıştı. Her şey bitmişti, kırılmıştı. Artık onun için ne anne vardı, ne kardeş. Zira annesini, oğul kalbinin muhtaçolduğu hürmet, şefkat dolu bir hisle sayamıyacağı için, sevebilecekti. Kardeşine gelince, o da bir yabancının oğluydu. Kala kala bir babası, bir bu şişman adam kalıyord.

du, onu da bir türlü sevmiyordu, ne yapmış, elinde değildi.

Birdenbire:

— Ha, anne o portreyi buldun mu? diye sordu.

O, hayretle gözlerini açarak:

— Hangi portreyi? dedi.

— Marécha'nın portresini.

— Şey... ha evet... bulamadım ama yerini biliyorum.

Roland:

— Ne o? diye sordu.

Pierre:

— Maréchal'ın küçük bir portresi: bir zamanlar Paristeyken salonumuzda dururdu. Jean'a verilirse sevinir diye düşündüm de...

Roland:

— Evet, evet, iyice hatırlıyorum, hattâ geçen hafta onu gene gördüm, annen kâğıtlarını düzeltirken çekmecesinden çıkardı, ya perşembe, ya cuma idi, hatırladın değil mi Louise? Hattâ onu çekmecenin birinden alıp, yakmamış olduğun mektuplarla birlikte sandalyenin üzerine koymuştun, ben de o sırada tıraş oluyordum, değil mi? Şaşılacak şey, bu portre Jean'ın miras meselesi ortaya çıkınadan birkaç gün önce eline geçmişti, ama ben peşin duygulara filân inanan bir adam olmadığım için, böyle şeylere aldırmam.

Mada'n Roland gayet sakin:

— Evet, evet, nerede olduğunu bildim, şimdi gider getiririm, dedi.

Demek yalan söylemişti; hattâ bu sabah, bu küçük resmi soran oğluna: “İyi bilmiyorum, belki çekmecededir.” dediği zaman da yalan söylemişti. Birkaç gün önce görmüş, eline almış, seyretilmiş, sonra da, yine ondan gelme mektuplarla beraber gizli çekmecesine tekrar kapamıştı.

Pierre, yalan söyleyen annesine baktı. Uzun zaman farkında olmıyan ve nihayet çirkin bir ihaneti yakalayan bir adam kıskançlığıyla, o mukaddes sevgisi çalınmış, aldatılmış bir evlâdın delice öfkesiyle ona baktı. Öz evlâdı olan o, şayet kocası yerinde olsaydı, onu bileklerinden, omuzlarından, saçlarından yakalayıp yere çarpar, döver, tepeler, gebertirdi. Halbuki şimdi hiçbir şey söylemesine, hiçbir şey yapmasına, hiçbir şey göstermesine, hiçbir şeyi açığa vurmasına imkân yoktu. Çünkü oğluydu, hem kendisi niçin intikam alsın, aldatılan kendisi değildi ki...

İyi ama annesi onun sevgisine, mukaddes saygısına hizmet etmişti. Tekmil anneler gibi o da oğluna karşı lekesiz kalmağa mecburdu. Âdetâ kine varan öfkesinin sebebi de, annesinin babasından ziyade kendisine karşı suçlu bulunmasıydı.

Erkekle kadın sevgisi, iki tarafın rızasıyla yapılmış öyle bir akittir ki, zayıf gösteren ancak ihanetle itham edilir. Ama kadın, ana olunca tabiat ona bir soyu teslim ettiği için, vazifesi büyümüş sayılır. Artık kötülük etti mi, bir alçak, bir ahlâksız, bir rezil olur.

Roland, likörünü yudum yudum içmek için gene her akşamki gibi bacaklarını masanın altına uzatarak dedi ki:

— Biraz gelirin oldu mu, hiçbir iş yapmadan yaşamak hiç de fena bir şey değil... Artık Jean, bize şimdi fevkalâde ziyafetler verecek, ama arasında mideme dokunacakmış, varsın dokunsun, vız gelir...

Sonra karısına dönerek:

— Yemeğini bitirdin, haydi canım git şu portreyi getir, onu tekrar görmek benim de hoşuma gidecek.

Karısı kalktı, bir mum aldı ve çıktı. Pierre'e pek uzun geldi ama aslında üç dakika bile sürmemişti, annesi gülümsüyerek e'inde küçük yaldızlı bir çerçeve olduğu halde içeri girdi:

— İşte, çabuok buldum, dedi.

Resmi ilkin doktor aldı, uzaktan tutarak tetkik etti. Sonra annesinin kendisine baktığını hissedince, mukayese için gözlerini ağır ağır kardeşine çevirdi. Hiddete kapılarak az kalsın: "Bak hele, bu resim Jean'a benziyor." diyecekti. Bu ağır sözleri sarf etmeğe cesaret edemedi, ama Jean'la bu resmi öyle mukayese etti ki, maksadını açıkça anlattı.

Muhakkak ki her ikisinde müşterek olan âlâmetler vardı: sakal, alın aynıydı, ama "İşte baba bu, oğul da bu." diyecek kadar göze çarpar bir şey yoktu; daha ziyade bir aile havası, aynı kandan gelmenin yakınlığı vardı. Pierre asıl hükmünü, bu benzerlikten sonra değil de, annesinin

ayağa kalkıp, sırtını dönüp, ağır hareketlerle şekerle likörü dolaba kapar gibi gözükmekten sonra verdi. Annesi oğlunun her şeyi bildiğini, hiç o mazsa şüphelendiğini anlamıştı.

Roland:

— Ver şunu bana, diyordu.

Pierre resmi uzattı, babası iyi görebilmek için mumu yaklaştırdı, sonra müşfik bir sesle:

— Zavallı oğlan! Onu tanıdığımız zaman böyleydi ha! hey Allahım, seneler nasıl geçiyor! O zamanlar pek yakışıklıydı canım! Öyle hoş halleri vardı ki, değil mi Louise?

Karısı cevap vermeyince, o tekrar:

— Ne değişmeyen bir mizacı vardı hele! Onu as'a suratlı görmedim. İşte her şey bitti, ondan eser kalmadı... Jean'a ne bıraktıysa o kaldı... Doğrusu sonuna kadar sadık ve iyi bir dost olduğunu kimse inkâr edemez. Ölerken bile bizi hatırladı.

Jean portreyi almak için elini uzattı, birkaç dakika seyrettikten sonra esefle:

— Ben onun bu halini hiç bilmiyorum, ancak beyaz saçlı halini hatırlıyabiliyorum, dedi.

Resmi annesine uzattı, o da endişe içinde kısaca bir göz attıktan sonra tabii bir sesle:

— Jean, mirasçısı olduğun için, bu resim senin sayılır yavrunu. Onu yeni apartmanına götürürüz.

O sırada salona geçiliyordu, annesi resmi eski yerine, şöminenin üzerine, saatin yanına koydu.

Roland, piposunu dolduruyordu. Pierre'le Jean da sigaralarını yaktılar. Umumiyetle biri ayakta, dolaşarak içer, öteki de bacaklarını çaprazlama uzatarak bir kanepeye gömülür, tütürürdü. Babaya gelince, o da sandalyeye ata biner gibi oturur, şömineye doğru tükürmeğe başlardı.

Madam Roland da, üstünde lâmba yanmıyken küçük bir masanın yanındaki alçacık iskemlede ya iş işler, ya örgü örür, yahut da çamaşırlara marka yapardı.

Bu akşam da Jean'ın odasına asacağı bir kanepi işi haliye başlıyordu; başlangıcı çok dikkat isteyen karmaşık ve güç bir işti bu. Öyle olduğu haldeilmekleri sayan gözü vakit vakit, ölen dostunun saate dayalı küçücük resmine kayıyordu.

Eller arkada, ağızda sigara, dört beş adımda daracık salonu bir baştan öbür başa aşan doktor, her defasında annesiyle göz göze geliyordu. Sanki birbirlerini gözetliyorlardı. Aralarında bir mücadeleye bağlanıyordu. Acı, dayanılmaz bir sıkıntı, Pierre'in içini yiyor, bir taraftan bu acıyla kıvrı-mıyor, bir taraftan da: "Anladığımı biliyorsa şu anda ıstırap çekmesi lâzım!" diyerek ferahlıyordu. Ocak başına her bir gelişinde, sabit bir fikrin zihnini sardığını belli edebilmek için, Maréchal'in resmi önünde birkaç dakika duruyor, kumral yüzünü seyrediyordu. Avuç içi kadar bu küçücük portre bu eve, bu aileye girmiş kötü, korkunç, canlı bir kimseye benziyordu.

Birdenbire sokak kapısının zili çaldı, her zaman pek sakin olan madam Roland ilkinince, doktor, annesinin sinirlerinin ne kadar bozuk olduğunu gördü. Annesi: “Madam Rosémilly olmalı.” dedi. Endişe dolu gözleri bir kere daha gömineye ilişti.

Pierre, annesinin korkusunu, ıstırabını anladı, yahut ona öyle geldi. Kadınların gözleri keskin, zekâları uyanık, düşünceleri vesveseli olur. Misafir içeri girer girmez, daha ilk bakışta, bu küçücük yabancı resmi fark edecek ve belki de Jean’la bu resim arasındaki benzerliği keşfedecek, o zaman da her şeyi öğrenip, anlayacaktı. Pierre, birdenbire bu yüzkarasından müthiş korktu tam kapı açılırken döndü, babasıyla kardeşi görmeden küçük resmi aldı saatin arkasına kaydırды.

Annesiyle yeniden göz göze geldi; bu gözler ona değişmiş, allak bullak olmuş, korkunç gözüktü.

Madam Rosémilly:

— Günaydın, sizlerle çay içmeğe geldim, diyordu.

Etrafındakiler hatırını sormağa, ağrılatmağa çalışırken, Pierre, açık kalmış kapıdan çıktı gitti. Gittiğini fark edince herkes şaşırды. Jean genç dulun alınmasından korktu, canı sıkıldı:

— Ne yabani şey! dedi.

Madam Roland:

— Canım ona pek bakmayın, bugün biraz hastaca, zaten Trouville gezintisinden de yorgun düşmüş...

Roland:

— Ne olursa olsun, yabaniliğın âlemi var mı? Bu bir sebep mi?

Madam Roland işi düzeltmek istiyerek:

— Yok canım, İngilizvari ayrıldı. İnsan kalabalıktan kurtulmak istedi mi dâima böyle davranır.

Jean:

— Yo! kalabalıktan kurtulmak için olur ama, ailesinin içinde insan böyle İngilizvari hareket etmez; zaten bu hal kardeşime birkaç günden beri ârız oldu, dedi.

VI

Roland'larda bir iki hafta hiçbir hâdisе olmadı. Babası balığa çıkıyor, Jean, annesinin yardımıyla yeni evine yerleşiyor. Pierre de, asık suratiyle, ancak yemeklerde gözüküyordu. Babası bir akşam ona:

— Yahu kaç gündür farkındayım, cenaze çıkmış gibi nedir bu suratın? deyince, doktor:

— Dünya sanki başıma yıkılmış gibi üzerimde bir ağırlık var, diye cevap verdi.

Adamcağız buna bir mâna veremedi, üzülerek:

— Ama artık çok oluyorsunuz. Bu devlet kuşu konalıdan beri, herkesin keyfi kaçtı, gören başımıza bir felâket geldi, birini kaybettik sanacak!...

Pierre:

— Evet, birini kaybettim, dedi.

— Sen mi? kimi?

— Ah! çok sevdiğim birini, tanımazsın.

Roland, oğlunun hafifmeşrep bir kadınla seviştiğini sanarak:

— Bir kadın, değil mi?

— Evet, bir kadın.

— Öldü mü?

— Hayır, keşke ölse, onu kaybettim.

— Ya!

Hâç beklenmedik bir sırada, oğlunun böyle annesinin karşısında, acayip bir şekilde sırrını dökmesi, ihtiyarın tuhafına gitti. Üzerinde fazla durmadı. Çünkü bu gibi işlere üçüncü bir şahsın karışmasını doğru bulmazdı.

Madam Roland işitmemezlikten geldi, hasta gibiydi, sapsarı kesilmişti. Hattâ kocası onun birkaç kere böyle oturduğu yerde yıkılır gibi olduğunu, nefes nefese soluduğunu görmüştü, şaşkıncıydı:

— Seni fena görüyorum Louise, Jean'ı yerleştireyim diye kendini helâk ettin... Dinlen biraz yahu! Oğlanın işi acele değil ya! Nasıl olsa zengin artık...

Karısı cevap vermedi, başını salladı. Rengi o kadar sararmıştı ki, Roland gene:

— Karıcığım bu böyle olmaz, kendine bakmalısın.

Sonra oğluna dönerek:

— Annenin hasta olduğunu görmüyor musun yahu? Muayene etmek de mi aklına gelmedi?

Pierre:

— Hayır, ben onda bir şey görmüyorum...

Roland kızdı:

— Allahın be'âsı! Kör müsün be. Annenin hastalığını fark edemedikten sonra, senin doktorluğun kaç para eder! Bak işte, nah bak... İnsan geberse farkına varmayacaktır.

Madam Roland solumağa başladı, o kadar sararmıştı ki kocası:

— Yahu kadına fenalık geliyor! diye haykırdı.

— Yok, yok... bir şey değil, geçer.

Pierre, yanına yaklaştı, gözlerini dikerek:

— Canım ne oluyorsun? dedi.

O, hafif hafif, telâşlı bir sesle:

— Hayır, hayır, vallahi bir şeyim yok... dedi.

Roland, sirke getirmeğe gitti; döndüğü zaman şişeyi uzatarak:

— Al... ne duruyorsun, yatıştırmağa çalış... kalbini dinledin mi bari?

Pierre, nabzını tutmak için eğilince annesi elini öyle bir çekiş çekti ki, eli yanındaki iskemleye çarptı.

Pierre soğuk bir ses'e:

— Hadi hastasın, bırak da bakayım, deyince kolunu uzattı, ateş içindeydi, nabızı muntazam değildi, fazla atıyordu.

Pierre:

— Sahi, oldukça ehemmiyetli, teskin edici şeyler lâzım, bir reçete yazayım, dedi.

Kâğıda eğilmiş bir şeyler yazarken, annesinin soluduğunu, sık sık nefes aldığını işitti, döndü, baktı, annesi ellerini yüzüne kapamış ağlıyordu.

Roland çılgına dönmüştü:

— Louise, Louise nen var? Ne oluyorsun canım? diye soruyordu.

Madam Roland cevap veremiyordu, sanki çok derin ve acı bir keder içindeydi. Kocasını yüzünden ayırmak istedi.

— Hayır, hayır, hayır, diyerek bırakmadı.

Roland oğluna dönerek:

— 'Nesi var acaba? Onu hiçbir zaman böyle görmemiştim.

Pierre:

— Bir şey değil, küçük bir sinir buhranı, dedi.

Annesinin böyle işkence çektiğini gördükçe, sanki içi ferahlıyordu; bu ıstırap, içindeki intikam hissini azaltıyor, anesinin yüzkarasını sanki hafifletiyordu. Onu, vazifesini hakkıyla yapmış bir yargıç göziyle seyrediyordu.

Annesi birdenbire kalktı, ansızın kapıya doğru öyle bir sırıyış fırladı ki, tutabilene aşk olsun. Koşa koşa gitti, odasına kapandı.

Roland'la doktor karşı karşıya kalınca, Roland:

— Sen buna bir mâna verebildin mi? diye sordu.

Doktor:

— Evet, dedi, bu ekseriya annemin yaşındaki kadınlarda görülen basit bir sinir hastalığıdır. Belki daha buna benzer birçok buhranlar geçirecek.

Gerçekten annesi hemen hemen her gün buna benzer buhranlar geçirmeğe başladı. Bu acayip, bilinmiyen hastalığın sırrı, sanki Pierre'in elindeydi. Bir tek kelimeyle buhranı davet edebiliyordu. Yüzünün ifadesinden sükûnet anlarını

kolluyor ve bir an için yatışan bu acıyı bir cellât kurnazlığıyla bir tek kelime savurarak yeniden uyandırabiliyordu.

Onun kadar, o da ıstırap çekiyordu; onu sevedemediği, ona hürmet edemediği, işkence ettiği için fevkalâde acı duyuyordu. Bu, kadında, bu ana kalbinde açtığı, kanlı yarayı iyice destekten sonra, onu bir kere daha ümitsiz, sefil gördükten sonra, alıp başını şehre gidiyordu; fakat annesinden bu şekilde nefret ettiği, onu ezip çiğnediği için öyle üzüliyor, öyle azap duyuyor, merhamet damarları o kadar kabarıyordu ki, artık bu işe bir son vermeyi, kendini denize atıp yok etmeği istiyordu. Ah! keşke affedebilseydi, ama bunu yapmak elinden gelmiyordu. Çünkü bir türlü unutamıyordu. Bari işkence etmese! Bu da elinde değildi, kendisi de ıstırap içindeydi. Yemek saatlerinde, eve dönerken, yumuşak davranmağa karar veriyor, ama bir zamanlar o kadar doğru, açık kalbli olan annesinin bakışlarını şimdi kuşku içinde, korkak, şaşkın görür görmez, dudaklarının ucuna gelen haince cümleleri istemiye istemiye sarf ediyor, onu yaralıyordu.

Sadece ikisinin bildiği bu alçakça sır yüzünden, annesine diş biliyordu. Damarlarında sanki şimdi zehirli bir kan dolaşıyor, kuduz bir köpek gibi, ısırarak istiyordu. Onu durmadan yaralayıp paralamak için artık hiçbir engel yoktu; Jean, vaktini hemen hemen her gün yeni apartmanda geçiriyor, eve ancak akşamları yemeğe, yatmağa dönüyordu. Kardeşinin acı sözlerini, zorbalıklarını sık sık

fark ediyordu, ama bunu kıskançlığına hamlediyordu. Haddini bildirmeyi, günün birinde güzel bir ders vermeyi düşünüyordu; zira bitip tükenmeyen bu sahnelerden sonra, artık aile hayatı çekilmez bir hale gelmişti. Fakat şimdi ayrı yaşadığı için, bu çeşit kabalıklardan, o kadar müteessir olmuyordu; sükûneti sevdiği için, sabrediyordu. Para zaten başını döndürmüştü, menfaati olmayan şeylere kulak asmıyordu, zihnini ufak tefek şeylerle yoruyordu; caketin veya fötr şapkanın biçimi, yahut kartvizitlerin boyları onu saatlerce oyalıyordu. Evine ait şeylerle, en ufak teferruatına kadar bıkmadan uğraşıyordu; odasındaki çamaşır dolabının raflarına konacak tahtalardan, hola yerleştirilecek portmantodan, eve habersiz kimse girip çıkmasını diye konacak elektrik zillerinden, hâsılı her şeyden teker teker bahsediyordu.

Yeni evine yerleşmesi şerefine, Saint-Jowin'e bir kır gezintisi yapılması kararlaştırılmıştı. Dönüşte yemekten sonra Jean'ın evine gidilip çay içilecekti. Roland, deniz yoluyla gidilmesini istiyordu, ama yol epeyce uzundu, bir de rüzgâr tersine esti mi, artık ne zaman varılacağı kestirilemezdi. Onun için bundan vazgeçildi, bir araba kiralandı. Öğle yemeğini orada yiyebilmek için saat ona gelmeden yola çıkıldı. Normandiya kırları boyunca uzanan geniş tozlu yolun etrafı ârizalı yaylalarıyla, ağaçlarla çevrili çiftlikleriyle, ucsuz bucaksız bir parka benziyordu. Tırıs giden iki at koşulmuş arabada oturan Roland'larla, ma-

dan Rosémilly ve kaptan Beausire susmuşlardı, hepsi de tekerleklerin gürültüsünden bunalmış, toz bulutundan da gözlerini açamaz hale gelmişlerdi.

Hasat zamanıydı. Koyu yeşil yoncalarla, çiğ yeşil pancarların yanında, sarı başaklar kırları altın gibi, sarı bir ışıkla aydınlatıyordu. Üzerlerine dökülen güneşin ışıklarını sanki içmişlerdi. Tarlalar yer yer biçiliyordu; oraklarla biçilen tarlalarda bir sürü insanlar kanad biçimi kocaman orak yüzlerini yere sürtercesine gezdirerek, iki tarafa yalpa ediyorlardı.

İki saatlik bir yürüyüşten sonra, araba sola saptı, eski zamanlardan kalma, çürük çarık, kasvetli bir enkaz yığını halini almış, ama hâlâ dönmekte devam eden, bir yel değirmeninin yanından geçti, sonra güzel bir bahçeye girerek oranın en meşhur misafirhanesi olan şık bir evin önünde durdu. Güzel “Alphonsine” diye anılan otelin sahibesi gülümsüyerek kapının önüne çıktı, arabanın yüksek basamaklarından inmeğe çalışan bayanlara elini uzattı.

Elma ağaçlarıyla gölgelenmiş yeşilliklerin kenarında, tente altında Etretat’dan gelen bir sürü Parisli yabancılar daha şimdiden yemeğe oturmuşlardı.. içerden sesler, kahkahalar, çatal bıçak gürültüleri geliyordu.

Bütün salonlar doluydu, içerideki odalardan birinde yemeye mecbur oldular. Roland birdenbire duvara asılı olan teke ağlarını gördü:

— A... a... burada teke mi avlanıyor?

Beausire:

— Tabii! Hattâ burası bütün sahilin en çok teke bulunan yeridir, diye cevap verdi.

— Vay canıma! Yemekten sonra bir gitsek!

Denizin çekilme saati tam üçte olduğundan öğleden sonra herkesin kayalıklarda teke avıyla vakit geçirmelerine karar verildi.

Ayaklar suya gireceği için, kan tepeye hücum etmesin diye, hafif yediler. Zaten iştahlarını, dönüş için ısmarladıkları akşam yemeğine saklamışlardı.

Roland sabırsızlanıyor, yerinde duramıyordu. Bu ava mahsus hususi fileler satın almak istiyordu; bunlar kırlarda kelebek avı için kullanılan ağlara çok benzerdi! Bunlara “lanet” denir; uzun bir sopanın ucuna yuvarlak tahta bir çember tutturulmuş, bu çembere de birçok file torbalar bağlanmıştır. Alphonsine her zamanki güler yüziyle onlara bunlardan birer tane verdi. Sonra da kadınların elbiselerini ıslatmamaları için, oracıkta uyduruverdikleri kıyafet için lüzumlu olan eteklikleri, kâhın yün çorapları ve bez pabuçları verdi. Erkekler de kunduralarına çıkararak ayak-kabırcıdan eski pabuçlar, takunya'lar satın aldılar.

Fileler omuzda, küfeler sırtta, yola koyuldular. Madam Rosémilly bu kıyafetiyle pek sevimliydi, bu görülmemiş serbest köylü hali ona çok yakışmıştı.

Kayalıklarda rahat rahat koşup sıçraması için Alphonsine'in verdiği eteklik ağından ilâştirilerek zarif bir şekilde yukarıya doğru sıvanmıştı, ayak bilekları ve baldırlar, o ufak tefek çevik

sağlam kadınlara has sıkı baldırlar, meydana çıkmıştı. Beden boldu, her çeşit harekete müsaitti. Başına da sarı hasırdan geniş kenarlı kocaman bir bahçıvan şapkası geçirmişti. Bir kenarı ılıgın sapiyle tutturularak kaldırılan bu şapka ona mağrur bir silâhşor edası veriyordu.

Jean mirasa konalıdan beri, onunla evlenip evlenmeyeceğini her gün kendi kendine soruyordu. Her görüşte onunla evlenmeğe niyet ediyor, ama yalnız kalınca daha karar vermenin sırası değil, düşünmeli diyordu. Kadın, şimdi Jean kadar zengin değildi, ancak on iki bin franklık bir geliri vardı, ama Havre bölgesinde çift çuhuk ve arazi sahibiydi, ileride bunlar çok para edecekti. O halde serveti hemen hemen onu iki kadardı. Üstelik genç dul pek hoşuna gidiyordu. O gün, önden yürüyüşünü seyrederken: "Hadi 'canım, artık karar vermeliyim, ondan daha iyisini bulacak değilim ya." diye düşünmüştü.

Kasabadan kayalıklara doğru inen küçük bir vâdiyi takibettiler. Vâdinin nihayetindeki kayalıklar seksen metre kadar yükseklikten denize hâkimdi. Uzakta, sağdan soldan yeşil sahillerin çerçevelediği üçgen şeklindeki büyük su birikintisi güneşin ışığı altında gümüş mavisi bir renk almıştı, uzakta güçbelâ fark edilen bir yelkenli de sinek kadar ufak görünüyordu.

Işık dolu gök, suyla öyle kaynaşmıştı ki, birinin nerede başladığı, ötekinin nerede bittiği fark edilemiyordu. Erkeklerin önünde giden kadınla-

rın korseli endamları bu berrak ufukta bütün çıplaklığıyla beliriyordu.

Jean, parlıyan gözlerle madam Rosémilly'nin uçar gibi önünde giden narin topuklarını, incecik bacaklarını, kıvrak kalçalarını, çapkınca giydiği kocaman şapkasını seyrediyordu. Bu gidiş arzularını ateşliyor, tıpkı sıkılğan ve mütereddit insanlarda olduğu gibi, onu birdenbire katî kararlar vermeğe sevk ediyordu. Ilık havaya karışan deniz, saz, yonca, ot ve yosun kokuları başını döndürerek onu büsbütün çileden çıkarıyor, her adımda, her saniyede genç kadının kıvrak endamına baktıkça dâ cüreti bir kat daha artıyordu. Artık tereddüdetmiyecekti, sevdiğini, evlenmek istediğini kendisine söyleyecekti. Başbaşa kalmalarını kolaylaştıracak olan bu av gezintisi pek işine yarıyacaktı; ayaklarını berrak suya daldırarak yosunların arasında kaçışan tekelerin upuzun bıyıklarını seyretmek, bir taraftan da aşktan bahsetmek ne hoş bir şey olacak doğrusu, aşktan bahsetmek için bu güzel yer hoş bir dekor teşkil edecekti.

Küçük vâdinin sonuna, uçurumun kenarına geldikleri zaman kayalıklar boyunca uzanan küçük bir sırt gördüler. Yere yuvarlanmış, devrilmiş, üstüste yığılmış kocaman kayalar hemen hemen sahilin yarısına kadar denizle dağın eteği arasında inişli yokuşlu otluk bir vâdi teşkil ediyordu; ta eski zamanlardan kalma çöküntülerin meydana getirdiği bu vâdi güneye kadar göz alabilirdiğine uzanıyordu. Çalı çırpı dolu uzun saha

üzerindeki volkan birikintileri, sarp kayaların beyaz duvarları, bütün bunlar vaktiyle Okyanusa bakan büyük bir şehrin harabelerini hatırlatıyordu.

Madam Rosémilly durarak:

— Ne güzel, dedi.

Jean ona yetişmişti; kayalar üzerine yontulmuş dar merdivenleri inebilmesi için heyecan içinde elini ona uzattı. İkisi önden yürüyorlardı; arkalarından, Beausire kısacık bacakları üzerinde dikilerek, uçuşumun karşısında şaşırıp kalan madam Roland'a kolunu uzatıyordu.

En arkadan da Roland'la Pierre geliyordu. Başı döndüğü için oturarak kendini merdivenlerden koyuveren babasını, doktor âdeta sürüklemek zorunda kalmıştı.

Önden inen gençler, hızlıca yürüyorlardı; kurumuş vâdinin ortalarına doğru dinlenme yeri teşkil eden tahta bir sıranın yanına geldikleri zaman, birdenbire kayaların arasından küçücük bir delikten fışkıran bir su gördüler, su önce kendi kendine oyduğu tekne biçiminde bir havuza akıyor, oradan da iki kadem yükseklikten bir çağlıyan gibi etrafa dökülüyor, yosunların halı gibi kapladığı yola doğru iniyor, nihayet çöküntülerin biriktiği ovada, böğürtlenlerle otlar arasında kayboluyordu.

Madam Rosémilly:

— Ah ne kadar susadım! dedi.

Ama nasıl içecekti? Avucuna almağa çalışıyor, ama sular parmaklarının arasından akıp gidiyor.

du. Jean, yolun önüne taş koymağı düşündü. Böylece madam Rosémilly dudaklarını kaynağa değdirip su içmek için diz çöktü. Başını kaldırdığı zaman yüzünü, saçını, kirpiklerini, göğsünü pırıl pırıl yanan binlerce su damlacıkları sarmıştı. O sırada Jean ona doğru eğilerek, hafif bir sesle:

— Ne kadar da güzelsiniz! dedi.

Kadın, tıpkı bir çocuğu azarlar gibi bir tavır takınarak:

— Gevezeliği bırakınız, dedi.

Bunlar birbirlerine söyledikleri ilk aşk sözleriydi.

Jean, iyiden iyiye şaşırmış bir halde:

— Hadi, dedi, onlar yetişmeden biz kaçalım.

Gerçekten biraz arkadan geliyorlardı. Beau-sire, madam Roland'ın elinden tutmuş, gerisini geriye yürüyor, onu indirmeğe çalışıyordu; biraz ötede, daha uzakta, Roland tıpkı bir kaplumbağa gibi kış üstü oturmuş, ayakları, dirsekleri üzerinde sürtünerek kaymakta devam ediyor, Pierre de onu kolhiyarak peşi sıra geliyordu. Artık yol pek taşlık değildi, vaktiyle dağlardan yuvarlanan iri kayalarla çevrilmiş bir bayır üzerindeydi. Madam Rosémilly ile Jean koşmağa başladılar, çok geçmeden çakılığa geldiler, oradan da kayalara vardılar. Deniz otlarıyla kaplı, uzun ve dümdüz uzanan bu saha, pırıl pırıl yanan bir sürü su birikintileriyle doluydu. Deniz açık ve koyu yeşil yosunlarla dolu bu yapışkan ovadan epeyce uzaklara çekilmişti. Jean suya girmek için paçalarını,

kollarını sıvadı ve: “Hop!” diyerek rasladığı ilk su birikintisine atladı.

Biraz evel girmeğe karar verdiği hâlde kaypak otların üzerinde vira kaydığı için şimdi daha ihtiyatlı davranan genç kadın ürkek adımlarla daracak suyun etrafında dönüyordu.

— Bir şey görüyor musunuz? diye sorunca o:

— Evet suya akseden yüzünüzü görüyorum, diye cevap verdi.

— Sadece onu görüyorsanız, avınızdan hayır yok.

Jean yumuşak bir sesle:

— Ben bunu bütün avlara değişirim! deyince, kadın güldü:

— Bir deneyin bakın, ağnızın arasından nasıl kayacak.

— Ama, isteseydiniz...

— Ben şimdilik sizin sadece teke avınızı seyretmek istiyorum...

— Çok zalimsiniz. Daha öteye gidelim, burada bir şey yok.

Kaypak kayalar üzerinde yürüyebilmesi için Jean ona elini uzattı. Kadın biraz çekingen bir tavırla ona yaslanıyordu; Jean'ın içinde gittikçe büyüyen o dert patlak vermek için sanki bugünü beklemişti, birdenbire coştı, içini bir iştah, bir arzu sardı.

Biraz sonra daha derin bir yarığın yanına geldiler. Küçükçük bir çatlaktan sızarak, ta uzaklardaki denize kadar çırpına çırpına akan suyun

altında, acayip renkte incecik uzun otlar pembeli yeşilli saçaklar halinde yüzüyordu.

Madam Rosémilly:

— Bakın, bakın, işte bir tane görüyorum, kocaman kocaman bir tane işte oracıkta... diye bağırırdı.

O da gördü beline kadar ıslanmayı göze alarak çukura indi.

Hayvan, ağı görünce uzun bıyıklarını oynatarak ağır ağır gerilemeğe başladı. Jean yakalıya-cağından emin olarak hayvanı yosunlara doğru kovalıyordu. Hayvancağız kuşatıldığını hissedince, âni bir hamleyle ağın üzerinden atladı, havuzu geçti, kayboldu. Heyecanla avı seyreden genç kadın kendini tutamıyarak:

— Ah beceriksiz! diye bağırırdı.

Jean'ın canı sıkılmıştı, şursuz bir hareketle ağı suyun otlarla dolu olan dip tarafına daldırdı. Suyun yüzüne çıkardığı zaman içinde, pırıl pırıl yanan üç tane kocaman teke gördü, gizli yuvalarından rasgele yakalamıştı.

Madam Rosémilly, hayvanların incecik kafalarındaki sivri ve tırtıllı boynuzlarından korkuyor, eline almağa cesaret edemiyordu. Jean muzafer bir eda ile onları alıp kadına ikram etti.

Nihayet almağa niyetlenen Rosémilly, hayvanları parmağıyle sivri bıyıklarının ucundan yakalayarak sepetine birer birer yerleştirdi. Canlı kalabilmeleri için de içine biraz yosun koydu. Sonra pek derin olmıyan bir su birikintisi bularak ürkek adımlarla içine girdi, ayakları buz kesilmişti, ora-

da yalnız başına avlamağa koyuldu. Kurnazdı, becerikliydi, eli hafifti, avcılığa istidatlıydı. Us-taca ağır ağır kovalaması, baskına uğratması, al-datması sayesinde hemen hemen her daldırışında bir sürü hayvan çıkarıyordu, Jean artık bir şey yakalayamıyordu, ama Rosémilly'nin peşini de bırakmıyordu, sürtünerek yanından geçiyor, ona doğru eğiliyor, beceriksizliğinden çok üzölmüş gibi görünüyor, gûyâ öğrenmek istiyordu:

— Ah! bana da öğretin, ne olur bana da öğretin, diyordu.

İkisinin de yüzü dipteki otların berrak bir aynaya çevirdiği suya aksetmişti.

Jean, aşağıdan doğru kendisine bakan bu yü-ze gülümsüyor, bazan da elinin uciyle ona, su-yun üzerine öpücükler gönderiyordu.

Genç kadın:

— Of! ne kadar can sıkıcısınız! İki işi bir-den yapmak olur mu?

Jean:

— İki şey yaptığım yok, ben sadece sizi se-viyorum.

Kadın doğrularak ciddiyetle:

— Deminden beri ne oluyorsunuz Allah aş-kınıza? Çıldırıyor musunuz?

— Hayır çıldırmadım. Sizi seviyorum, niha-yet size bunu söylüyorum.

Baldırlarına kadar çıkan tuzlu suda şimdi ikisi de ayaktaıdı. Islak elleriyle ağlarına dayan-mışlar, dikkatle birbirlerinin gözlerinin içine ba-kıyorlardı.

Kadın, alaylı bir eda ile canı sıkılmış bir halde:

— Şu anda bana bundan bahsetmenizin sırası mıydı, avı bana haram edecek ne vardı? Başka bir gün bulamaz mıydınız?

Jean hafif bir sesle:

— Beni affedin, fakat artık saklıyamazdım, çoktan beri sizi seviyorum, bugün beni öyle sarhoş ettiniz ki aklım başımdan gitti.

O zaman, kadın, birdenbire eğlenceyi bir tarafa bırakıp, bu ciddi mesele üzerinde konuşmağa karar vermiş gibiydi.

— Şu kayaya oturalım, daha rahat konuşabiliriz, dedi.

Yüksekçe olan bu kayaya tırmandılar, güneşe karşı yanyana oturdular, ayaklarını sarkıttılar, iyice yerleştikten sonra, kadın devam etti:

— Sevgili dostum, ne siz çocuksunuz, ne de ben genç bir kızmım. İkimiz de neden bahsedildiğini pekâlâ biliyoruz, bütün hareketlerimizi tartabilecek vaziyetteyiz. Bugün bana ilânı aşk ettiğinize göre, tabii benimle evlenmek niyetinde-siniz.

Jean, vaziyetin böyle açıktan açığa ortaya konacağını düşünmemiştii, saflıklıdı:

— Evet, dedi.

— Annenize babanıza bundan bahsettiniz mi?

— Hayır, sizin razı olup olmayacağınızı öğrenmek istiyordum.

Kadın ıslak elini ona uzattı, o da hararetle elini uzatırken, kadın:

— Ben razıyım. Sizi iyi ve doğru bir insan olarak, tanıyorum, yalnız şunu unutmayın ki, ailenizin de hoşuna gitmek isterim.

— Ne diyorsunuz? Sanıyor musunuz ki annem bir şey sezmedi? Evlenmemizi istemese sizi bu kadar sever miydi hiç?

— Doğru... biraz heyecanlıyım.

Sustular. Jean onun bu kadar heyecanlı, aynı zamanda da bu kadar mâkul olmasına şaşıyordu. Hoş kırıntılar, evet diyen redler, suyun hafif şıpırtısı içinde avla karışık cilveli bir aşk komedyası bekliyordu.

Her şey olup bitmişti, beş on kelimeyle başı bağlanmıştı, kendini evli hissediyordu. Mademki anlaşmışlardı, öyleyse söyleyecek ne kalmıştı. İki si de aralarında bu kadar çabuk geçen bu işlerden şaşırmışlar, hattâ, biraz mahcup bile olmuşlardı, ne yapacaklarını bilmiyorlardı, ne ava devam edebiliyorlar ne de konuşuyorlardı.

Roland'ın sesi onları bu vaziyetten kurtardı:

— Buraya, buraya gelin çocuklar! Gelin de Beausire'i görün, bu oğlan denizde bir şey bırakmadı! diye bağırıyordu.

Hakikaten kaptan pek güzel avlıyordu. Beline kadar suya girmiş, havuzları birer birer doluyordu. Müsait yerleri bir göz alışta kestiriyor, ağının ağır, emin hareketiyle yosunlarla örtülü bütün gizli yerleri araştırıyordu.

Açık kurşuni renkteki güzel şeffaf tekeleri küfesine atmak için sert bir hareketle yakaladığı zaman hayvanlar avucunun içinde titreşiyorlardı.

Madam Rosémilly hayretler içindeydi, mest olmuştu, artık kaptanın peşini bırakmıyordu; onun gibi yapmağa çalışıyor, bu çocukça zevka, yüzen otlar arasındaki bu hayvancıkları toplamak zevkine kendini o kadar kaptırmıştı ki verdiği sözü, hattâ dalgın dalgın peşi sıra gelen Jean'ı bile unutmuştu.

Roland birdenbire:

— Bak hele, madam Roland bize yetişti! diye bağırdı.

Annesi biraz önce Pierre'le plâjda kalmıştı. Çünkü ikisinin de sularda yürümeğe, kayalar üzerinde koşmağa eğlenmeğe hevesleri yoktu, ama başbaşa kalmayı da pek istemiyorlardı. Annesi oğlundan, oğul da annesinden çekiniyordu. Pierre kendinden, kendini tutamayıp gene bir hıznırlık etmekten korkuyordu.

İkisi de çakıl taşları üzerine oturdular.

Güneşin deniz havasıyla serinliyen sıcaklığı altında gümüş renklerle hareleşen mavi suyun ucsuz bucaksız lâtif ufku önünde ikisi de: “Bir zamanlar burası ne hoştu!” diye düşünüyorlardı. Kabalık edeceğini bildiği için madam Roland onunla konuşmağa cesaret edemiyordu. Oğlu da elinde olmuyarak annesine karşı şiddetli davranışını bildiği için ağzını açmıyordu.

Pierre, bastonunun uciyle yuvarlak çakıl taşlarını dürtüyor, karıştırıyor, onlara vuruyordu.

Annesi de dalgın bir halde eline aldığı birkaç çakıl taşını mihanikî bir hareketle ağır ağır bir avucundan öbür avucuna boşaltıyordu. Uzaklarda dolaşan kararsız bakışları birdenbire yosunlar arasında madam Rosémilly ile av avlayan oğlu Jean'a ilişti. Annelik içgüdüsiyle bugün her zamankinden başka türlü konuştuklarını anladı, bütün hareketlerini kolladı, uzaktan onları takibetti. Birbirlerini seyretmek için yanyana suya doğru eğildiklerini, sonra kalblerini açmak için karşılıklı ayakta durduklarını, nihayet birbirlerine söz vermek için kayaya tırmanıp oturduklarını gördü.

Hareketleri iyice belli oluyordu, ufukta sanki tek vücut gibi gözükiyorlardı; gökten, denizden, kayalardan meydana gelen bu geniş boşlukta ilâhî ve mânâlı bir şekil alıyorlardı.

Pierre'in de gözü onlardaydı, birdenbire soğuk bir kahkaha koyuverdi.

Madam Roland yüzünü çevirmeden oğluna:

— Ne oluyorsun canım? dedi.

O, durmadan gülüyordu.

— İstifade ediyorum, deyyus olmağa nasıl hazırlanılır onu öğreniyorum, dedi.

Bu kelime annesinin sinirine dokundu, alındı, hiddetlenerek isyan etti:

— Bu kelimeyi kime sarf ediyorsun? dedi.

— Elbette Jean'a! Onları böyle görmek pek komik!

Annesi heyecanlı, titrek, hafif bir sesle:

— Pierre ah ne zalimsin! Bu kadın doğruluk timsalidir. Kardeşin ondan iyisini bulamaz, dedi.

Pierre, yapmacık, bir gülüşle adamakıllı bir kahkaha salıverdi:

— Vay, vay, vay, doğruluk timsali ha!... Bütün kadınlar doğruluğun ta kendisidir ya.. kocaları da birer deyyus...

Annesi cevap vermeden kalktı, otların arasındaki gizli çukurlardan kayıp düşmeyi, kolunu bacağına kırmayı göze alarak hızla taşlık yokuşu indi; su birikintilerinden koşar gibi atlıyarak hiçbir tarafa bakmadan doğru öbür oğlunun yanına gitti.

Jean, annesinin yak'aştığını görerek:

— Anne, eh razısın değil mi? diye bağırdı.

Annesi "Beni kurtar, beni koru!" der gibi hiçbir şey söylemeden oğlunun kollarına sarıldı.

Jean, annesinin altüst olduğunu görünce heyecan'a:

— Ne kadar sararmışsın! Nen var? dedi.

O, hafif bir sesle:

— Az kaldı düşüyordum, bu kayalar beni korkuttu, dedi.

Jean, annesinin de alâkalanması için av hakkında izahat verdi, yol göstermek için koluna girdi. Annesi onu dinlemiyordu; ama o içini dökcek birini arıyordu, annesini uzağa çekerek hafif bir ses'e:

— Bil bakayım, ne yaptım? dedi.

— Bilmem ki... Ne bileyim ben.

— Bileceksin!

— Nasıl bileyim?

— Öyleyse dinle: madam Rosémilly'ye evlenme teklif ettim.

Annesi cevap vermedi, başı uğulduyordu, kafası o kadar allak bullaktı ki söylenenleri güçlükle anlıyabiliyordu.

— Evlenmek mi? diye tekrar etti.

— Evet, iyi yapmadım mı? Hoş kadın değil mi?

— Evet... çok hoş... iyi ettin.

— O halde, nasıl, razı mısın?

— Elbette razıyım.

— Bunu öyle tuhaf söylüyorsun ki, biri işitse memnun olmadığını sanacak!

— Sahi mi?

— Tabii.

Memnun olduğunu anlattmak için oğlunu kucak'adı, ana şefkatiyle yüzünden gözünden öptü.

Göz yaşlarını sildikten sonra uzaklarda, plâjda, ölü gibi çakıllar üzerinde yüzükoyun serilmiş bir vücut gördü; bu, perişan bir halde düşünceye dalan öteki oğlu Pierre'di.

Küçük Jean'mı aldı, uzaklara, dalgaların yanına götürdü, ve orada oğluyla pek arzuladığı bu evlenme meselesinden uzun uzadıya bahsetti.

Gittikçe yükselen deniz, onları avla meşgul olan ötekilerin yanına kovaladı, sonra hep birden kıyıya çıktılar, uyur gibi yapan Pierre'i uyandırdılar; akşam yemeği pek uzun sürdü, pek çok şarap içildi.

VII

Dönüşte arabada, Jean'dan başka bütün erkekler uyukluyordu. Beausire ile Roland'ın ikide bir düşen başını yanındakiler itip kakınca hepsi doğrularak horultuyu kesiyorlar, gözlerini açıyorlar, sonra yavaşça "Ne güzel hava!" deyip bu sefer öbür tarafındakinin omuzuna çullanıyorlardı.

Havre'a girdikleri zaman bitkinlikten öyle derin bir uykuya dalmışlardı ki, zorla silkinip ayıldılar. Hattâ Beausire, Jean'ın evinde hazırlanan çayı bile reddetti. Onu kapıdan evine bırakmağa mecbur kaldılar.

Genç avukat, yeni evinde ilk defa bu gece yatacağı; bu akşam nişanlısına oturacakları evi göstereceği için, içini birdenbire çocukça bir sevinç kapladı.

Madam Roland, çayı kendi eliyle hazırlayıp ikram edeceği için hizmetçiyi erkenden savmıştı, yangından korkar, hizmetçileri geç vakte kadar bekletmek istemezdi.

Evinin, oğlundan, amelelerden ve kendinden başka daha kimsecikler görmemişti. Güzelliğine herkesin şaşırmasını, hayran olmasını istiyordu.

Kapıdan içeri girince Jean misafirlerden biraz beklemelelerini rica etti, mumları, lâmbaları yakacaktı. Madam Rosémilly'yle babasını, karde-

şini karanlıkta bıraktı. Biraz sonra iki kamadlı kapıyı ardına kadar açarak: “Girin!” diye seslendi.

Lüks lâmbanın aydınlattığı camekânlı salonun renkli camlarını palmiyeler, kauçuk ağaçları, çiçek saksıları örtmüştü. Bütün bunlar ilk bakışta insana bir tiyatro dekoru hissini veriyordu. Herkes bir an için şaşırdı. Roland bu ihtişama hayran oldu, hafif bir sesle “Vay canına!” diye mırıldanırken bu fevkalâde manzarayı alkışlamak ihtiyacını duydu.

Sonra birinci küçük salona girildi. Koltuklar sırmalı kumaşlarla döşenmişti. Çok sade olan büyük müşavere odası da açık pembe renkte döşenmişti. Bu oda da pek muhteşemdi.

Jean, kitap dolu masanın önüne, koltuğa oturdu, ciddî ve biraz yapmacıklı bir sesle:

— Evet hanımefendi, kanunlarımızın metinleri sarihdir, anlaşmamız mucibince üç aya varmadan ele aldığımız işin iyi bir neticeye varacağından katiyetle eminim.

Jean, madam Roland’a bakan ve gülümsiyen madam Rosémilly’yi seyrediyordu. Annesi madam Rosémilly’nin elini avucunun içine alarak sıktı.

Jean, memnun bir halde tıpkı bir mektep öğrencisi gibi sıcıryarak:

— Ses ne güzel aksediyor, müdafaa için bu salon mükemmel değil mi? dedi, sonra nutuk söyler gibi:

— Bay yargıçlar, sizden rica ettiğimiz beraet kararını, sizler sadece insanlık adına her türlü

acıya karşı içten gelen iyilik duygusu adına verseydiniz, o zaman merhametinize, insanlık ve babalık hislerinize başvururduk. Ama bizim nazarrımızda sadece kanun vardır. Huzurunuzda sadece kanuna başvurmak istiyoruz.

Pierre evi seyrediyordu, onun da böyle bir evi olabilirdi. Kardeşini, akılsız ve pek budala buluyor, delişmenliklerine sinirleniyordu.

Madam Roland sağdaki kapıyı açarak:

— İşte yatak odası, dedi.

Bu odayı annelere has bir sevgiyle süslemişti. Duvarlara kaplanan kumaş, eski Normandiya keteni taklidi bir çeşit “Rouen” baskasıydı. XV. Louis devrine ait desenler — ağız ağıza vermiş bir çift güvercin, üzerinde bir çoban kızı bulunan bir madalyonu kapatıyorlar — duvarları, perdeleri, yatağı, koltukları hem süslüyor hem de kır evleri gibi sevimli kılıyordu.

Madam Rosémilly odaya girer girmez biraz ciddileşerek:

— Ah ne hoş! dedi.

Jean:

— Hoşunuza gitti mi? diye sordu.

— Fevkalâde, dedi.

Jean:

— Bilseniz ne kadar seviniyorum, dedi.

İtimat, sevgi dolu gözlerle ikisi de birbirlerine baktılar.

Zifaf odası olacak olan bu odadan madam Rosémilly biraz utanıyor, sıkılıyordu. İçeri girerken yatağın çok geniş, tam mânasıyle bir karı

koca yatağı olduğunu fark etmişti. (Bunu, hiç şüphesiz oğlunun evleneceğini sezen, ve bir an önce bu işin olmasını isteyen, madam Roland seçmişti. Annenin bu tedbiri madam Rosémilly'nin pek hoşuna gitti, kendisine sanki "Ailece seni bekliyoruz!" diyorlar gibi geldi.

Salona girilince, Jean birdenbire soldaki kapıyı açtı. Japon femerleriyle süslü üç pencereyi yuvarlak yemek salonu göründü. Ana oğul bütün hünerlerini burada göstermişlerdi. Kamış mobilyalı bu oda, kaba porselen ve Çin vazolarıyla; sarı pul işlemeli ipekleri, su damlalarını andıran yalancı incilerle, işli incecik storlariyle; kumaşları, tutsun diye duvarlara muhlî yelpazeleri, kılıçları, maskeleri, içleri doldurulmuş kuşlariyle, porselen tahta, kâğıt, fildişi, sedef ve bronzdan yapılmış ucuz biblolarıyla, fazlaca gösterişe kaçıyordu; zevk ve incelik isteyen bu şeylerin sanat terbiyesinden haberi bile olmıyan insanların beceriksiz ellerinden çıktığı belliydi. Buna rağmen en hoş giden oda da bu olmuştu. Sadece Pierre alaycı bir tavır takınarak sustu, kardeşi de buna aklındı.

Masanın üzeri kubbe şeklinde tepeleme meyvalar ve pastalarla doluydu.

Daha karınları acıkmamıştı, meyvalardan, pastalardan çimlendiler; bir saat kadar sonra da madam Rosémilly gitmek için müsaade istedi.

Baba Roland'ın onu kapısına kadar götürmesine karar verildi, bu esnada madam Roland, evde hizmetçi olmadığı için etrafa şöyle bir göz

gezdirecek bir eksiğin bulunup bulunmadığına bakacaktı.

Roland karısına:

— Gelip seni alayım mı? diye sordu.

O önce durakladı, sonra:

— Hayır tosulum, sen yat Pierre beni getirir, dedi.

Onlar gider gitmez madam Roland mumları söndürdü, pastaları, şekerleri, likörleri bir dolaba kilitledi, anahtarı Jean'a teslim etti, sonra yatak odasına geçti, yorganı araladı, sürahideki su taze mi, değil mi diye baktı, pencerenin iyi kapanıp kapanmadığını, muayene etti.

Pierre ile Jean küçük salonda kalmışlardı, biri, zevkıyle alay edildi diye alınmış soğuk duruyordu; öteki de, kardeşini bu evde görmekten, büsbütün sinirlenmişti, konuşmuyordu. İkisi de bir tek kelime söylemeden oturuyorlar, sigara içiyorlardı.

Pierre, birdenbire ayağa kalkarak:

— Yahu! dulda bu akşam ne kadar bitkin bir hal vardı, galiba ona gezme yaramıyor! dedi.

Jean, kalbinden vurulmuş gibi oldu. Halim selim insanlara has o âni ve müthiş bir fevriyle öyle bir köpürüş köpürdü ki.

Heyecanından nefesi kesiliyordu, kardeşine:

— Madam Rosémilly'den bahsederken ona bundan sonra “dul” demiyeceksin anladım mı? dedi.

Pierre, ona doğru dönerek yüksekten bakan bir tavırla:

— Bana emir vermeğe mi kalkıyorsun? Çıldırdın mı yoksa?

Jean hemen ayak düredi:

— Çıldırmadım ama, bana karşı takındığın tavırlar artık burama geldi.

Pierre, alaycı bir gülüşle:

— Sana karşı mı? dedin, madam Rosémilly'den sana ne?

— Madam Rosémilly karım olacak, anlıyor musun?

Öteki bir kahkaha savurarak:

— O, o... mükemmel! Ona bundan sonra niçin “dul” dememem lâzım geliyor şimdi anlıyorum, ama evlenmeni bana pek acayip bir tarzda bildirdin.

— Alay etmene müsaade etmiyorum... anladın mı? İşte bu kadar.

Jean ona doğru yaklaştı, sevdiği, karı olarak seçtiği bu kadınla alay edilmesine çok kızmış, kül gibi olmuş, sesi titremeğe başlamıştı.

Fakat Pierre de birdenbire onun kadar köpürdü. Şimdiye kadar içine akıttığı hiddet, zaptettiği kin, epeydir yatışan isyan hisleri, kimseye duyurmadan çektiği acılar birdenbire beynine vurdu. Artık çılgına dönmüştü.

— Bu ne cüret... bu ne cüret? Sana sus diyorum anlıyor musun? Sus...

Bu hiddet karşısında afallıyan Jean biraz durakladı; öfkenin bizi sürüklediği bu perişanlık anında kardeşini ta kalbinden yaralayabilecek bir şey, bir kelime, bir cümle araştırıyordu. Daha te-

sirli olsun diye kendine hâkim olmağa, daha acı gelsin diye de sözlerini tane tane söylemeğe çalışarak, dedi ki:

— Epey zamandır beni kıskandığının farkındayım, evet “dul” demeğe başladığın günden beri... Çünkü benim bu kelimeye sinirlendiğimi anlamıştın.

Pierre, her zamanki gibi acı ve hakaret dolu bir kahkaha koyuvererek:

— Vay! ben mi seni kıskanacağım? Ben seni kıskanacağım ha!... Amam Allahım, neni? Suratını mı, zekânı mı?

Jean, tam yarasına bastığını hissederek:

— Evet beni kıskanıyorsun, çocukluktan beri beni kıskanıyorsun, sonra bu kadının beni tercih edip, seni istemediğini görünce çığırına döndün.

Pierre, böyle bir ihtimale yer verdiğini için fena halde sinirlendi, kekeliyerek:

— Ben... ben... seni kıskanacağım ha! Bu mankafa, bu dişi hindi, bu besli kaz için ha!...

Sözlerinin tesir ettiğini gören Jean devamla:

— Hani, Perle’de benden daha hızlı kürek çekmeğe yeltendiğin o günü unuttun mu? Ya ona kendini satmak için söylediğin o sözler! Hasılı kıskançlıktan çatlıyorsun. Hele bu servete konunca artık kudurmuşa döndün. Benden nefret ettin, bu halini bütün hareketlerinle belli ettin. Herkese işkence ettin, seni çıldırtan bu hiddeti etrafa saçmadan duramadın.

Pierre hiddetinden yumruklarını sıktı, kardeşinin üzerine atılmak, onu boğazlamak istiyordu:

— Sus..., bu servet lâfını bir daha sakın ağzına alma!

Jean devamla:

— Kıskançlık üzerinden akıyor. Babama, anneme, bana söylediğin her kelimede kıskançlığını belli ediyordun. Benî hor görüyorsun, çünkü kıskanıyorsun. Herkeste kavga etmen yine kıskançlığın yüzünden. Şimdi hele zengin de oldum, artık hiç dayanamıyorsun, zehirli bir yılan gibi herkesi sokuyorsun, sanki kabahat annemdeymiş gibi, bir de ona üskence ediyorsun...

Pierre, insanları kaatil eden o çılgınca öfkeyle gözleri yerinden fırlamış, ağzı, açık bir halde şömineye doğru gerilemeye başladı.

Boğulur gibi bir sesle:

— Sus! Sus diyorum.

— Hayır susmıyacağım, ne kadar zamandan beri içimi boşaltmak istiyordum. Bana bu fırsatı verdin, oh olsun. Bir kadını sevdiğimi bildiğin halde karşıma geçtin, onunla alay ettin, sabrımı tükettin, oh olsun. Ama senin o zehirli dişlerini kıracağım. Bana nasıl hürmet edilir, sana göstereceğim.

— Ne? Sana mı hürmet edecek mişim?

— Evet, bana.

— Hürmet! Sana hürmet ha!... Sen ki tamah yüzünden hepimizi rezil ettin!...

— Ne dedin bakayım? Bir daha söyle... Ne dedin?

— Diyorum ki, babası varken, insan başka bir adanın mirasını kabul etmez.

Jean, hisseder gibi olduğu bu imadan şaşır-
mış, bir şey anlıyamadı, hareketsiz duruyordu:

— Ne diyorsun bakayım?... Bir daha tek-
rar et.

— Herkes, *senin* için, mirasına konduğu o
adamın oğlu olduğunu söylüyor, bu lâf etrafa
yayıldı. İşte, namuslu bir erkek, annesine söz
getiren böyle bir parayı kabul etmez.

— Pierre... Pierre... Pierre... Ne söylediğinin
farkında mısın? Sen... sen... sen... bu alçakça
sözü ağzına alıyorsun ha?...

— Evet... evet... ben alıyorum. Bir aydan
beri üzüntüden bunaldığımı, geceleri gözümə uy-
ku girmediğini, gündüzleri vahşi bir hayvan gibi
hangi kovuğa saklanacağımı bilmediğimi fark et-
miyor musun? Ne söylediğimin, ne yaptığının
farkında değilim, ne olacağım bilmiyorum, ısı-
raptan, utançtan şaşkına döndüm, üzüntü içinde-
yim... Önce şüphe etmiştim şimdi artık eminim.

— Pierre... sus... Annem bitişik odada...
bizi işitebilir... Belki de işitiyor.

Ama artık içini iyice dökmesi lâzımdı. Bü-
tün şüphelerini, düşüncelerini, müceddelelerini, ka-
naatlerini, yeniden ortadan yok olan o portrenin
hikâyesine varıcıya kadar hepsini birer birer
amlattı.

Gaipten konuşan insanlar gibi kısa, kesik,
irtibatsız cümlelerle konuşuyordu.

Artık Jean'ı bitişik odadaki annesini unutmuş
gibiydi. Karşısında kimseler yokmuş gibi konu-
şuyordu; çünkü konuşmak ihtiyacındaydı; çünkü

çok çekmişti, yarası çok kapalı kalmış, çok dolmuştu. İşte ur gibi büyüyen bu çiban şimdi patlamış, etrafa saçramıştı. Âdeti üzere gene bir aşağı bir yukarı dolaşmağa başlamıştı; gözler yere dikilmiş, bir ümitsizlik hezeyanını içinde kıvrıyor, kimi galeyana geliyor, boğulur gibi konuşuyordu. Konuşunca sanki kendisinin ve ailesinin başına gelen bu felâket hafifliyecek; sanki bütün ıstıraplar sözlerinin uçup gittiği o görünmez sessiz boşluğa karışacaktı.

Jean şaşırmıştı, kardeşinin bu şursuz taşkınlığından birdenbire öyle bir ürktü ki, kapıya yaslandı. Kapının arkasından annesinin onları dinleyeceğini düşünüyordu.

Annesi, dışarı çıkamıyordu, çıkmak için salondan geçmesi lâzımdı, geçmediğine göre bunun cesaret edememişti.

Pierre, birdenbire ayağını yere vurarak:

— Anıma da eşeklik ettim, ne diye söyledim! diyerek baş açık merdivenlere uğradı.

Hızla kapanan sokak kapısının gürültüsü Jean'ı içine çöken derin kâbustan uyandırdı.

O sırada geçen birkaç saniye ona saatlerden daha uzun gelmiş, afallamış, serseme dönmüştü. Bu mesele üzerinde oturup, düşünmek, sonra da harekete geçmek lâzım geldiğini hissediyordu, ama o kadar korkak, zayıf, gevşekti ki, değil harekete geçmek, hattâ meseleyi anlamak, öğrenmek bile istemiyordu, gevşemişti. Bir işi daima ertesi güne bırakan ihmalci insanlardandı; hemen

o anda karar vermek lâzım gelse bile, huyu icabı işi uzatarak vakitten kazanmağa bakardı.

Pierre'in bağırıp çağırmasından sonra etrafı, eşyaları, duvaları derin bir sessizlik kaplamıştı; altı mumun ve çift lâmbanın göz kamaştırıcı ışığı onu birdenbire öyle bir korkuttu ki, o da kaçmağa yeltendi.

O zaman zihnini toparlamağa, kalbini yoklamağa, aklını derleyip toplamağa çalıştı.

Hayatta hiçbir zorluğa uğramamıştı. Akan bir su gibi kendisini hayatın akışına bırakan insanlardandı. Ceza görmesin diye derslerine çalışmış, sakın bir hayat sürdüğü için de hukuk tahsilini muntazam bir şekilde sona erdirmişti. Hayatta her şey ona tabii gözükür, hiçbir şey öyle pek fazla dikkatini çekmezdi. Mizacı itibariyle intizamı, ağırbaşlılığı, istirahatı severdi, ruhunda gizli bir taraf yoktu. Ömründe yüzmemiş bir insanın suya düşmesi nasıl olursa, o da, bu felâket karşısında öyle olmuştu.

İlkin inanmamağa çalıştı. Kardeşi kininden, kıskançlığından yalan söylemiş olabiliirdi.

Peki ama, kardeşi tanı bir ümitsizlik içinde olmasaydı annesi hakkında böyle bir şey söylemeğe nasıl dili varırdı. Pierre'in bazı sözleri, bazı acı çığlıkları, feryatları, hareketleri hâlâ Jean'ın kulaklarında çınlıyor, gözünün önünden gitmiyor, içine işliyen bu sözlerin tesirinden bir türlü kurtulamıyordu. Bütün bunlar o kadar acıydı ki hatırlanamak, o kadar içe işlemişti ki sökülüp atmak elden gelmiyordu.

Bu yükün altında o kadar ezilmişti ki ne kıpırdıyabiliyor, ne de iradesini kullanabiliyordu. İstirabı gittikçe artıyordu; annesinin hemen kapının arkasında beklemekte olduğunu, her şeyi işittiğini sezer gibiydi.

Orada ne yapıyordu acaba? Kapının arkasında bir canlının bulunduğuna delâlet edecek ne bir hareket, ne bir kımıldanma, ne bir soluma, ne de bir inilti vardı, yoksa kaçtı mı? Ama nereden çıkacak? Ya kaçtıysa, o zaman pencereden sokağa atlanmış olmalı.

Korkuyla yerinden öyle bir fırlayış fırladı ki, âdeta kapıya yüklenerek içeri daldı.

Odada çıt yoktu, konsolun üzerinde yanan biricik mum etrafı aydınlatıyordu.

Jean pencereye koştu, kapalıydı, kepenkleri de örtülmüştü. Döndü, endişeli bakışlarla karanlıkta etrafı araştırdı, yatak perdelerinin çekili olduğunu gördü. Koştu, açtı. Annesi elleriyle yastığı sımsıkı yakalamış, işitmek için başını içine gömmüş, yatıyordu.

İlkini boğulmuş sandı; sonra omuzlarından yakalayıp çevirdi, yüzüne kapadığı yastığı annesi hâlâ bırakmıyor, bağarmamak için dişleriyle ısırıyordu.

Jean bu katılaşmış vücuda, taş kesilmiş kollara dokunur dokunmaz, aynı ıstırapı o da çekmeğe başladı. Annesi onu görmek, onunla konuşmak istemiyordu, yakaladığı yastığı yüzüne gözüne kapatarak o'ndan kuvvetiyle ağzını, kulaklarını tıka-

yordu; Jean ona dokunur dokunmaz bir insanın ne dereceye kadar ıstırap çekebileceğini anladı. Sâf kalbi paramparça oldu. O yargıç, hattâ merhametli bir yargıç bile değildi, zayıf bir insan, müşfik bir evlâttı. Kardeşinin söylediklerini unutmıştu bile, ne üzerinde durdu, ne de kafasını yordu, sadece iki eliyle hareketsiz duran annesinin vücudunu yakaladı, yastığı yüzünden çekemeyince elbiselerine yapıştı, öpüp koklayarak:

— Anneciğim, anneciğim, benim zavallı anneciğim, bak yüzüme bir kere! diye seslendi.

Vücudu gerili bir tel gibi hafif bir ürperişle titremeseydi onu ölü sanacaktı. O yine:

— Anne, anne, dinle beni. Bunun aslı yok! Doğru olmadığını biliyorum...

Annesi titredii, nefesi tıkanır gibi oldu, sonra birdenbire başını yastığın içine gömerek hıçkırığa hıçkırığa ağlamağa başladı. O zaman bütün sınırları gevşedi, katılaştıran adaleleri yumuşadı, parmakları gevşiyerek yastığı bıraktı, yüzü meydana çıktı.

Sapsarı kesilmiş, benzi uçmuştu, kapalı gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Oğlu boyunda sarılarak onu gözlerinden öptü, yüzü gözü yaşlarla sırsıklam olmuştu. Üzüntü içindeydi, durmadan:

— Anneciğim, biricik anneciğim, bunun doğru olmadığını biliyorum. Aslı yok biliyorum, ağlama!

Annesi doğruldu, oturdu, oğlunun yüzüne baktı, intihar anlarında görülen bir nevi cesaretin verdiği gayretle:

— Hayır yavrum, doğru, dedi.

İkisi de, bir tek kelime söylemeden durdu. Annesi birkaç saniye yine tıkanır gibi oldu, boynunu gerdi, nefes almak için başını geriye dayadı, sonra yine kendine hâkim olarak:

— Doğrudur yavrum. Yalan söylemekten ne çıkar? Doğrudur. Yalan söylemiş olsaydım, bana inanır mıydın sanki?...

Delî gibiydi; Jean korktu, yatağının yanına çöktü, ayaklarına kapandı.

— Sus anne, sus, diye mırıldandı.

Annesi görülmemiş bir gayretle ayağa kalktı, kararını vermişti:

— Zaten söyleyecek bir şey kalmadı yavrum, Allaha ısmarladık... dedi, kapıya doğru yürüdü.

Oğlu onu kucaklayarak:

— Ne yapıyorsun anne? Nereye gidiyorsun? diye haykırdı.

O:

— Bilmiyorum... ne bileyim ben... artık yapacak işim kalmadı... mademki yalnızım...

Kaçmak için çarpınıyordu, oğlu bırakmıyor, sadece:

— Anne... anne... anne... diyebiliyordu.

Annesi, boynuna sarılan oğlundan kurtulmağa çabalarken bir taraftan da:

— Hayır, hayır, şimdi artık annen değilim ben, ne sana, ne de başkalarına hiçbir hayrım yok, ben bir hiçim... Artık ne annen var, ne de baban, zavallı yavrum... Allaha ısmarladık.

Jean, onu koyuverirse artık bir daha göremeyeceğini anladı, kaldırdı, kamepeye götürdü, zorla oturttu, kollarını dolıyarak önünde diz çöktü:

— Anneciğim, artık buradan bir yere gitmiyeceksin, seni seviyorum ve alakoyuyorum, seni daima muhafaza edeceğim, sen benimisin.

O, yorgun bir sesle hafifçe:

— Hayır yavrucuğum olamaz. Artık buna imkân yok. Bugün üzülsün ama yarın beni kapı dışarı edersin; af bile etmezsin.

— Ah! Ben mi? Ben mi? Beni anlamamışsın sen! diye öyle samimî, içten gelme bir sevgiyle bağırды ki, annesi bir çılgılık kopardı, elleriyle saçlarından yakalayıp bağına bastı, çılgınca yüzünü gözünü öptü.

Sonra yanak yanağa gelerek sakallarını, yüzünü gözünü kokladı, bu vaziyette epey zaman hareketsiz kaldı, en sonunda kulağına eğilerek yavaşça:

— Hayır yavrum, ileride beni gene affetmiyeceksin. Şu anda affettim sanıyorsun ama, yanıbyorsun. Bu akşamki affım bana yeter, bana hayatımı bağışladın, fakat beni artık görmemeli-sin...

Jean ona sarılarak:

— Anne bu sözleri ağzına alma! diyordu.

— Hayır yavrum, gitmeliyim. Nereye gideceğimi, ne yapacağımı, ne söyleyeceğimi bilmiyorum, ama gitmem lâzım. Artık bir daha ne yüzüne bakabilirim, ne de seni kucaklayabilirim, anladın mı?

O zaman oğlu hafifçe kulağına eğilerek:

— Benim cici anneciğim, gitmeyeceksin, böyle istiyorum, sana ihtiyacım var; sözümü dinliyeceğine yemin et.

— Hayır, evlâdım.

— Ah! anne, kalmıyorsun,, anladın mı, kalmam lâzımı.

— Yok yavrum, olamaz. Bu hepimiz için bir cehennem azabıdır. Bu işkencenin ne demek olduğunu bir aydan beri ben bilirim... Şimdi merhamete geldin, fakat acıman geçince, Pierre'in göziyle bana bakınca, söylediklerimi hatırlayınca iş değişir!... Ah yavrucuğum ah! düşün bir kere... düşün ki ben senin annenim...

— Beni bırakmana istemiyorum... Senden başka kimsem yok.

— İyi ama oğlum, düşün, artık birbirimizin yüzüne nasıl bakabiliriz? Utancından yerin dibine giriyorum, bir daha nasıl göz göze geliriz?

— Yok, öyle deme anne...

— Evet... evet... evet, öyle! Zavallı ağabeyimin bütün mücadelelerini daha ilk günden sezdim. Şimdi evde ayak sesini duysam yüreğim ağzıma geliyor, sesinden bayılacak gibi oluyorum. Bugüne kadar seninle teselli buldum! Ama şimdi seni de kaybettim; benim artık ikinizin arasında yaşamama inkân var mı yavrum?

— Haklısın anne, fakat seni o kadar seveceğimi ki artık bunu düşünmeyeceksin...

— Ah! Ah! O mümkün mü hiç?...

— Evet, mümkün.

— Kardeşinle senin arasında bulunaymın da bunu düşünmiyeyim, buna aklın yatıyor mu? Sanki sizler bunu düşünmiyecek misiniz ki?

— Ben mi? Yemin ederim!

— Her an düşüneceksin.

— Hayır, yemin ederim. Sonra dinle: şayet beni bırakırsan; gönülünü gider, şehit düşerim.

Bu çocukça tehdit onu öyle korkuttu ki, iltiras dolu bir sevgiyle oğluna sarıldı, kucakladı, o zaman Jean:

— Hadi, hadi, seni ne kadar sevdiğimi bilmezsin, ne kadar sevdiğimi tasavvur edemezsin! Mâkul ol biraz, hiç olmazsa bir haftacık yanımda kalmayı dene... vâdettin, kalıyorsun değil mi? Benden esrigeme bunu...

Annesi ellerini, oğlunun omuzlarına dayıyarak:

— Yavrum... sakin olmağa çalışalım, teessüre kapılmıyalım. Önce beni dinle: Kardeşinden bir aydan beri işittiğim şeyleri senden de bir defacık duyarsam, onun gözlerinden okuduğum şeyleri senin de gözlerinden bir defacık bile olsun sezecek olursam, ona görüldüğüm gibi sana da çirkin görünürsem, ve bir kelimeyle, bir bakışla bunu anlayacak olursam bir saat sonra, anlıyor musun, bir saat sonra artık beni ebediyen yok bul...

— Anne, yemin ederim ki...

— Bırak söyleyeyim. Bir aydan beri bir insanın çelçelilereği bütün acıları çektim. Öbür oğlunun, babeyimin şüphelenmediğini, gün geçtikçe hakikatı biraz daha yakından öğrendiğini gör-

dükçe, hayatımın her anı anlatılamaz bir işken-
ceyle doluyordu.

Annemin eesi o kadar acıkıydu ki, ıstırap
Jean'a da geçti, gözleri sulandı, sarılmak istedi,
annesi geri iterek:

— Bırak... dinle... sana söyleyecek daha çok
şeylerim var, dedi. Söyliyeyim de, anlıyasın...
ama yine de anlayamayacaksın... şayet gitmezsem...
şöyle yapmamız lâzım... hayır hayır, yapamam!...

— Ne yapmamız lâzım anne, söyle.

— Peki, öyleyse söyliyeyim, böylelikle hiç
değilse seni aldatmış olmam, seninle oturmamı
istiyorsun değil mi? Öyleyse dinle: yüz yüze baka-
bilmemiz, konuşabilmemiz, her an yüz yüze ge-
lebilmemiz için, — zira ağabeyimi görüvereceğim
diye odaların kapılarını açamaz oldum — beni sa-
dece affetmen kâfil değil, affedilmemen verdiği
ıstırap kadar kötü bir şey olamaz, bunun me de-
mek olduğunu bilirim. Şimdiye kadar olup bi-
ten şeylere aldırmanam, yüzün kızarmadan, bana
kızmadan: “Ben Roland’ın oğlu değilim!” demen
lâzım, ve bunu söyleyebilmek için kendini her-
kesten kuvvetli, üstün hissetmelisin. Ben kâfi
derecede ıstırap çektim... hem de çok çektim, da-
yamamam artık... yok, artık dayanamam!... Hem
yeni de değil, nice zamandan beri... Ama sen
bunu asla anlayamazsın!... Tekrar beraber yaşıya-
bilmemiz, sevişebilmemiz için, benim küçücük
Jean’ım, şunu takdir etmen lâzım: babamın met-
resi olmakla beraber, onun karısından, öz karısın-
dan farklı değildim; metresi olmaktan bugün ne

utanıyorum, ne de esef ediyorum; öldü, fakat onu hâlâ âseviyorum, gene seveceğim. Hayatta ondan başka kimseyi sevmedim; hayatım, neşem, ümidim, tesellim, her şeyim o idi; her şeyim, nice zamanlar her şeyim o oldu. Dinle yavrum: Allah şahittir, eğer karşıma babam çıkmasaydı, hayattan hiçbir şey anlayamıyacaktım; şefkat nedir, tatlılık nedir bilmiyecektim. İnsanı ihtiyarlıktan ürküten o güzel anlardan hiçbirini yaşımıyacaktım. Her şeyimi ona borçluyum. Hayatta ondan, ve ilkinizden, kardeşim'e senden başka kimsem yoktu. Siz olmasaydınız hayatta her şey boş ve karanlık olacaktı. Sevgi, arzu nedir bilmiyecektim, anlamıyacaktım. Sadece bol bol göz yaşları dökecektim... zira çok ağladım Jean'cığım, çok!... Ah hele buraya yerleşeliden beri, ne ağladım, ne ağladım!... Kendimi ebediyen ona hasetmiştim, bunu seve seve yaptım; Cenabı Hak ikimizi de birbirimiz için yaratmıştı, on seneden fazla karı kocalık ettik. Allah şahittir. Ve nihayet anladım ki o beni daha az sevdi; bana karşı daima iyi davrandı, beni hoş tuttu ama ben kırtık onun için, eski sevgili değildim. Artık her şey bitmişti! Ah ne ağladım, ne ağladım! Ah hayat ne boş şey!... Neyin sonu var ki, onun da olsun... Buraya geldik, sonra da artık bir daha onu göremedim, gelmedi... Her mektubunda geleceğini vadediyordu, hep bekliyordum, bir daha göremedim!... Şimdi de öldü!... Ama seni umutmadığına göre bizi daima sevdi... Onu son nefe-

şime kadar seveceğim, asla inkâr etmiyeceğim, seni de onun oğlu olduğun için seviyorum; karşında, onun yüzünden hiçbir utanç duymuyorum! Anladın mı şimdi, niye kalamam? Eğer kalmamı istiyorsan, oğlu olduğunu kabul et, ve arasıra seninle ondan bahsedelim, birazcık olsun onu sev, birbirimizi gördükçe onu hatırlıyalım. Şayet kabul etmezsen, bunu yapmak elinden gelmezse, elveda yavrum, artık benzer kalmamıza imkân yok! Kararını ver, ona göre hareket edeyim.

Jean tatlı bir sesle:

— Kal, anne, dedi.

Oğlunu kolları avucuna aldı, ağlamağa başladı, sonra yanağını yanağına vererek:

— Peki ama, Pierre ne olacak? Onu ne yapacağız?

Jean:

— Bir göre buluruz elbette, artık onunla yaşayamazsın.

Büyük oğlunu hatırlayınca annesi ıstıraptan kıvrandı:

— Yok, yaşıyamam artık, hayır, hayır! dedi.

Ve Jean'ın boynunu atılarak ıstırap içinde:

— Beni ondan sen kurtaracaksın yavrum, ne yap yap, beni ondan kurtar! diye feryadetti.

— Olur anneciğim, çaresine bakarız.

— Şimdi, derhal, hemen yapmalıyım. Yanımdan ayrılma! Ondan çok korkuyorum... çok...

— Olur anneciğim, çaresine bakacağım, sana söz veriyorum.

— Ah ama çabuk, çabuk! Onu gördüğüm zaman neler geçirdiğimi bil'enezsın. Sonma hafifçe kulağına eğilerek:

— Beni burada yanında alıkoy, dedi.

Jean, düşündü taşındı, bu tertib'in tehlikeli olacağını kestirdi.

Fakat annesinin bu korku ve çılgınlığını yatıştırmak için sınırlı mücadele ve münakaşa etmeğe, bin dereden su getirmeğe mecbur oldu.

Annesi:

— Yalnız bir gece, sadece bu gece kalayım, diyordu. Yarın Roland'a hastalandı, dersin.

— İmkânı yok anne, zira Pierre evde. Hadi biraz cesaret göster, yarından tezi yok her şeyi yoluna koyacağımı, vadediyorum. Saat dokuzda onadayım. Hadi, şapkamı giy, götürüyüm.

Korkak ve minnettar bakışlarla baktı, bir çocuk gibi uysallık göstererek:

— Peki, dedi, sen ne dersen onu yapacağım.

Kalkmağa çalıştı, ama bu onu çok earttı, ayakta duramıyordu. Oğlu şekerli su getirdi, içirdi, amonyak koklattı, sirkeyle şakaklarını oğdu. Tıpkı doğumdan kurtulmuş bir kadın gibi békınlık ve huzur içinde kendini salıverdi.

Nihayet oğlunun koluna girerek, yürümeğe başladı. Belediyenin önünden geçerlerken saat üçü vuruyordu.

Kapı önüne geldikleri zaman Jean annesini kucakladı, ve: "Allaha ısmarladık anne, cesur ol!" dedi.

O, تنها merdivenleri bir hırsız gibi çıkarak odasına girdi, çabucak soyundu, eski ihanet günlerinin heyecanını bir daha yaşıyarak horuldıyan Roland'ın koynuna saklandı.

Evde yalnız Pierre uyumuyordu, annesinin geldiğini işitmişti.

VIII

Eve dönünce Jean kendini bir sedire attı; kardeşine bir hayvan gibi kaçıp koşmak arzusu veren üzüntü onda, onun uysal mizacında bambaşka bir tesir uyandırmış, elini kolunu bağlamış, dizlerini çözmüştü. Öyle gevşemişti ki, yerinden kıpırdıyacak, yatağına bile gidecek hali kalmamıştı, kendini, ruhça, vücutça bitkin, yorgun, harap hissediyordu. Bu hâdise Pierre'i annesine karşı beslediği temiz aşkımdan etmiş, onun mağrur ruhları saran gizli haysiyetine dokunmuştu; fakat Jean'a gelince, tesiri başka olmuştu; o daha ziyade en kıymetli menfaatlerine dokunan bir talih darbesine uğramıştı.

Ruhu sükûnet bulup, tıpkı çalkalandıktan sonra berraklaşan bir su gibi, zihnini yerine gelince, vaziyeti şöyle bir gözden geçirdi. Dünyaya gelişinin sırrını başka bir şekilde öğrenmiş olsaydı, şüphesiz çok üzülecek, onuruna dokunacaktı; fakat bu kavgadan, kardeşinin sınırları bozan bu kabaca, hoyratça müzevvirliğinden, annesinin yürekler acısı itirafının doğurduğu heyecandan sonra, artık onda isyan edecek takat kalmamıştı. Bu vaziyet o kadar hassasiyetine tesir etmişti ki, önüne geçi'mez bir acıma hissiyle bütün bâtil fikirleri, en mukaddes ahlâk kaideleri bir anda içinden sili-

niverdi, zaten tahammüllü bir adam da değildi. Herhangi bir kimseyle mücadele etmek şöyle dursun, kendi nefsiyle dahi mücadeleyi sevmezdi; onun için kaderine boyun eğdi. Hayatının sakin ve tatlı geçmesini isterdi, rahatına düşküncü, karşılaşacağı güçlüklerden de yıldıdığı için, bu işin bir an önce çaresini bulmak gerekirdi. Bu güçlüklerin mukadder olduğunu seziyordu, bunları önlemek için de insan takatinin üstünde bir kudret ve faaliyet göstermeğe karar verdi.

Hemen, yarından tezi yok, bu güçlükleri yenmeliydi, birdenbire bütün bu meseleleri kökünden halletmek ihtiyacı içini sardı; zaten bu gibi işlere uzun zaman dayanamıyan zayıf mizaçlıların kuvveti de burada değil midir? Karışık vaziyetleri düzeltmeğe, incelemeğe, düzeni bozuk ailelerde dirliği bulmağa alışık olan hukukçu kafası, kardeşindeki bu haleti ruhiyenin doğuracağı âkıbetleri kestiriverdi. Bir ahlâksızlık hâdisesinden sonra müşterilerinin vaziyetlerini tanzim eder gibi, meslekî bir görüşle bu işin neticelerini istemiye istemiye gözden geçiriyordu. Hoş, Pierre ile daima birlikte yaşamasına imkân yoktu, kendi evinde ayrı oturarak bu vaziyeti kolayca önliyecekti, ama tırtık annesinin büyük oğluyla aynı çatı altında kalması caiz değildi.

Yastıklara gömülü bir halde, kapırdamadan saatlerce birçok çareler aradı, düşündü taşındı, halledemedi, hiçbirine aklı yatmıyordu.

Birdenbire aklına şu fikir geldi ve kendi kendine: "Namuslu bir adam konduğu bu serveti

elinde tutar mıydı?" diye düşündü. Önce "Hayır!" tutamaz; fakirlere vereyim, diye düşündü. Bu pek güç gelecekti ama, çaresiz... bütün eşyalarını satacak, herkes gibi, bir işe yeni başlayan herhangi bir insan gibi, çalışacaktı. Mertçe verilen bu zor karar cesaretini kırılmıyordu, yerinden kalktı, gelip alnını pencereye dayadı. Vaktiyle fakirdi, yine fakirleşecekti. Ne olacak, bunda ölüm yoktu ya! Gözleri sokağın öbür tarafında yanan havagazı fenerindeydi. O sırada evine geç kalmış bir kadın kaldırımından geçiyordu, birdenbire madam Rosémilly'yi hatırladı, zalim bir düşüncenin üzerinizde nıyandırıldığı derin bir heyecanla kalbi sarsıldı, birdenbire verdiği karara ümüt kırıcı neticeleri hep birden gözünün önüne geliverdi. Bu kadınla evlenmekten, saadetten, her şeyden vazgeçmesi lâzımdı. Söz vermişti, bunu yapabiliyor muydu? Kadın onu zengin olarak kabul etmişti. Fakir olarak da kabul ederdi ama, ondan bu fedakârlığı istemeğe, ona bu teklifi yapmağa hakkı var mıydı? İlerde fakirlere bırakacağı bu parayı, bir emanet gibi saklamak daha iyi ol mıyacık mıydı?

Doğruluk maskesine bürünen hodkâmlığı, kılık değiştiren menfaatleri ruhuyla çarpışıyor, boğuşuyordu. Önceki vesveseler yerine tedbirli muhakemeler başgösteriyor, sonra yine kuruntular başlıyor ve yine kayboluyordu.

Tekrar oturdu, içinden gelen doğruluk hissini kandırmak tereddütlerine bir nihayet vermek için kuvvetli bir bahane, katî bir sebep aramağa ko-

yuldu. Şimdiye kadar belki yirmi defa kendi kendüne: “Mademki ben bu adamın oğluyum, bunu biliyorum ve kabul ediyorum, öyleyse servetini de kabul etmem gayet tabii!” diye düşünmüştü. Ama, bu delil vicdanının derinliklerinden yükselen “Hayır” sözünün önüne geçmeğe kâfi gelmiyordu.

Birdenbire şöyle düşündü: “Mademki babam sandığım adam benim babam değil, o halde ne sağlığında, ne de öldükten sonra servetinden istifade etmiyeceğim; zaten bu ne bana yakışır, ne de doğru bir şey olur, bu kardeşimi doıandırmak olur. Bu yeni görüş tarzı onu teselli edip, vicdanına biraz huzur verdikten sonra, yine pencereye döndü.

“Evet, diıyordu, mademki aynı babadan değilim, ailemin mirasından vazgeçip, hepsini 13 erre’e bırakmam lâzım. Bu doğru bir iş olur. O halde benim de, kendi öz babamın servetine katılmam aynı dorecede doğru değil midir?”

Roland’ın servetinden istifade edemiyeyeceğini anladıktan, olduğu gibi hepsini onlara terk etmeğe karar verdikten sonra Maréchal’inkini kabul etmeğe razı oldu, şayet ikisini de reddedecek olursa, dilenci gibi ortada kalacaktır.

Bu nazik meseleyi bir kere yoluna koyduktan sonra, iş Pierre’in evde bulunması meselesine kaldı. Onu nasıl uzaklaştırmalı? Çaresini bulamadı diye ümitsizlenir dururken, o sırada limana giren bir vapurun düdüğü sanki ona cevap verdi, zihninde birdenbire bir fikir belirdi.

Soyunmadan yatağına uzandı, sabahı kadar karınakarışık rüyalar gördü.

Saat dokuza doğru, kurduğu projenin tatbiki mümkün mü, değil mi? diye anlamak için dışarı çıktı. Birkaç teşebbüs ve ziyaretten sonra babasının evine döndü. Annesi odasına kaplanmış, onu bekliyordu.

— Şayet sen gelmeseydin, aşağı inmeğe cesaret edemiyecektim, dedi.

Roland merdiven başından:

— Ulan bugün yemek yemiyecek mi be? diye haykırıyordu.

Kimse cevap vermeyince:

— Ulan Joséphine be! Ne yapıyorsunuz orada? diye gürledi.

Bodrumdan gelen hizmetçinin sesi:

— Burdayım efendim, ne istiyorsunuz? diye cevap verdi.

— Hanım nerede?

— Hanımefendi, mösyö Jean'la yukardalar.

Roland, yukarı kata bakarak öfkeyle:

— Louise! diye bağırdı.

Maidam Roland kapıyı araladı:

— Ne var, canım?

— Yemek yemiyecek miyiz be?

— Şimdi canım, geliyoruz.

Jean arkasından indi.

Roland, oğlunu görünce:

— Vay, sen misin? Bak hele, şimdiden evinde canın sıkılıyor.

— Hayır, baba, bu sabah annemle konuşulacak şeylerimiz vardı da...

Jean elini uzatarak ona doğru yürüdü, ihtiyarın babalık hissiyle dolu el sıkışını parmakları üzerinde hissedince acayip, ani bir heyecan, bir daha dönmemek üzere ayrılmalardaki o heyecan içini sardı.

Madam Roland:

— Pierre gelmedi mi? diye sordu.

Kocasını omuzlarını silkerek:

— Hayır, onu isterse, hep geç kalır zaten. Onsuz başlarız.

Annesi Jean'a dönerek:

— Git onu getir yavrum, beklemeyince alınıyor.

— Peki anne, gidiyorum, diyerek çıktı.

Dövüşmeğe giden ürkek bir adamın heyecanı ile merdivenleri çıktı.

Kapıyı vurunca Pierre:

— Girin, diye seslendi.

Girdi. Masası üzerine eğilmiş, yazı yazıyordu.

Jean:

— Günaydın, dedi.

Pierre kalkarak:

— Günaydın.

Ve sanki ağızlarında hiçbir şey geçmemiş gibi ellerini uzattılar.

— Yemeğe inmiyor musun?

— İnceğim ama... şey... çok işim var da...

Büyüğün sesi titriyordu, endişeli gözlerle küçüğe ne diyecek diye bakıyordu.

— Seni bekliyorlar.

— Ya! şey... Annemiz aşağıda mı?

— Evet, hattâ seni o çağırıyor, beni gönderdi.

— Ya! Öyleyse iniyorum.

Yemek odasının önüne gelince, Pierre önce mi girsin, sonra mı diye tereddüdetti, derken sarsak sarsak kapıyı açtı, annesiyle babasını masada karşı karşı oturmuş gördü. Annesine yaklaştı, eskisi gibi onu yanaklarından öpeceği yerde, birkaç zamandan beri yaptığı gibi, ona yine almanın uzattı. O dudaklarını yaklaştırdı, ama değdirmedi. Bu yapmacıklı hareketten sonra Pierre heyecanlı doğruldu.

Kendi kendine: “Benden sonra acaba ne kollarıztılar?” diye düşünüyordu.

Jean, durmadan şefkatle “anne”, “anneciğim” diyerek annesine ihtimam gösteriyor, ona hizmet ediyor, bardağını dolduruyordu. Pierre, o zaman ikisinin de beraber üzölüp ağladıklarını anladı, fakat düşünceleri neydi kestiremedi. Jean, acaba annesini mi kabahatli buluyor, yoksa kardeşini mi ahlâksız sanıyordu?

Bu çirkin şeyi söyledi diye şimdiye kadar duyduğu bütün üzüntüler yeniden onu sardı, çeneleri kilitlenmiş, konuşmıyor, yemek yiyemiyor, lokmalar boğazına diziliyordu. Pamuk ipliğiyle bağlı bulunduğu bu insanlardan, artık kendisinin olmıyan bu evden, kaçıp kurtulmak arzusu içini

yyıyordu. Anıttık her şeyin bittiğini, aralarında yaşayamayacağını, aralarında bulunmakla bile elinde olmıyarak onlara işkence edeceğini, onların da kendisine azap vereceğini hissetti, hemen o dakika nereye olursa olsun alıp başını gitmek istedi.

Jean, Roland'la konuşuyor, çene çalıyordu. Pierre, dinlemediği için işitmiyordu bile, fakat sesinin bir tuhaf olduğunu hissedince mânasını anlamaya çalıştı.

Jean:

— Söylediklerine göre bu gemi en güzeliymiş. Altı bin beş yüz tonilâtodan bahsediyorlar. İlk yolculuğumu gelecek ay yapacağım.

Roland şaşarak:

— Ne çabuk! Bu yaz denize çıkacağını hiç umunmazdım.

— Yoo... İlk seferini sınıbahardan önce yap-sın diye işi sıkı tuttular. Bu sabah kumpanyaya uğradım, müdürlerden biriyle konuştum.

— Ya! öyle mi, hangisiyle?

— İdare meclisi reisinin samimî arkadaşı M. Marchand'la.

— Ne, sen onu tanır mısın?

— Evet, hem ondan, ufak bir şey de rica etmeyi düşünmüştüm.

— Ya, öyleyse Lormaine limanına girer girmez, bana gemiyi iyice gezdiresin olmaz mı?

— Tabii, o kolay canun!

Jean tereddüdeder gibi oluyor, cümlelerini toparlıyor, evirip çevirip ayna mevzuu gelmeğe çalışıyordu. Devam etti:

— Kısaca söyleyeyim mi? Bu kocaman transatlantikte sürülen hayat pek hoş bir şey. Ayların yarısından çoğu karada New-York ve Havre gibi mükemmel şehirlerde geçiyor, geri kalanı da sevimli insanlar içinde denizde. Hattâ insan orada, yolcular arasından istikbalî için çok faydalı hoş tanışmalar bile yapabilir. Düşün ki kaptan kömürden yaptığı tasarrufla senede yirmi beş bin frank bir para artırıyor, belki de daha fazla...

Roland: "Vay canma!" deyüp çocuk gibi sevindi, paraya ve kaptana karşı olan derin hürmetini belli etti.

Jean tekrar aldı:

— Gemi komiserininükine gelince on bini bulur, doktorunki de maktu olarak beş bin tutar, tabii yeme, içme, oturma, bakım v.s. hariç... hepsi en aşağı on bin frankı gelir ki, pek hoş bir şey doğrusu...

Pierre, kardeşiyle göz göze geldi, ne demek istediğini anladı. Biraz durakladıktan sonra:

— Bu transatlantiklerden birinin doktorluğunu almak pek güç bir şey mi acaba? diye sordu.

— Ne kolay, ne de zor. Vaziyete ve iltimasa bağlı.

Uzun bir susmadan sonra doktor yine sordu:

— Lorraine gelecek ay mı hareket ediyor, dedin?

— Evet, yedisinde.

Gene sustular.

Pierre düşünüyordu. Vapurun doktorluğunu alıp giderse, bu kendisi için bir hal çaresi olabilirdi. Sonunda da Allah kerim, belki de işi büsbütün bırakırdı. O zamana kadar da ailesinden hiçbir şey istemeden yaşamış olacaktı. Geçen gün saatini satmağa mecbur olmuştu, şimdi artık annesine de avuç açamıyor, bir şey istemiyordu. Başka hiçbir geliri de yoktu, oturulamaz hale gelen bu evin ekmeğinden başka ne yiyecek bir lokması, ne yatacak bir yeri vardı. Biraz tereddütle:

— Elimden gelse, bu vapurla seve seve çıkar giderim, dedi.

Jean:

— Niye elinden gelmiyormuş?

— Transatlantik kumpanyasından kimseni tanımıyorum ki...

Roland şaşırmıştı:

— Ya istikbalin için kurduğun o güzel projeler ne olacak?

Pierre hafif sesle:

— İnsan bazen her şeyi feda etmeyi, en güzel emellerinden vazgeçmeyi bilmeli. Beş on bin frank toplayıp bir yere yerleşmem için bu zaten bir başlangıç olacak...

Baba henüz kanmıyordu:

— Sahi, doğru. İki senede yedi bin frank bir yana koyabilirsin, iyi kullanırsan bu para çok işine yarıyabilir. Sen ne dersin Louise?

O hafif, âdeta anlaşılmaz bir sesle:

— Pierre'e hak veriyorum... dedi.

Roland:

— Çok iyi tanıdığım M. Poulin'e bundan bahsedeceğim. Ticaret mahkemesinde yargıçtır, kumpanyanın işlerine bakar. Reis vekilinin samimî dostlarından biri olan armatör M. Lenient'i da tanırım.

Jean ağabeyesine:

— Hemen bugün M. Marchand'ı bir yoklayayım mı? İster misin?

— Hay hay, memnuniyet'e.

Pierre, birkaç dakika düşündükten sonra:

— En iyi çare belki yine beni takdir eden okulumdaki öğretmenlerime yazmak olacak. Bu vapurlara ekseriya şöyle böyle doktorları alıyorlar. Profesör Mas-Roussel, Rémusot, Flache ve Bonriquel'den gelme samimî mektuplar işi bir saatte bütün şüpheli tavsiyelerden daha iyi halleder. Bu mektupları arkadaşın M. Marchand, encümen reisine verdi mi iş tamam demektir.

Jean:

— Fevkalâde bir fikir, fevkalâde! dedi.

Uzun zaman bu üzüntüyü çekemiyeyeğini biliyordu, ve bu işi başaracağından âdeta emin olarak memnun, müsterih gülümsüyordu.

— Onlara hemen bugün yaz, dedi.

— Birazdan, hemen yazarım. Şimdi gidiyorum. Bu sabah kahve içmiyeceğim, sinirlerim çok bozuk.

Kalktı ve çıktı.

Jean, annesine dönerek:

— Sen anne, ne yapacaksın?

— Hiç... Bilmem.

— Madam Rosémilly'ye kadar benimle gelmek ister misin?

— İyi ama... Peki olur... olur...

— Biliyorsun ya... bugün oraya gitmem şart.

— Evet... evet.. doğru.

Önünde konuşulan şeyleri anlamamayı huy edinmiş olan Roland:

— Niye şartmış? diye sordu.

— Söz verdim de ondan..

— Ha pekâlâ. O zaman başka.. deyip piposunu doldurmağa başladı, o sırada da ana oğul şapkalarını giymek için yukarı çıktılar.

Sokağa çıkınca Jean annesine:

— Koluna girmek ister misin anne? diye sordu. Hiçbir zaman ona kolunu vermezdi, yan yana yürümeğe alıştılar. Kabul etti, yaslandı. Bir müddet konuşmadılar, sonra Jean:

— Görüyorsun ya, Pierre gitmeğe iyice razı.

— Zavalı oğlan!

— Niye zavalıymış? Lorraine'de canı sıkılmıyacak ki.

— Hayır... biliyorum ama, neler düşündüğümü bir bilsen!

Başı yerde, adınılarını oğlunun kine uydunarak uzun zaman düşündü, sonra uzun gizli bir düşünceyi neticelendirirken, takınılan garip bir sesle:

— Hayat çirkin şey! İnsan onda, bir defacık olsun, biraz tat bulup kendini kaptırdı mı, yatacın gitti... sonra da pek pahalıya ödüyor...

Jean, alçak bir sesle:

— Artık bundan bahsetme anne, dedi.

— Mümkün mü hiç? Her dakika aklımda.

— Unutacaksın.

Yine sustu, sonra pişmanlıkla:

— Ah! Keşke başka birisiyle evlenseydim, ne kadar bahtiyar olacaktım!

Bütün günahının, bedbahtlığının sebebini Roland'ın çirkinliğinde, budalalığında, sarıslığında, mankafalığında, bayağı görünüşünde bularak ona kızılıyordu. İşte bu yüzden, bu adamın bayağılığı yüzünden bu vaziyete düşmüştü. Oğlunun birini ye'ee düşürmüş, ötekine de annelerin ancak yüreği kanıya kanıya yapabileceği çok acı bir itirafta bulunmuştu.

“Benim kocam gibi bir kocayla bir genç kızın evlenmesi ne korkunç şey!” diye mırıldandı. Jean cevap vermiyordu. Şimdiye kadar babası sandığı adamı düşünüyordu, belki de uzun zamandan beri babasını harcıâlem bulması, kardeşinin daimî alayı, başkalarının onu hor görüp alâka göstermeyişleri, hattâ hizmetçinin bile sevmeyişi, bütün bunlar ruhunu annesinin o korkunç itirafına hazırlamış bulunuyordu. Başkasının oğlu olmak şimdi ona daha ehven geliyordu. Bir gün evelki o müthiş heyecandan sonra annesinin pek korktuğu hiddeti, öfkeyi, isyanı göstermemesinin sebebi de nice zamandan beri bu hamha'at budalanın oğlu olmaktan duyduğu ıstırapı yüzündendir.

Madam Rosémilly'nin evinin önüne gelmişlerdi.

Sainte-Adresse caddesi üzerinde kendine ait kocaman bir binanın ikinci katında oturuyordu. Pencerelerden bütün Havre limanı gözüktüyordu. Evvelâ Madam Roland girdi, onu görür görmez, her zamanki gibi elini uzatacağı yerde, kollarını açıp kucakladı, çünkü bu gelişlerindeki maksadı anlamıştır.

Salonun kadife mobilyaları daima örtülerle kaplıydı. Çiçekli kâğıtlarla kaplı duvarlarda ilk kocası kaptanın satın aldığı dört resim asılıydı. Bunlar denizciliğe ait birtakım hissî sahneleri tasvir ediyordu. Birincisinde bir balıkçı karısı, kocasını götüren ve ufukta kaybolmağa başlayan yelkenliye sahilden mendil sallıyor. İkincisinde, yine aynı kadın aynı sahilde diz çökmüş uzaklara, şimşekler çakan göğün altında müthiş dalgalar arasında batmak üzere olan kocasının kayığına bakarak kollarını uzatıyordu. Üçüncüde, yine aynı sahne'leri cemiyetün yüksek tabakasında yaşıyordu.

Genç, sarışın bir kadın, uzaklaşan kocaman bir vapurun kenarına dayanmış, hayale dalmıştı. Uzaklarda kalan sahile, yaşlı gözlerle nedametle bakıyordu.

Acaba kimleri bırakıp da ayrılıyor?

Sonra yine aynı genç kadın, Okyanus'a bakan pencerenin yanındaki koltuğa düşüp bayılmış, dizlerinden de halının üzerine bir mektup düşmüştü.

Bir ölüm haberi!... Ne felâket!

Misafirler umumiyetle bu sâf ve şairane mevzuların bayağı hüznünden hoşlanırlar, heyecan duyarlardı. Bunları anlamak için izahlara, araştırmalara lüzum yoktu, hemen anlaşılıyordu. Bu dördüncü tablodaki kadının ıstırabının ne olduğu pek bilinmediği halde, gene de insan bu biçare kadınların hepsine acıyordu. Ama bilhassa bu şüphe insanı hulyaya sevk ediyordu. Bu dördüncü tablodaki kadın belki nişanlısını kaybetmişti. Odaya girer girmez gözler sanki büyülenmiş gibi bu dört mevzuat takılıyordu. Gözler dönüp dolaşıp birbirine kardeş gibi benziyen bu iki kadının dört çeşit ifadesi üzerine toplanıyordu. Modaya tâbi gravürler tarzında özenilmiş bezenilmiş fotoğraf gibi düzgün olan bu resimden, pırıl pırıl yanan çerçeveden temizlik ve intizam akıyordu, odadaki diğer eşyalar da bu intıbarı bir kat daha kuvvetlendiriyordu.

Kanepeelerin bir kısmı duvara, bir kısmı da masa etrafına muntazaman dizilmişlerdi. Sakız gibi beyaz perdelerin kırmaları o kadar düzgün, muntazamdı ki, insanın eline alıp biraz buruşturacağı geliyordu. Diz çökmüş Atlas'ın¹ tuttuğu yuvarlak haritada bir saksıyla yetişen kavun gibi duran Ampir tarzındaki yaldızlı saatin yuvar zâ-ğında bir tek toz bile yoktu.

Otururken kadınların ikisi de sandalyelerin yerlerini biraz oynattılar.

¹ Jupiter'in oğlu.

Madam Roland, madam Rosémilly'ye:

— Bugün hiç çıkmadınız değil mi? diye sordu.

— Hayır, doğrusunu isterseniz biraz yorgunum, dedi, ve Jean'la annesine teşekkür etmek ister gibi avdan, gezmeden duyduğu zevkı anlattı.

— Biliyor musunuz, diyordu, bu sabah tekeleleri yedim, fevkalâde lezzetliydi'ler. İsterseniz bir gün bu gezintiyi bir daha tekrarlarız.

Genç adam sözünü keserek:

— Bir'ni bitirmeden ikincisine başlamıyalım, dedi.

— Ne diyorsunuz? Zannedersen birincisi çoktan bitti.

— Ah! Hanımefendi, Saint-Jouin kayalığında yakaladığım bir av var ki, onu evime götürmek istiyorum.

Kadın işi saflığa vurarak:

— Siz mi? Ne o? Ne yakaladınız?

— Bir kadın! Annemle ben bu sabah acaba fikrinizi değiştirdi mi, değiştirmedi mi diye sormaya geldik.

Gülümsemeğe başladı:

— Hayır Beyefendi, ben hiçbir zaman fikrimizi değiştirmem.

Bunun üzerine önce Jean elini uzattı, kadın da canlı ve katı bir hareketle elini verdi. Jean:

— Kabil olduğu kadar çabuk değil mi? diye sordu.

— Ne zaman isterseniz.

— Altı hafta?

— Bilmem... Müstakbel kayıncıvalideme sorayım.

Madam Roland mahzunca bir gülümseme ile:

— Ah! Ben, hiçbir şey diyemem, sadece, Jean'ı kabul ettiğinize teşekkür ederim, onu bah-tıyar edeceksiniz, dedi.

— Elimden geldiği kadar çalışacağım anne.

Madam Rosémilly ilk defa olarak biraz heyecanlanmıştı, kalktı, kollarını açarak bir çocuk gibi madam Roland'ı iyice kucakladı. Bu yeni sevgi karşısında zavallı kadının yaralı kalbi heyecanla doldu. Hissettiği şeyi ifade edemiyordu, bu hem acı, hem de tatlıydı. Oğlunun birini, büyüğünü kaybetmişti, onun yerine şimdi bir kız, yetişmiş bir kız kazanmıştı.

Kanepelerine oturup karşı karşıya geçtikleri zaman, ilki kadın el ele verip uzun zaman bakıştılar, birbirlerine gülümsediler, ve âdeta Jean'ı unutmuş gibiydiler.

Sonra bu evlenme işi için icabeden birçok şeylerden bahsettiler, her şey kararlaştırılınca, madam Rosémilly'nin birdenbire aklına bir şey geldi:

— Mösyö Roland'a danıştınız değil mi? diye sordu.

Ana oğul ikisinin de birdenbire yüzü aynı şekilde kızardı, annesi:

— Hayır! Lüzum yok! diye cevap verdi.

Sonra izahat vermek lâzım geldiğini sezerek tereddütle dedi ki:

— Biz hiçbir şeyi ona sormayız. Ona sadece kararımızı bildiririz.

Madam Rosémilly buna hiç şaşmadı, adamcağızı o kadar hiçe sayıyordu ki, bunu gayet tabii bularak gülümsedi.

Madam Roland sokağa çıkınca oğluna:

— Sana gitsek, öyle dinlenmek istiyorum ki! dedi.

Eviden ürküyordu, kendini yersiz, yurtsuz hissediyordu.

Jean'ın evine gitti.

Arkasından kapının kapandığını duyar duymaz, sanki bu kilit onu emniyet altına almış gibi derin bir nefes aldı. Biraz önce söylediği gibi, istirahat edecek yerde dolapları açmağa, çamaşırları muayene etmeğe, mendilleri, çorapları saymağa başladı. Bir ev kadını göziyle çamaşırlara daha hoş bir şekül vermek için eski nizamını bozuyor, yeni şekiller arıyordu. Her şeyi istediği gibi yerleştirdikten, havluları bir tarafa, don, gömlekleri hususi yerlerine koyduktan, bütün çamaşırları, iç çamaşırları, yatak takımları, sofrta takımları diye başlıca üç kısma ayırdıktan sonra, eserini seyretmek için bir tarafa çekildi ve:

— Jean, gel bak ne güzel oldu, dedi.

Oğlu kalktı, gönlü olsun diye seyretti. Yerine oturduğu zaman, annesi yavaşça geldi, koltuğa yaklaştı, kolunu boynuna doladı, öbür eliyle be-

yaz bir kâğıda sarfı ufacık bir paketi şöminenin üzerine koydu ve onu kucakladı. Jean:

— Nedir o? diye sordu.

Annesi cevap vermeyince çerçevenin şeklinden onu tanıyanak:

— Ver! dedi.

O, duymamış gibi gözüktü, dolaba doğru gitti. Jean kalktı, bu acı yadigârı çabucak aldı, odayı geçerek yazıhanesinin çekmecesine kilitlemeğe gitti. Madam Roland, elinin uciyle gözünün yaşını silerek titrek bir sesle:

— Şimdi de gidip yeni hizmetçin, mutfakçı iyi tutuyor mu, tutmuyor mu bir bakayım. Hazır evde yokken her şeyi kontrol edeyim, dedi.

IX

Profesör Mas-Roussel, Rémusot, Flache ve Borriquel, öğrencileri olan doktor Pierre Roland için fevkalâde methedici tavsiye mektupları yazmışlardı ve mektupları da M. Marchand transatlantik kumpanyasının meclisine arz etmişti; ticaret mahkeme reisi M. Poulin, zengin armatör Lénient ve kaptan Beausire'in dostlarından biri olan Havre Belediye Reis Muavini de bu işe delâlet etmişti.

Lorraine'e henüz doktor tâyin edilmemişti, Pierre'in de şansı yardım etti, birkaç gün içinde tâyin ediliverdi.

Bir sabah tam yüzünü gözünü yıkamış, tuvaletini bitirmek üzereyken, hizmetçi kız Joséphine gelip, mektubu verdi.

Ölüme mahkûm bir insana, cezayı hafiflettik diye haber verildiği zaman nasıl heyecan duyarsa, onun da bu ilk heyecana öyle oldu; altında kayıp giden, onu beşik gibi sallıyan denizi, bu seyyar sakın hayatı ve bu ayrılığı düşününce üzüntüsünün birdenbire azaldığını hissetti.

Babasının evinde şimdi tıpkı bir yabancı gibi sessiz ve çekingen yaşıyordu. Keşfettiği bu rezilce sırrı kardeşinin yanında ağzından kaçırıldığı akşamdan beri, ailesine olan en son bağlarını

da kırıldığını hissediyordu; ve Jean'a bunu söyledi diye içinde hep bir vicdan azabı duyuyordu. Kendini iğrenç, kötü, pis bir insan görüyor, fakat bir taraftan da söyledi diye içi rahat ediyordu.

Artık ne annesiyle, ne de kardeşiyle göz göze gelebiliyordu; ikisinin de gözleri bunu önlemek için hayret verici çevik bir hal almış, karşılaşmaktan korkan bir düşmanın kurnazlığını takınıyordu: "Acaba annem Jean'a ne dedi, itiraf mı etti, yoksa sakladı mı? Kardeşim ne zannediyor? Annem hakkında, benim hakkında ne düşünüyor?" diye hep kendi kendine soruyor, kestiremiyor, çılgına dönüyordu. Zaten artık onlarla hemen hiç konuşmuyor gibiydi; sade, Roland orada olunca iş değişiyor, anlamasın diye konuşmak zorunda kalıyordu.

Tâyinini bildiren mektubu alır almaz hemen o gün ailesine gösterdi. Her şeye sevinen babası ellerini çırpı. Jean neşe içindeydi, ciddî bir tavırla:

— Seni bütün kalbimle tebrik ederim, zira birçok rakiplerin bulunduğunu biliyorum. Tabii bunu öğretmenlerinden gelen mektuplara borçlusun.

Annesi de başını önüne eğerek hafif sesle:

— Muvaffak olduğundan dolayı ben de çok sevindim, dedi.

Öğle yemeğinden sonra işleri hakkında izahat alabilmek için kumpanyanın bürosuna gitti: ertesi gün yola çıkacak olan Picardie vapurundaki doktorun ismini sordu, ondan bu yeni hayatına dair en ince noktaya kadar birçok şeyler soracak,

karşılaşacağı bütün hususiyetler hakkında malûmat alacaktı.

Doktor Pirette gemideydi, onu buldu, kardeşine benziyen kumral sakalı bu genç adam onu küçük bir vapur kamarasına aldı, uzun zaman komuştular.

Kocaman geminin ta derinliklerinden gelen, bitip tükenmiyen bir telâş bir kargaşalık işitiliyordu; ambarlara yığılan malların gürültüleriyle ayak sesleri, çığlıklar, sandıkları yükliyen makine gürültüleri, amele başlarının düdüğü sesleri, kocaman gemiyi bir hayli sarsan buharın kısık nefesi, yerlerde sürüklenen, yahut da bocurgatlara sarılan zincirlerin gürültüleri hep birbirine karışıyordu.

Pierre, arkadaşından ayrılıp sokağa çıkınca içine yeniden bir hüznün çöktü, bu hüznün denizleri aşarak dünyanın ta öbür ucundan gelen uzak ve çorak bölgelerde esen vebalı rüzgrâlar gibi, pis, esnarlı bir şey taşıyan ve elden kayıp giden kesif bir sis gibi içini sardı.

Bu derece sefil bir bataklığa düştüğünü en acı zamanlarında bile hissetmemişti. Bağlar kopmuş, en son yara da açılmıştı; tutacak yeri kalmamıştı. Bütün sevgilerinin köklerini kalbinden söküp atarken bile şimdi birdenbire içinde beliren bu ortada kalmış köpek azabını daha hiç yaşamamıştı.

Bu artık elem veren ruhi bir acı değildi de, yağmur rüzgâr, fırtına gibi dünyadaki bütün haşin kuvvetlerin hücumuna uğramış, afallamış,

yersiz yurtsuz, serseri bir mahlûkun maddi bir ıstırabıydı sanki.

Daima sakın bir yatakta uyumağa alışık bu insan vücudu, vapura ayak basıp da dalgâflar üzerinde sallanan bu küçücük odaya girince daha o anda istikbaldeki günlerin güvensizliğine isyan etmişti.

Şimdiye kadar bu vücut toprağa gömülü sağlam duvarlarda barınmış, rüzgârları kesen dam altında her zaman aynı yerde dinlenmeğe alışmıştı. Sıcacık evinin içinde bugüne kadar aldırmanın gördüğü birçok işler bundan sonra onun için artık bir tehlike, daimî bir ıstırap olacaktı.

Artık ayaklarının altında toprak yok, gürleyen, akan, her şeyi yutan deniz var. Gezip koşmak, sokaklara dalmak için etrafta yer yok, birçok mahpuslar içinde, tıpkı bir mahkûm gibi doluşacağı, birkaç metrekarelik döşeme var. Ne ağaç, ne bahçe, ne sokak, ne de ev, sadece su ve bulut. Durmadan ayaklarının altında bu geminin hareketini hissedecek, fırtınalı günlerde, bölmelere dayanmak, kapılara asılmak, yere yuvarlanmak için, daracık yatakların kenarlarına tutunmak lâzım gelecekti. Sakin günlerde de çarkın gültüleriyle sarsılışını işitecek, onu taşıyan bu geminin insanı çılgına çeviren devamlı bir yürüyüşle mütemadiyen ilerlediğini duyacak.

Sırf annesinin bir herifle sevişip oynaması, onu bir mücrim gibi bu serseri hayata mahkûm etmişti. Vatanından ayrılan insanların duyduğu üzüntülü melânkoli içinde, bitkin bir halde,

şimdi dosdoğru gidiyordu. Etna'dan gelen geçen yabancıları artık hor görünüyordu, istihfaf dolu bir kin de beslemiyordu, yalnız onlarla konuşmak, onlara Fransa'yı terk edeceğini söylemek, teselli edilmek, onlara derdini dinletmek istiyordu. İçindeki bu ihtiyaç, utanarak avuç açan bir fakirin ihtiyacıydı sanki; gidişine birinin üzülmelerini istiyor, bu his kuvvetli ve ürkek bir ihtiyaç halinde içinde yaşıyordu.

Aklına Marowsko geldi. Ona, içi yana yana, ancak bu adam acıyabiliyordu. Polonyalı bu ihtiyardan başka da onu bu derece seven yoktu. Gâlib onu görmeğe karar verdi.

Dükkâna girer girmez, mermi bir havanda birtakım tozlar döven eczacı, işini bırakarak yerinden fırladı.

— Artık sizi göremiyoruz, dedi.

Genç adam sebebini uzalı etmeden birçok teşebbüslerde bulunduğunu anlattı ve:

— Söyle bakalım işler yolunda mı? diyerek bir yere çöktü.

İşler yolunda değildi. Hastası az ve fakir olan bu işçi mahallesinde rekabet müthişti. Ucuz ilaçlardan başka bir şey satılmıyor, doktorlar da yüzde beş yüz kâr getiren nadir ve karışık ilaçları reçetelerine yazmıyorlardı. Adamcağız:

— Üç ay daha böyle giderse dükkânı kapattım. Doktorcuğum sana güvenmeseydim çoktan ona buna muhtaç olacaktım, dedi.

Pierre'in içi parçalandı ama, gene de her şeyi söylemeğe karar verdi:

— Ah! Bana mı, bana mı?... Ben artık size hiçbir yardımda bulunamıyacağım, gelecek ay başında Havre'dan ayrılıyorum.

Marowsko o kadar heyecanlıydı ki, gözlüğünü çıkararak:

— Siz... siz mi.., ne dediniz bakayın?

— Gidiyorum, dedim aziz dostum.

İhtiyar, son ümidinin de böyle boşa çıktığını görünce altüst oldu, dona kaldı, canı gibi sevdiği, peşinden gittiği, o kadar itimadettiği, şimdi de onu böyle yüzüstü bırakan bu adama karşı birdenbire isyan etti:

— Siz de mi beni aldatacaksınız, siz de mi? diye söylendi.

Pierre o kadar üzülmüştü ki içinden boynuna sarıllaacağı geliyordu ve:

— Sizi aldatmıyorum dostum, burada iş bulamadım, transatlantik vapurlarından birinin hekimliğini aldım, gidiyorum.

— Ah mösyö Pierre ah! geçinmek için bana yardım edeceğinizi ne kadar vaatmiştiniz!

— Ne yapalım ben de geçinmek mecburiyetindeyim, beş param yok.

Marowsko durmadan:

— Fena yaptınız, fena, artık açlıktan ölürüm, başka çarem yok. Bu yaşta artık her şey bitti demektir, fena yaptınız, fena. Peşiniz sıra gelen bu zavallı ihtiyarı bırakıp gidiyorsunuz, günah değil mi? diyordu.

Pierre izahat vermek, haksız olduğunu anlatmak, sebep göstermek, başka türlü yapamıyaca-

ğına onu inandırmak istiyordu. Bu kaçıışa isyan eden Polonyalı onu dinlemiyordu bile, en sonunda da siyasi hâdiseleri ima ederek:

— Siz Fransızlar vaatlerinizi tutmuyorsunuz, dedi.

O zaman Pierre gücenerek ayağa kalktı, yüksək perdeden:

— Haklısınız Baba Marowsko. Böyle bir şeye karar verebilmem için, mühim sebepler olmalı, bunu anlamanız lâzımdı, hoşça kalın, bir daha sefer inşaallah sizi daha mâkul bulurum, dedi ve çıktı.

Kendi kendine:

— Hadi canım, kimse bana candan acımaz! diye düşündü.

Yeni, eski, bütün tanıdıklarını şöyle bir aklından geçirerek araştırdı, hâtınaları arasında geçit resmî yapain bütün yüzler âçinden nihayet, annesine karşı onu şüpheye düşüren birahanedeki kızı seçti.

Önce durakladı, ona karşı içten gelme bir kin beslemişti, sonra birdenbire karar vererek: “Hakkı da vardı!” diye düşündü, sokağına doğru yollandı.

Aksi gibi birahane kalabalık ve duman içerisindleydi. Bayram günlerinden biri olduğu için, amele ve ortahalli müşteriler gülüp konuşuyor, bağırıp çağmıyorlardı; dükkân sahibi de masadan masaya koşarak hoş bardakları toplayıp köpüklerini getiriyor, bizzat hizmet ediyordu.

Pierre, kasaya yakın bir yer bulup oturdu; hizmetçi kızın kendisini görüp tanıyacağını umdu, bekledi.

Kız sık adunlarla, sevimli bir şekilde, kırtarak önünden gelip geçiyordu, ama başını bile çevirmiyordu.

Pierre nihayet dayanamadı, peranın ucuyla masaya vurdu, kız koştu:

— Ne emredersünüz beyefendi? diye sordu.

Kafası, içilen içkilerin hesaplarıyla karnakarıştı, yüzüne bile bakmıyordu.

Pierre:

— Ee... dostlarla insan böyle mi selâmlaşır? dedi.

Kız gözlerini ona dikti ve acele acele:

— A! Siz misiniz. Nasılsınız? Bugün hiç vaktim yok, bir bardak bira istiyorsunuz değil mi?

— Evet, bir bardak bira.

Bira gelince Pierre yine:

— Sana Allaha ısmırladık demeğe geldim. Gidiyorum.

Kız kayıtsızca:

— Amma da yaptınız! Nereye gidiyorsunuz?

— Amerikaya.

— Söylediklerine göre güzel bir yermiş.

Başka hiçbir şey söylemedi. Kızla konuşmak için bugünü seçmek doğrusu akılsızlıktı. Kahve müşterisiyle doluydu!

Pierre denize doğru yürüdü. Rıhtıma gelince, babasıyla kaptan Beaucire'i taşıyan Perle'i

gördü. Kürekleri gemici Papagris çekiyordu. İkisi de arkaya geçmiş, ağızlarında pipo, keyif gütüyorlardı. Yanından geçerlerken doktor içinden: “Basit ruhlulara ne mutlu!” dedi.

Kendisi de hayvani bir uykuyla uyuyabilmek için mendirekteki sıralardan birine oturdu.

Akşamleyin eve dönünce annesi yüzüne bakmağa bile cesaret edemedi ona:

— Yolculuk için sana birçok şeyler lâzım, ama hepsini kestiremiyorum. Demin iç çamaşırlarını ısmarladım, elbiselerin için de terziye uğradım; bilmediğim daha başka şeylere de belki ihtiyacın vardır?

Az kalsın: “Hayır, hiçbir şeye.” diyecekti, ama o sırada giyimine bir çekidüzen vermek icabettiğini düşündü ve gayet sakin bir sesle:

— Daha ben de bilmiyorum; kumpanyadan öğreneceğini, dedi.

Gitti sordu, lüzumlu şeylerin listesini aldı. Annesi listeyi elinden alırken kaç zamandır ilk defa olarak yüzüne bakıyordu. Gözlerinde, lûtf dilenen, dövülmüş zavallı köpeklerin âciz, yumuşak, kederli, yalvaran ifadesi vardı.

Ekim ayının ilk günü Saint-Nazaire’den gelen Lorraine vapuru, aynı ayın yedisinde New-York’a hareket etmek üzere Havre limanına girdi; ve Pierre Roland’ın bundan sonra hayatını vakfedeceği, su üstünde yüzen o küçükük kamarasını, teslim alması lâzımdı.

Ertesi gün, tam dışarı çıkacağı sırada, merdivenlerde kendisini bekliyen annesine rasladı, o anlaşılmalı kadar hafif bir sesle:

— Kamarana seni yerleştireyim mi? Yardım edeyim mi? diye sordu.

— Hayır, teşekkür ederim; hepsi oldu.

O yine hafifçe:

— Odacığını görmeyi ne kadar isterdim! dedi.

— Değmez, çok kötü ve küçük.

Annesi perişandı, yüzü sapsarıydı. Pierre onu duvarın dayalı bir halde bıraktı, gitti.

Daha o gün Lorraine'i gezen Roland, sofrada sade bu harikulâde vapurdan bahsetti, oğullarını götürecek olan bu vapuru gezmek için hiçbir arzu göstermiyen karısına da pek şaşı.

Bundan sonraki günlerde de Pierre hemen hemen hiç ailesinin yanında oturmuyordu. Sinirliydi, her şeye kızıyordu, kabalaşmıştı, sözleriyle herkesi iğneliyordu. Gitmeden bir gece evel birdenbire değişiverdi, yumuşadı. İlk defa olarak gemide yatmağa gidiyordu, çıkarken onları öptü ve:

— Yarın gemiye beni geçirmeğe geleceksiniz değil mi? diye sordu.

Roland:

— Tabii, tabii, elbette! Değil mi Louise?

O yavaşça:

— Şüphesiz, dedi.

Pierre devam etti:

— Tam saat on birde kalkıyoruz. En geç saat dokuz buçukta orada bulunmak lâzım.

Babası:

— Bak! Bir fikrim var, dedi. Senden ayrılır ayrılmaz koşup Perle'e atlarız, inendireğin dışında seni bekleriz, böylece seni bir daha görmüş oluruz, olmaz mı Louise:

— Olur, tabii.

Roland yine:

— Transatlantikler kalktığı zaman rıhtımı dolduran kalabalık içinde böylece bizi karıştırmış olmazsın. İnsan o kalabalıkta kendine gelen'leri tanıyamıyor, ne dersin, muvafık mı?

— Tabii, muvafık. Karar.

Bir saat sonra kamarasındaki tabut gibi dar uzun gemici yatağına uzanmış bulunuyordu. İki aydan beri olup bitenleri ve bilhassa ruhunda geçen şeyleri düşünerek uzun zaman göz yummadı. İçindeki o mütecaviz, kin dolu keder, hem kendini, hem de başkalarını üze üze artık körlenmiş bir bıçak gibi yıpranmıştı. Ne olursa olsun, artık kimseden öc almağa cesareti yoktu, isyan hislerinin de, tıpkı hayatı gibi, süyun akıntısına bırakıyordu. Boğuşmadan, vurup kırmadan, nefret etmekten, her şeyden öyle bezmişti ki, artık bir şey yapamıyor, tıpkı uykuya dalar gibi kalbini uyuşturmağa, her şeyi unutmaya çabalıyordu. Etrafında onun için yeni olan vapurun gürültülerini, limanın bu sakin gecesinde ancak seçilebilen bu hafif gürültüleri duyuyordu; şimdiye kadar çektiği o müthiş yaranın şimdi yerini bile hissetmiyordu.

Tayfaların gıdip gelmeleriyle uyandığı zaman, iyi bir uyku çekmiş bulunuyordu. Gün ağarmıştı, Paris'ten gelen tren iskeleğe yanaşıyordu.

Pierre, seyahatin şaşkınlığı içinde birbirlerine seslenen, şunu bunu soran, telâşlı telâşlı kamara-larını arıyan bu insan kalabalığı arasında, gemide dolaştı durdu. Kaptana selâm verip, arkadaşları gemi komiserinin elini sıktıktan sonra, salona girdi, daha şimdiden birkaç İngiliz salonun köşesinde uyukluyordu. Altın zırhlarla çevrili beyaz mermer duvarlı salonun nar çiçeği rengindeki iki sıra kadifeden döner sandalyelerle çevrili uzun masaları aynada ucsuz bucaksız akisler yapıyordu. Her taraftan gelen zenginlerin bir arada yemek yedikleri kozmopolit geniş hol işte burasıydı. Buranın zenginlik içinde yüzen lüksü de, milyonerlerin gözünü boyıyan büyük otellerdeki, tiyatrolardaki, umumî yerlerdeki gösterişli lüksü nev'indendi. Doktor tam ikinci mevkîe gideceği sırada, bir gece evel, akşam üstü kocaman bir muhacir kafîyesinin vapura bindirildiğini hatırladı, lambara indi. İçeri girer girmez, fakir, pis, kirli, insanların mide bulandırıcı kokularıyla karşılaştı, bu çıplak insanların et kokusu, hayvan tüylerinden ve postlarından çok daha iğrençti. Pierre, tıpkı maden kuyularına benziyen karanlık, basık, yerin dibinde, tahta yağmurları üzerine serilmiş yatan, yerlerde küme küme kaynaşan yüzlerce kadın, erkek, çoluk çocuk gördü. Yüzlerini seçemiyordu ama, lime lime olmuş paçavralar içindeki bu iğ-

renç kitleyi, hayatın gazabına uğramış sefalet içinde yüzen bu bir yığın insanı uzaktan görüyordu; yanlarında sıksa kadınlar, mecalsiz çocuklarla bilmedikleri diyarlara giden hayatın gadına uğramış bu bitkin ve bezgin biçareler oralarda belki de açlıktan kurtulabileceklerini umuyordu.

Bu menfur, sefalet dolu hayata tekrar nerede başlayacaklarını bilmiyen, geçmiş, boşa gitmiş emeklerini, o kısır gayretlerini, her gün boşu boşuna tekrarlanan o azgın hoşuşmalarını düşününce, doktorun içinden onlara: "Yahu ne duruyorsunuz! Karılarınızla, çoluk çocuğunuzla kendinizi denize atsanıza!" diye bağırarak geldi. İçi öyle parçalandı ki, onları görmeye tahammül edemedi, bırakıp gitti.

Babası, annesi, kardeşi ve madam Rosémilly çoktan kamerasına gelmişler, onu bekliyorlardı.

— Ne kadar erken geldiniz, dedi.

Madam Roland, titrek bir sesle:

— Evet, dedi, seni görmek için biraz vakit kazanmak istedik de...

Pierre ona baktı. Matemdeymiş gibi siyahılar giymişti, bir ay evel henüz kıvrılan saçlarının şimdi birdenbire bembeyaz kesildiğini gördü.

Küçük odasında dört kişiye yer bulmak için epey zorluk çekti, kendisi de yatağının üzerine sıçradı. Açık kalan kapıdan, bayram gününde sokakları dolduran halka benzeyen bir kalabalık görünüyordu. Yolcuların dostlarıyla, sadece seyir için gelen bir sürü halk kocaman vapuru doldurmuştu. Koridorlarda, salonlarda, her yerde dola-

şıyorlar, bęşlar odaya kadar uzanıyor ve: “Bu doktorun dairesi.” diye hafifçe fısıldaşıyorlardı.

Pierre kapıyı itti; fakat kendini onlarla bir yerde kapalı hisseder etmez, içinden kapıyı tekerrar açmak geldi, çünkü dışardaki kaynaşma içerideki sessizliğin, soğukluğun önüne geçiyordu.

Madam Rosémilly nihayet lâf açtı:

— Bu küçücük pencereden pek az hava geliyor, dedi.

Pierre:

— Bu bir lumbozdur, diye cevap verdi.

En şiddetli sadmelere mukavemet eden camın kalınlığını gösterdi, sonra uzun uzadıya nasıl kapandığını anlattı.

Roland:

— Burada eczanende mi var? diye sordu.

Doktor, bir dolap açtı, bir sürü şişe gösterdi. üzerlerine yapıştırılan dörtköşe kâğıtlarda Lâtince isimler yazılıydı.

İçindeki maddenin hassalarını sayıp dökmek için bir tanesini aldı, sonra bir ikincisini, bir üçüncüsünü alarak büyük bir dikkatle diyor gibi görünen Roland’a hakiki bir ecza dersi verdi.

Roland, başını sallıyarak mütemadiyen:

— Pek enteresan! diyordu.

Kapı hafifçe vuruldu.

Pierre:

— Girin! diye seslendi.

Kaptan Beausire göründü.

E’ini uzatarak:

— Mahremiyetinizi bozmamak için mahsus geç geldim, dedi.

O da yatağın üzerine oturmağa mecbur kaldı, tekrarı sessizlik başladı.

Kaptan birden kulak kabarttı, dışardan kumanda sesleri geliyordu. Bunun üzerine:

— Şayet Perle'e binmek, açık denizde yolcunuzu tekrar görüp uğurlamak istiyorsanız tam vakittir, dedi.

Baba Roland, muhakkak ki Lorraine'nin yolcularına gösteriş yapmak için bu işin üzerine düşüyordu, aceleyle kalkarak:

— Hadi Allaha ısmarladık, oğlum, diyerek Pierre'i yanaklarından öptü, kapıyı açtı.

Madam Roland kıpırdamıyordu, sapsarı kesilmişti, önüne bakıyordu.

Koduş koluna dokunarak:

— Hadi canım, çabuk ola'nın, bir dakika kaybedecek vaktimiz yok, dedi.

Kalktı, oğluna doğru bir adım attı, balmunu gibi kesilen yanaklarının birbiri arkasından uzattı, Pierre bir kelime bile söylemeden öptü. Sonra madam Rosémilly'nin elini sıktı, kardeşini sıkarken de:

— Diğünün ne zaman? diye sordu.

— Daha iyice bitmiyorum. Seyahat dönüşlerinden birine rastlatırız, dedi.

Nihayet hepsi odadan çıktı, bahriyelilerle, hamallarla, ahaliyle dolu güverteye gittiler.

Vapur sanki sabırsızlıktan çatlıyor, homurdanıp duruyordu.

Roland, yine aceleyle:

— Allaha ısmarladık, dedi.

Lorraine'ni iskeleye bağliyan küçük tahta köp-
rünün bir başında duran Pierre:

— Güle güle, diye cevap verdi.

Yeniden herkesin elini sıktı, uzaklaştılar.

Baba:

— Çabuk, çabuk, haydi arabaya! diye bağı-
rıyordu.

Onları bekliyen bir araba hepsini ön limana
götürdü, kayıkları Perle de oradaydı, içinde ge-
mici Papagris açılmağa hazır bir vaziyette onları
bekliyordu.

Hiç rüzgâr yoktu; dümdüz denizin çelik gibi
sert ve soğuk görüldüğü sonbaharın sakın ve
kuru günlerinden biriydi.

Küreklerden birine Jean, ötekine de gemici
geçti, çekmeğe başladılar. Uğuldaşan, kaynaşan
binlerce halk mendireğin, dalgakırandaki taş set-
lerin üzerine kadar birikmiş, Lorraine'in kalkma-
sını bekliyordu.

Perle, iki tarafta kaynaşan bu insan kalaba-
lığının arasından geçti, biraz sonra da mendireği
aştı.

Kaptan Beausire, iki kadının arasına geçmiş,
direğe yapışmıştı, ve:

— Göreceksiniz, bakın nasıl tam önüne çıka-
cağız, oraya işte tam önüne, diyordu.

Azami yolu alabilmek için kürekçilerin ikisi
de bütün kuvvetiyle küreklere yapışmışlardı. Bir-
denbire Roland:

— Nah işte! direğiyle bacalarını gördüm, havuzdan çıkıyor; diye bağırdı.

Beausire durmadan:

— Gayret çocuklar! diye bağınıyordu.

Madam Roland mendilini çıkardı, gözlerine götürdü.

Roland ayakta, serene sarılmış:

— Şu anda işte ön limanda manevra yapmakta... durdu... tekrar harekete geçti... Römorkörünü takmağa mecbur oluyor... yürüyor... Bravo!... Mendireğe girdi!... Yaşa! diye bağırarak halkı işitiyor musunuz? Çeken Neptune römorkörü.. baş tarafını görüyorum... İşte, işte.. vay canına, ne gemi be! vay canına! baksanıza he'e!...

Madam Rosémilly ile Beausire dönüp baktılar, kürekçilerin ikisi de kürekleri bıraktılar, sadece madam Roland kıpırdamadı.

Tırtıl böceğine benzeyen kuvvetli bir römorkörün çektiği muazzam vapur, azametle ağır ağır limandan çıkıyordu. Sahile, mendireğe, pencerelere biriken Havre ahalisi de, birdenbire kendini milli duyguya kaptırarak: "Yaşasın Lorraine!" diye bağırmağa başladılar, denize en güzel kızını salan bu büyük sahil memleketi, bu gidişi, bu doğumu alkışlar içinde tesit ediyordu. Halbuki gemi, iki tarafı taş duvarla çevrili bu geçidi geçip de kendini serbest hisseder etmez, römorkörünü bıraktı, suyun üzerinde koşan bir ejderha gibi yalnız başına yol aldı.

Roland durmadan:

— İşte... işte!... üstümüze doğru geliyor! diye haykırıyordu.

Beausire artık memnun, neşeli:

— Nasıl size dememiş miydim? Yolunu biliyor muyum, bilmiyor muyum? diye tekrarlıyordu.

Jean hafifçe annesine:

— Bak anne, yaklaşıyor, dedi.

Madam Roland, yaşlı dolu gözlerinden mendi çektii.

Bu güzel, sakın, berrak havada, limandan çıkan çıkmaz bütün hızını alan Lorraine, onlara doğru geliyordu. Beausire dürbünü dikmiş:

— Dikkat, mösyö Pierre arkada, yalnız başına, adamakıllı görünüyor, dikkat! diye haber verdi.

Dağ gibi kocaman gemi, şimdi kuş gibi uçarak, âdeta Perle'e dokunacak kadar yakından geçiyordu. Çılgına dönen madam Roland şaşkın bir halde kollarını ona doğru uzattı, iki eliyle veda puseleri gönderen oğlunu, oğlu Pierre'i sırmalı kasketli oğlunu gördü. Fakat daha şimdiden kocaman gemide bir nokta kadar ufacık silik ka'mış, gidiyor, kaçıyor, gözden kayboluyordu. Onu tekrar görmeğe çalıştı ama seçemedi.

Jean elini yakalamış:

— Gördün mü? diye sordu.

O:

— Evet, gördüm. Ne iyi kalbli! dedi.

Şehre doğru döndüler.

Roland heyecanla:

— Allah, Allah! ne de çabuk gidiyor, diyordu.

Hakikaten gemi sanki Okyanus'ta eriyormuş gibi, her an biraz daha küçülüyordu. Madam Roland ona dönmüş, gidişini, dünyanın öbür ucundaki bilinmedik bir sahile doğru ilerliyerek ufukta kayboluşunu seyrediyordu. Hiçbir şeyin durduramayacağı bu vapurda, biraz sonra artık fark edeneceği bu vapurun içinde oğlu, hiçare oğlu bulunuyordu. Kalbinin ikiye bölünüp yarısının onunla gittiğini hissediyor, hayatının bittiğini, artık oğlunu bir daha asla göremeyeceğini sa-
nıyordu.

Kocası:

— Bir aya varınıyacak dönecek, niye ağlıyorsun? dedi.

O:

— Bilmiyorum, fena oldum, ağlıyorum, diye mırıldandı.

Sahile çıkınca Beausire bir arkadaşına yemeğe gitmek için hemen onlardan ayrıldı. Jean, madam Rosémilly ile önden yürüdü, Roland karısına:

— Bizim şu Jean da, pek biçimlidir, canım, dedi.

Anne:

— Evet, diye cevap verdi.

O kadar altüst olmuştu ki ne söylediğini bilmiyordu.

— Madam Rosémilly ile evleneceğine öyle memnunum ki, diye ilâve etti.

Adamcağz şaşırdı:

— A, a! Nasıl? Madam Rosémilly ile evlenecek mi?

— Tabii. Hattâ bugün sana danışacaktık.
sına:

— Bak hele! Bak hele! Bu iş ne zamandan beri? Çok oluyor mu?

— Yok canım, birkaç günlük bir mesele. Jean kadının katî fikrini almadan sana sormak istemedi.

Roland ellerini uğuşturarak:

— Pekâlâ, pekâlâ. Mükemmel. Bence pek münasip.

Tam iskeleyi dönüp I. François bulvarına sapacakları sırada, karısı denize son defa bakmak için bir kere daha döndü; küçücük mavi bir dumandan başka bir şey göremedi. O kadar hafif ve uzaktaydı ki, ufacık bir sisi andırıyordu.

S O N

№ 445

F. 140 kuruş